ilke

AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ

* Beslenme Açısından Çocuk Sağlığı Sorunları
* Salt-2 Barışa Hizmet Ediyor
* Keyk'in Dinamik Gelişmesinde Otuz Yıl
* "Sol"culuğun Teorik Bileşenleri : Anarşizm ve Troçkizm
* "Sürekli Devrim" Ya da Devrimin Sürekli Baltalanması
* Balkanlarda Dostluk ve İşbirliğinin Sağlam Temelleri

Cilt / 12 Temmuz - 1979 Sayı / 67

ilke

SAYI : 67
TEMMUZ / 1979

AYLIK / İNCELEME / YORUM / BELGE DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

Sahibi: *Öner Ciravoğlu* / Yazıişleri Müdürü: *Yusuf Hasançebi* / Yazışma ve Havale Adresi: P. K. 71 İstanbul / Yönetim ve Dağıtım Adresi: Cağaloğlu, Başmusahip Sokak Tan Apt. No: 10/11, İstanbul / Abone Koşulları: Yıllık: 400, altı aylık: 200 lira, Dış ülkeler için iki katıdır / Baskı: Doğan Basımevi / Dizgi: Evren Matbaası / İlan: Tam Sayfa: 5000 Lira. Diğer ilanlar santimi 50 Lira /
Basıldığı Tarih: 18 Temmuz 1979

23 Mayıs 1979'dan - 21 Haziran 1979'a

23 MAYIS 1979

- CHP Gençlik Kolları Kurultayında kavga çıktı.
- CHP Genel Başkanı Ecevit, parti içi muhalefetin tüzük değişikliğinin gündeme alınması ve daha sonra özel bir kurultay düzenlenmesine ilişkin önerisini reddetti.
- ABD Senatosu, Türkiye'ye 451 milyon dolarlık askerî yardım verilmesine ilişkin bir tasarıyı kabul etti.
- Kanada'da yapılan genel seçimleri «İlerici Muhafazakâr Parti» kazandı.
- Sudan, Mısır'a karşı alınan siyasal ve ekonomik yaptırımları desteklediğini açıkladı.

24 MAYIS 1979

- CHP Genel Başkanı Ecevit, Büyük Kurultay'da yaptığı açış konuşmasında, «CHP olarak 1978'de faşizmi demokratik yoldan iktidardan uzaklaştırmayı başardık» dedi.
- CHP Gençlik Kolları Merkez Kurulu Başkanlığına, muhalefet grubunun adayı Hasan Belovacıklı seçildi.
- Makina Kimya Endüstrisi'nin 15 işyerinden 14'ünde toplu sözleşme yetkisi Türk Metal-İş'e verildi.
- Van'da, benzin kuyruğunda bekleyenlere açılan yaylım ateşi sonucunda 1 kişi öldü.
- Kanada'nın yeni Başbakanı Clark, kuracağı hükümetin azınlık hükümeti olacağını açıkladı.
- İsrail, Lübnan'daki Filistin kamplarını bombaladı 14 kişi öldü, 50 kişi yaralandı.
- Federal Almanya'da Devlet Başkanlığına, eski bir Nazi olan Karl Carstens seçildi.
- El Salvador'da olağanüstü durum ilân edildi.

25 MAYIS 1979

- Sanayi Bakanlığı tarafından, Petkim'in 8 milyarlık dışalım yetkisini özel sektöre devreden bir kararname hazırlandı.
- İsrail, El Ariş bölgesini Mısır'a terketti.

27 MAYIS 1979

- Pakistan'ın eski Başbakanı Zülfikar Ali Butto'nun eşi Begüm Butto, kocasının yerine, oybirliğiyle Pakistan Halk Partisi Başkanlığına seçildi.
- CHP 24. Olağan Kurultay bildirisinde, «CHP'nin Genel Merkez organlarıyla hükümete daha çok destek olması, hükümetin de CHP örgütünün öneri ve isteklerine daha çok önem vermesi bunalımlardan kurtulmanın koşuludur.» denildi.
- El Salvador'da, muhalefetteki Ulusal Demokrat Birliği'nin liderlerinden Guerro öldürüldü.

29 MAYS 1979

- SSCB Yüksek Şurası Birlik Meclisi Başkanı Sitikov; «Türkiye'nin U-2 uçuşlarına izin vermemesini olumlu karşılayacağız» dedi.
- CHP Genel Sekreterliğine yeniden Mustafa Üstündağ getirildi.
- Yunanistan, AET'ye 10. üye olarak girdi.

1 HAZİRAN 1979

- Bağımsız Devlet Bakanı Enver Akova görevinden istifa etti.
- Sakarya Milletvekili Turgut Boztepe CHP'den istifa etti.
- Bursa TÖB-DER Şube Başkanı Sabri Biber faşist bir saldırı sonucunda yaralandı.

2 HAZİRAN 1979

- Enver Akova'nın istifasıyla boşalan Devlet Bakanlığı'na AP'den istifa eden Kırklareli Milletvekili Hasan Korkut atandı.
- İran'ın Hürremşehr kentindeki Araplar, hükümete Kuzistan Eyaleti valisinin görevden alınması ve yöredeki devrim muhafızlarının çekilmesi için ültimatom vererek 48 saat süre tanıdılar.

3 HAZİRAN 1979

- AP: «Korutürk, Korkut'un atanmasına imza atmakla, tarafsızlığını yitirmiştir.»
- İtalya'da genel seçimler başladı.
- Meksika'da Komünist, Sosyalist İşçi ve Sosyalist Halk Partileri, hükümetin eski İran Şah'ına vize verme kararını protesto ettiler.

4 HAZİRAN 1979

- 1978 yılının Aralık ayında, Kahramanmaraş'ta 111 kişinin öldürüldüğü faşist katliamla ilgili dava başladı.
- Bursa'da devrimci bir işçi öldürüldü.
- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri İbrahimoğlu, «Kıdem tazminatının Türk sanayiini ipotek altına aldığını» öne sürdü.
- İstanbul'da motorin stoku tükendi.
- Suudi Arabistan, Arap-Amerikan Ortak Petrol Şirketi olan ARAMCO'yu millileştireceğini açıkladı.
- ABD ve Avrupa'da nükleer santral yapımını protesto için gösteriler düzenlendi.

5 HAZİRAN 1979

- Millet Meclisi'nde Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar hakkında verilen gensoru önergesinin gündeme alınması kabul edildi.
- AP Bitlis Senatörü Kâmuran İnan, partisinden ve senatörlükten istifa edeceğini açıkladı.
- İtalya'da seçimlerde Hıristiyan Demokrat Parti yüzde 38.3, Komünist Parti yüzde 30.4 oranında oy aldılar.
- Nikaragua'nın başkenti Managua'da tüm işyerleri Sandinista gerillalarını desteklemek amacı ile greve gittiler.
- Güney Afrika Devlet Başkanı Vorster istifa etti.
- Sovyetler Birliği, Çin Halk Cumhuriyeti'ne iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi için çağrıda bulundu.

bir BELGE

Görüşmeler İçin Açık Kapı

İGOR SİNİTSİN

Son üç haftada sosyalist topluluk ülkeleri üç kez en yetkili düzeyde yeni dış politika girişimlerinde bulundular. Bu girişimler, topluluğun, sürekli olarak barış, yumuşama ve uluslararası işbirliği çıkarlarına uygun hareket ettiğini açıkça gösterdi

Sosyalist Avrupa ülkeleri dış politikasının temel ilkeleri, Varşova Paktı devletleri dışişleri bakanları komitesinin Mayıs ayı ortalarındaki toplantısında formüle edildi. Toplantıya ilişkin ortak

bildiride tüm devletlerin karşılıklı ilişkilerini Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nda kabul edilen ilkelerin sıkı gözetimine dayandırarak kurmaları gerektiği belirtildi. Dünyanın diğer kıtalarına da yayılmasıyla birlikte yumuşamayı güçlendirecek ve halkların gerçek güvenlik atmosferinin kurulmasını sağlayacak olan bu ilkeler, egemen eşitlik, kuvvet kullanmama ya da kullanma tehdidinde bulunmama, devletlerin toprak bütünlüğü, anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümü, iç işlere karışmama, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı, hak eşitliği ve halkların kendi kaderini belirleme hakkı, devletler arasında işbirliği, uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesidir.

Yumuşamanın ve yumuşamaya karşı çıkanlarla mücadelenin ilkesel sorunları L. İ. Brejnev başkanlığındaki Sovyet Pratti-Hükümet Heyeti'nin Macaristan'ı ziyareti ve SSCB Bakanlar Kurulu Başkanı A. N. Kosigin'in Mayıs ayı sonunda bir dostluk ziyareti nedeniyle gittiği Çekoslovakya'da yaptığı görüşmeler sırasında belirtildi. Sosyalist devletlerin başkentlerinde yapılan yüksek düzeydeki bu görüşmelerde aynı zamanda, kardeş ülkeler halklarının dünya barışı, yumuşama ve silahsızlanma açısından tehlike arzeden Pekin'deki Maocu yönetimin politikasına karşı olumsuz düşünceler besledikleri, Mao'nun mirasçılarının Vietnam halkına karşı başlattıkları çirkin saldırıdan öfke duydukları da ifade edildi.

Örneğin, Çekoslovakya Hükümet Başkanı L. Ştrougal, A. N. Kosigin onuruna verdiği yemekte şunları açıkladı: «*Çin'in Vietnam'a sinsice silahlı saldırısı ve Laos'u tehdit etmesi, Maocu yönetimin ihanetini kesinlikle kanıtlamıştır. Emperyalist çevrelerin Pekinli hegemonyacılarla birliği, şimdi tüm dünyada barış için çok ciddi bir tehlike arzediyor.*

Geçenlerde Budapeşte'de yapılan görüşme sırasında Sovyet ve Macar yöneticiler sosyalist Vietnam'a karşı doğrudan saldırıya geçen şimdiki Çin yönetiminin emperyalist ve hegemonyacı politikasını kesinlikle kınadılar. Kadar, televizyonda yaptığı konuşmada özellikle şunları söyledi: «*Yumuşama uğrundaki mücadelede, her gün yumuşama düşmanlarıyla, tekelci sermaye çevreleriyle ve bu kez de değindiğimiz bir sorunla- kim ne söylerse söylesin gerici güçlere yardım eden şimdiki Çin yönetiminin eylemleriyle karşılaşıyoruz. Macar halkı, Vietnam'a karşı girişilen Çin saldırısını büyük bir öfkeyle öğrendi ve bu saldırıyı kesinlikle kınadı. Vietnam'lı kardeşlerimize tam bir dayanışma içinde olduğumuz konusunda güvence verdik ve veriyoruz.*»

L. İ. Brejnev, Macaristan ve SSCB televizyonlarında yaptığı konuşmada, bu yılın Nisan ayında Çin yöneticilerinin Sovyet-Çin anlaşmasının yürürlük süresini uzatmayacaklarını açıklamalarına değindi. Bu arada, dedi L.İ. Brejnev, Pekin'liler ilişkilerin iyileştirilmesi için Sovyetler Birliği'yle görüşmeye hazır olduklarını belirtmeyi gerekli gördüler. Sovyet lideri, anlaşmadan caymanın ve ilişkileri iyileştirme isteğine ilişkin sözlerin birbiriyle hiç bağdaşmayan şeyler olduğunu söyledi. Bununla birlikte L. İ. Brejnev, Sovyetler Birliği'nin, Çin tarafına birçok defalar ilişkilerini normalleştirme ve iyi komşuluk rayına oturtma konusunda anlaşma önerisinde bulunduğunu söyledi.

L. İ. Brejnev, SSCB'nin de buna hazır olduğunu ve eğer Çin tarafı gerçekten iyi niyet gösterecek olursa işin Sovyetler Birliği'ne bağlı olmayacağını açıkladı.

Çin yönetiminin şovenist ve hegemonyacı politikasına karşı olumsuz bir tutum içinde bulunmalarına karşın kardeş ülkelerin halkları Çin halkına içten duygular besliyorlar. XXV. SBKP Kongresi'nin ilkesel doğrultusunu izleyen Sovyet Hükümeti, her zaman SSCB ve ÇHC arasındaki gerginliği zayıflatmak ve iki ülke arasında iyi komşuluk ilişkilerinin kurulması amacıyla Çin tarafıyla görüşme yapmaya taraftar olmuştur ve olacaktır.

4 Haziran'da, Sovyetler Birliği, iyi niyetini bir kez daha gösterdi ve Çin Halk Cumhuriyeti'yle görüşmeye hazır olduğunu tekrarladı. Moskova'daki ÇHC elçisi aracılığıyla ÇHC Hükümeti'ne gönderilen bu Sovyet notasında görüşmelerin amacının ve görevinin ne olması gerektiğine ilişkin temel ilkeler açıklandı. Bunlar, sosyalist topluluğun sürekli olarak izlediği dış politikanın değişmez temelidir: Eşitlik ,egemenliğe ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı, birbirinin iç işlerine karışmama, kuvvet kullanmama vb. ilkeleri kapsayan barış içinde birlikte yaşama.

Görüşme kapısı açık. Sovyet tarafı önerilerini yaptı. Görüşme zamanı: bu yılın Temmuz - Ağustos ayları, görüşme yeri: Moskova, düzeyi: dışişleri bakan yardımcıları ya da iki ülke hükümetlerinin özel olarak yetki vereceği kişiler. Sovyetler Birliği, aynı zamanda kimden gelirse gelsin dünya meselelerinde özel hak ve hegemonya iddialarının kabul edilmemesi ve birbirleriyle olan ilişkilerin barış içinde birlikte yaşama ilkelerine dayandırılması yolunda anlaşmaya varmayı önerdi.

SSCB 1969 ve 1970 yıllarında, Moskova'nın Pekin'e, tarafları nükleer silah da dahil her türlü silahı kullanarak birbirine saldırmama yolunda yükümlülük altına sokan devletlerarası özel bir

belge hazırlamayı önerdiği zamanki gibi bu defa da son derece somut önerilerde bulundu. O zaman verilen yanıt sükuttu. 1971'de Çin'e kuvvet kullanmama konusunda bir anlaşma imzalama önerisi, 1973'te de saldırmazlık paktı imzalama önerisi yapıldı. Yine bir yanıt alınamadı. 1978 yılında Sovyetler Birliği, SSCB ve ÇHC arasındaki karşılıklı ilişkilerin ilkelerine ilişkin ortak bir belge hazırlanmasını önerdi. Çin tarafında yine sessizlik hakimdi.

Gördüğümüz gibi, Moskova, Sovyetler Birliği ve Çin arasındaki gerginliğin zayıflatılması amacıyla görüşmeler yapılmasına her zaman taraftar olmuştur.

Sovyet halkı ve sosyalist topluluk ülkelerinin halkları, Çin halkıyla dostluk isteğinde olduklarını ve ÇHC'yle normal devletlerarası ilişkileri sürdürmeye hazır bulunduklarını tekrarlıyorlar. Bütün dünya Pekin'in Sovyetler ülkesinin bu barışsever eylemine ne yanıt vereceğini merakla bekliyor.

6 HAZİRAN 1976

- Cumhurbaşkanı Korutürk, «TBMM, tarafsızlıktan ayrıldığımı onaylarsa, görevi bırakmaya hazırım» dedi.
- Federal Almanya Başbakanı Schmidt, resmi bir ziyaret için ABD'ye gitti.
- Gana'da yönetime el koyan subaylar 9 kişilik bir askeri cunta atadılar.
- Kolombiya kahveye zam yaptı.

7 HAZİRAN 1979

- Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar istifa etti.
- Malatya'da TÖB-DER üyesi bir öğretmen öldürüldü.
- Türk-Macar Ekonomik İşbirliği ikinci protokolü imzalandı.
- Carter-Schmidt doruğunda ABD ile Almanya'nın izleyecekleri enerji ve ekonomi politikaları konusunda anlaşmaya vardıkları açıklandı.
- Nikaragua'da sıkıyönetim ilân edildi.
- Portekiz'de Mota Pinto başkanlığındaki hükümet istifa etti.
- İran'da İslâm Devrim Muhafızları, Sanandaj'da kurulan Kürt Bölgesel Meclisi'ne giderek Meclis üyelerini rehin aldılar ve Meclis'in kapatılmasını istediler.

8 HAZİRAN 1979

- İstanbul'da akaryakıt dağıtımının kart sistemi ile yapılacağı açıklandı.
- Sümerbank'ın İstanbul, İzmir ve Bursa'da bulunan 15 işyerinde Bank-Sen tarafından alınan grev kararı uygulamaya konuldu.
- Mısır'da 27 yıldan beri ilk kez yapılan genel seçimlerde oyların çoğunluğunu ,Başkan Sedat'ın Ulusal Demokratik Partisi aldı.
- Avrupa Parlamentosu seçimleri, İngiltere, İrlanda, Hollanda ve Danimarka'da yapıldı.
- Afganistan - Pakistan sınırında yoğun çarpışmalar başladı.

9 HAZİRAN 1979

- Manisa'da TİP üyesi Fahrettin Özer öldürüldü.
- Vehbi Koç, «Savaş sanayii için özel sektörle devlet sektörünün işbirliği yapması şarttır» dedi.

10 HAZİRAN 1979

- Türkiye ile İsviçre arasındaki ikili görüşmede, İsviçre'nin 30 milyon dolar kredi vermesi, konusunda anlaşıldı. Kredi, İMF ile Türkiye arasındaki anlaşma yürürlüğe girdikten sonra kullanılabilecek.
- İstanbul'da Arnavutköy'de 15 gündür yakıt bulamayan köylüler mazot yüklü 4 tankere el koydu.
- Ankara ve Uşak'ta 2 kişi öldürüldü.

11 HAZİRAN 1979

- Türkiye ile İMF arasındaki görüşmeler tamamlandı.
- Döviz satışları geçici olarak durduruldu.
- Odalar Birliği: «Taze para, özel ve kamu kesiminde üretim artışı için kullanılmalı.»
- MHP'nin 14. Büyük Kurultayı sonucunda Genel Başkanlığa yeniden Türkeş seçildi.
- Avrupa Parlamentosu seçimlerinde, Sosyalist ve Sosyal Demokratlar 11, Hristiyan Demokratlar 102, Muhafazakârlar 61 ve Komünistler 44 sandalye kazandılar.

12 HAZİRAN 1979

- Türk lirası dolar karşısında yüzde 43.6 oranında devalüe edildi.
- Benzin, demir-çelik ve Tekel ürünlerinden alkollü içkilere zam yapıldı.
- Başbakan Ecevit, «Sıkıntıyı hakça dağılıma dönüştüreceğiz.» dedi.
- İstanbul'da Bakırköy Halkevi'ne atılan bomba üç kişinin ölümüne, beş kişinin yaralanmasına neden oldu.

13 HAZİRAN 1979

- Maliye Bakanı Müezzinoğlu, niyet mektubunu imzalamak için Paris'e gitti.
- Üniversite öğretim üyelerinin maaşlarını arttıran kanun tasarısı Meclis'te kabul edildi.
- Nikaragua'da çarpışmalar yoğunlaşarak sürüyor.
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü OECD'nin bakanlar düzeyindeki 18. Konsey Toplantısı Paris'te başladı.
- Bağımsız Ankara Milletvekili Fikri Pehlivanlı yeniden AP'ye girdi.
- DİSK: «CHP, işçi sınıfının ve emekçi halkın seçimlerde kendine verdiği desteği iktidarda iken elinin tersiyle itti.»

14 HAZİRAN 1979

- Özel okul, kurs, kreş ve yurt ücretlerine zam yapıldı.
- Maliye Bakanı Müezzinoğlu, Türkiye ile İMF arasında «Stand-by» anlaşmasına varıldığını açıkladı.
- Elazığ'da hastaneye giren 3 kişi, nöbetçi doktor ile hastabakıcıyı ağır yaraladı.

15 HAZİRAN 1979

- Üniversite Seçme Sınavları tüm yurtta yapıldı.
- Kıbrıs'ta toplumlararası görüşmeler başladı.
- İran'da hazırlanan yeni anayasa tasarısında, Devlet Başkanına büyük yetkiler verilmesi öngörülüyor.

16 HAZİRAN 1979

- CHP Gaziantep Milletvekili Ahmet Karahan AP'ye geçti.
- ABD Başkanı Carter ve SSCB Devlet Başkanı Brejnev, resmi görüşmeler için Viyana'da biraraya geldiler.
- Nikaragua'da Sandinista gerillaları, ulusal muhafızlara çağrıda bulunarak teslim olmaları için 48 saat süre tanıdılar.
- Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin beşinci, 15-16 Haziran Direnişi'nin dokuzuncu yılı kutlandı.

18 HAZİRAN 1979

- Nikaragua'da muhalefet, Somoza'nın devrilmesinden sonra iktidarı almak üzere beş üyeli bir cunta kurdu.
- Devlet Bakanlığından istifa eden Ali Rıza Septioğlu ile bağımsız milletvekili Cemalettin İnkaya AP'ye geçtiler.
- Carter ve Brejnev SALT-II anlaşmasını imzaladılar.

bir YORUM

Salt-2 Barışa Hizmet Ediyor

SALT/2 anlaşması 17 Haziran 1979 günü Viyana'da imzalandı. SBKP Merkez Komitesi Genel Sekreteri ve Sovyetler Birliği devlet başkanı Leonid Brejnev ile ABD cumhurbaşkanı J. Carter, bir araya gelerek, hazırlıkları uzun zamandır devam eden anlaşma metnini imzaladılar. Böylece, yumuşama sürecine önemli bir katkı gerçekleştirildi ve dünya barışının korunması yönünde de ileri bir adım atılmış oldu.

Stratejik saldırı silahlarının üretimini sınırlamakta olan SALT/2 anlaşması hiç kuşku yok ki, halkları ve topyekün insanlığı sevindiren bir olaydır. Dünyamızda özellikle emperyalist tekeller tarafından tahrik edilip azgınlaştırılan silahlanma yarışına karşı silahsızlanma eğilimlerinin ve taleplerinin, böylesi değerli bir belge ile somutlanması, barışa yönelik umutları ve çabaları güçlendirmiş, dünyamızın bugünkü tehlikeli koşullarında bile, barış doğrultusunda önemli mevzilerin elde edilebilir olduğunu kanıtlamıştır.

SSCB ve ABD'nin, silah üretiminde belli bir kısıtlamaya aynı açıdan yaklaştıklarını söylemek, başka bir deyişle, SALT/2'nin, benzeri eğilimlerin bileşkesi olduğunu ileri sürmek yanıltıcıdır. SALT/2 her şeyden önce, Sovyetler Birliği dış politikasının bir ürünü sayılmalıdır. *Barış içinde bir arada yaşama* prensibinin SSCB dış politikasında sürekli bir barış taarruzu olarak somutlandığını bütün insanlık bilmektedir. Çeşitli çevrelerin karşı koyma ve engelleme çabalarına rağmen eğer SALT/2 anlaşması imzalanabilmişse, bunda barışçı politikanın öncelikli bir yeri vardır.

SALT/2'nin, daha doğrusu yumuşamanın ve barışın düşmanları, genel bir silahsızlanmanın köşe taşları niteliğinde olacak bu türden yaklaşımları hiç de hoş karşılamıyorlar. Çünkü onlar, egemen sınıf çıkarlarını bugünün dehşet dengesinde görmektedirler ve halkların güvenliğinden çok, kendi sınıf çıkarlarıyla ilgilenmektedirler. Nitekim bu eğilimler ve çabalar, SALT/2'nin imzalanma-

sından önce de kendisini göstermiştir, halen de göstermektedir ve anlaşmanın ABD Senatosunda onaylanmasını engellemek ya da yokuşa sürmek için ellerinden geleni yapmaktadırlar.

SALT/2 düşmanlarının başlıca sığınağını hayali bir «Sovyet tehdidi» oluşturuyor. Özellikle Avrupa kaynaklı silah tekelleri, SALT/2 anlaşmasından duydukları rahatsızlığı açığa vurmaktan kendilerini alamıyorlar. Bunlara göre, ABD'nin militarist himayesinin Avrupa'nın üzerinden kalkmasıyla kapitalist Avrupa «Sovyet Tehdidi»nin doğrudan boy hedefi haline gelecektir! Ama onları esas kaygulandıranın bu olmadığı, silah pazarlarının daralmasından ve silahlanma yarışını tahrik eden politikalarına temel teşkil eden önemli bir politik silahı kaybetmekten korktukları biliniyor. Yumuşamanın berraklaştıracağı uluslararası atmosferde barış düşmanı tekelcilerin rahat soluk alamıyacakları açıktır. Bu yüzden onlar, yumuşama sürecinin yaygın politik bir tutum haline gelmesini engellemek için pek bilinen yalanlardan yarar ummayı son bir kez daha denemektedirler.

SALT/2'nin açtığı perspektiften korkuya kapılanlar arasında maocu Pekin yönetiminin de bulunması şaşırtıcı olmadı. Dış politikasını Sovyet düşmanlığı üzerine temellendiren maocu Pekin, SALT/2 karşısında kapitalist Avrupa'nın safını seçmekte kendisi için yarar görüyor. Özellikle Uzak Doğu'da yeni bir NATO'cu güç olarak gelişen Pekin, Avrupalı silah tekelleriyle girdiği angajmanların bozulmasından ve «meşruiyetini» yitirmesinden korkuya kapılmaktadır.

SALT/2'nin bir başka boyutunu da, karşılıklı denetim mekanizmasının kullanılması biçimleri oluşturuyor. ABD'nin militarist çevreleri, SALT/2 ile, karşılıklı yararların gerçekleştiğine değil, kendi politikalarının yenilmiş olduğuna inanmak istiyorlar. Bu yüzden, anlaşmanın imzalanmasını önlemeyi başaramadıkları noktada, «denetim» olanaklarını SALT/2'yi mümkün olduğunca yaralamaya yönelik olarak kullanmak gayreti içindeler. Bu çevrelerin, oluşturmaya çalıştığı tartışma ortamına Türkiye ve Kıbrıs gibi, özellikle dünya barışının zayıf halkalarını sokmak istemeleri dikkatlerden kaçmıyor. Viyana masasında kaybettiğini kendi sistemi içinde arayan emperyalistlerin, bu çabaları, halkların ulusal çıkarlarına pervasız bir saldırı haline gelmektedir. U-2 casus uçaklarını SALT/2'nin denetim kapsamı içine sokmaya, Kıbrıs'ı bu amaçla sağlam bir emperyalist askeri üs haline dönüştürmeye yönelik politik manevralar, hangi diplomatik kılığa bürünürse bürünsün, kendini ele vermekten, yeni yeni düşmanlar kazanmaktan kurtulamıyor.

SALT/2 yumuşama sürecinde bir başlangıç adımıdır. Sosyalist sistem, bu adımla, barışın elde edilebilir olduğunu, halkların güvenliğinin emperyalizmin eline terkedilmeyeceğini kanıtladı. SBKP Merkez Komitesi Politbürosu, anlaşmayla elde edilen sonuçların değerlendirmesini yaparken, bunun; *«dünyada politik iklimin sağlıklı hale getirilmesi»* yönünde ileri bir adım olduğuna dikkati çekiyor ve ekliyor; *«Yeni anlaşma, eşitlik ve eşit güvenlik ilkelerine dayanmaktadır. Bu, SSCB-ABD çıkarlarının adil bir dengesidir. Bu anlaşmadan her hangi bir sapmaya izin verilemez. Sovyetler Birliği, üzerine aldığı yükümlülükleri sonuna dek yerine getirmeye hazırdır. Ve ABD'nin de aynı doğrultuyu izleyeceği noktasından hareket etmektedir.»*

SALT/2'nin imzalanması barış güçlerinin politik bir başarısıdır ve bu anlaşmanın titizlikle uygulanmasını sağlamak ise, topyekün barış mücadelesinin başarısı olacaktır. Artık emperyalist güçler, hiç değilse barış konusunda, kendi istedikleri alanda ve çerçevede değil, halkların talep ettiği zeminde yaşamak zorunda olduklarını kavramalıdırlar.

bir BELGE

«Tarihin Objektif Akışından Sorumlu Olan Biz miyiz?»

SALT-2 görüşmelerine katılmak üzere Viyana'ya gelen Leonid Brejnev, onuruna verilen bir yemekte, görüşmelerin uluslararası boyutuna dikkati çeken bir konuşma yapmış ve bütün insanlığı ilgilendiren bir sorunda Sovyet bakış açısının kısa bir özetini vermiştir. Brejnev, onuruna verilen yemekte aşağıdaki konuşmayı yaptı.

Yoldaşlar!

İzninizle, ülkemiz ve yöneticileri için söylediği güzel sözler nedeniyle Başkan Carter'a içtenlikle teşekkür etmek isterim.

Bu görüşmenin yapılması olgusu, Sovyetler Birliği'nde hoşnutlukla karşılanıyor. Şahsen Başkan Carter'la tanışmaktan çok memnunum. Bay Carter; sizinle bu görüşmeye oldukça uzun ve zor bir

yoldan geçerek geldik. Ama harcanan zaman ve çabalar boşa gitmedi. Tarafların başarılı çabaları sonucu verimli görüşmeler için elverişli koşullar yaratıldı. Bu görüşmelerin sonuçlarının, ülkelerimiz halklarını ve dünyadaki tüm barışsever insanları sevindireceği umudunu taşıyorum.

Burada barışçı ve tarafsız Avusturya'nın konuğuyuz. Bu nokta bir ölçüde semboliktir. Aslında Avusturya'nın statüsü, büyük ölçüde SSCB, ABD, Fransa ve İngiltere'nin işbirliği sayesinde bu şekli alabilmiştir. Bu, barış içinde bir arada yaşama politikasının somut sonuçlarından biridir.

Görüşmelerin birinci günü, her iki tarafın da ele alınan sorunların önemini açıkça anladığını göstermiştir. SSCB ve ABD, daha 1970 yıllarının ilk yarısında, bir nükleer savaşın ortaya çıkışına izin vermemek için herşeyi yapmak üzere anlaşmaya varmışlardı. Ülkelerimiz, arasındaki barışçı ilişkileri egemenlik, eşitlik, birbirinin iç işlerine karışmama ve karşılıklı yarar temeline dayanarak geliştirme yükümlülüğünü üstlenmişlerdi. Bu anlaşmalara varmak kolay olmadı. Tarafların toplumsal düzendeki, politik sistem ve görüşlerindeki farklar buna engel oluyordu. Ancak herşeye rağmen, sağduyu ve gerçeklerin anlaşılması öteki eğilimlere üstün geldi.

Daha sonraları, ne yazık ki, ülkelerimiz arasındaki ilişkiler düzenli gelişmedi. Hem bir duraklama, hem de belirlenen doğrultudan bazı sapmalar oldu. Bu durum tüm dünyadaki genel duruma da yansıdı. Bu görüşmenin Sovyet-Amerikan ilişkilerini derinlemesine ve uluslararası iklimin sağlığa kavuşturulmasında önemli bir adım olabileceği kanısındayım.

Ancak bu yolda yürümek, kuşku yoktur ki, gelecekte de oldukça fazla enerji, cesaret ve kararlılığı gerektirecektir.

SSCB ve ABD arasındaki karşılıklı anlayışa karşı çıkanlar, «Sovyet askeri tehdidi» masalından etkin biçimde yararlanıyorlar. Anlaşılmaz olan, Sovyetler Birliği'nin devletler arasındaki barışçı ilişkilerin gelişmesine ne kadar büyük katkıda bulunursa, silahların sınırlandırılması ve yeni bir savaş tehdidinin zayıflatılması konusuna ne kadar ısrarla somut öneriler ileri sürerse, politikamız hakkında aynı oranda ve büyük bir gayretle yalanlara başvurulmuş olmasıdır.

Çeşitli ülkelerdeki toplumsal süreçleri, halkların bağımsızlık ve sosyal ilerleme uğrundaki mücadelesini «Moskova'nın entrikaları ve hileleri» olarak görmek ve göstermek gayretleri devam ediyor.

Sovyet yurttaşları, halkların kurtuluş savaşıyla kesin bir dayanışma içindedirler. Şu veya bu ülkedeki politik rejime ilişkin değerlendirmelerimiz, ABD'deki bazı çevrelerin değerlendirmelerinden zaman zaman ve tümüyle farklı olmaktadır. Başka ülkelerin iç işlerine karışmamak, bizim ilkesel tutumumuzdur. Tarihin objektif akışının sorumluluğu neden Sovyetler Birliği'nin üzerine atılıyor ve üstelik neden bundan ilişkilerimizi kötüleştirmek için bir bahane olarak yararlanılıyor-

Ama ben yine de gerçekçiliğin, ileri görüşlü yaklaşımın ve sonuçta üstün geleceği inancındayım. Üstelik ilişkilerimizin iyileşmesine ve gelişmesine taraftar olanların güçlü müttefikleri var— iki ülkenin milyonlarca yurttaşı ve tüm dünya halkları.

Başkan Carter'la ilk görüşmemiz çok büyük önem taşıyan bir olay olacaktır. Stratejik saldırı silahlarının sınırlandırılması anlaşmasını kesinlikle onaylayıp imzalamamız gerekiyor.

Silahlanma yarışının sınırlandırılmasının diğer bir dizi yönlerini ve uluslararası durumla ilgili sorunları ve ikili ilişkilerin gelişmesine ilişkin bazı sorunları da görüşeceğiz. Özetle çalışmalarımız yoğun olacak.

Görüşmeye becerikli ve yapıcı bir biçimde, içtenlik ve karşılıklı saygı ortamında başladık. Bu durum, bize yararlı sonuçlar umut etme olanağı veriyor. Böylesi sonuçları, sadece ülkelerimizin halkları değil, barışçı ve huzur içinde bir yaşama gereksinme duyan tüm ülkelerin insanları da bekliyorlar. Onların umutlarını boşa çıkarmayacağız.

bir BELGE

Yumuşamadan Daha Fazlası

SPARTAK BEGLOV

SALT/2 anlaşması, yumuşama sürecine yeni bir şey kazandırdı mı? Kuşkusuz evet. Örnek olarak Leonid Brejnev'in Viyana'da sözünü ettiği şu noktayı ele alalım. SALT/2 anlaşması, ideolojik yönden uzlaşma kabul etmeyen en büyük iki devletin, birlikte, yapıcı bir biçimde çalışabileceklerinin ve görüşme konusu olabi-

lecek en karmaşık ve en nazik bir alanda anlaşmaya varabileceklerinin inandırıcı kanıtı oldu.

Şimdilik henüz silahlanma yarışını frenleyebilmek sınırlı kalan bu anlaşmanın önemini hiçbir şekilde abartmadan bu başarının yumuşama sayesinde mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu, dünya politikasında ileriye doğru atılmış önemli adımlar arasında, yumuşamanın elverişli etkisinden söz ettirebilecek bir adımdır sadece.

Böylece yumuşama süreci, savaşın eşiğindeki gerginlik durumundan ve çözümlenme zamanı gelmiş pekçok uluslararası sorunun aynı anda «dondurulmasından» bir termonükleer dünya savaşının önlenmesi ve toplumsal düzeni farklı devletlerin barış içinde birlikte sürdüreceği yaşamın düzenlenmesi için karşılıklı konuşmaya ve karşılıklı kabul edilebilir çözümlerin aranmasına dönüş olarak görünüyor.

Bununla birlikte, yumuşama, statik olamaz, bu süreci bugünkü haliyle korumak olanaksızdır ve yumuşama, silahlanma yarışının durdurulmasına karşı çıkanlar tarafından aralıksız olarak takviye edilen duraklama ve boşluklara tahammül edemez. Jimmy Carter'in haklı olarak yumuşamanın girişimcisi diye adlandırdığı Leonid Brejnev, Viyana'da bu noktayı sürekli olarak dile getirdi. Pekçok gözlemcinin belirttiği gibi, Brejnev'in hizmetleri, izlenen politikayı yürütürkenki mantıklılığında da ortaya çıkıyor. Eğer en büyük iki devletin ilişkileri çerçevesinde bu mantıklılığın bir benzeri de karşı tarafça gösterilmiş olsaydı, uluslararası yumuşama ve ikili ilişkiler yolu, daha dolaysız ve düzgün olurdu, SALT/2 anlaşması ise kuşkusuz üç-dört yıl önce gerçekleştirilebilirdi. Başka bir deyişle, SSCB ve ABD halkları bugüne kadar on milyarlar «tasarruf edebilirler», tüm insanlık da gerçek silahsızlanmanın başlayacağı sınıra çok daha yakın olurdu.

Gelecekte böylesi boş harcamaları ve haklı çıkmayacak umutları durdurmak gereklidir —Brejnev'in mantıklılık çağrıları da bunu amaçlamaktadır. Bu durum, yumuşamanın geleceğine bir tür güvence olarak, SALT/2 anlaşmasına ek bir anlam kazandırmaktadır. Pek tabii ki, karşı tarafın hazırlanan anlaşmayı gözetmesi ve keza başlatılan süreç konusunda gerekli kararlılığın ve sorumluluk duygusunun gösterilmesi koşuluyla.

Ancak yumuşama sadece başlangıçtır. Brejnev'in Viyana'da belirttiği çok önemli bir düşüncesi daha var. «*Diğer devletlerle olduğu gibi, Amerika'yla ilişkilerimizde de*» diyor Brejnev «*daha fazla şey isterdik. Gerçekten iyi komşuluk ilişkileri, yani askeri anlaş-*

mazlık olasılığını ortadan kaldıran sağlıklı ve sağlam ilişkiler arzu ederdik.»

«Yumuşamadan daha fazla»! Bu, dünya ölçüleriyle nasıl bir şeydir? Viyana görüşmeleri için güven vermiş gazeteci meslektaşlarım arasında hararetli bir düşünce alışverişi başladı. Birisi; *«bu, silahlanma yarışının durdurulması konusunda girişilen önlemlerde sürekliliğin gözetilmesidir»* dedi. Bir başkası, *«silahlanma yarışının tamamen durdurulması ve denetimli ve sürekli silahsızlanma sürecine geçiştir»* diye belirtti. Bir üçüncüsü; *«bu, uluslararası toplumun (BMT aracılığıyla ve diğer yollardan) devletlerarası anlaşmazlıkların önlenmesi işinde etkin bir işbirliği yapmasıdır»* dedi. Daha sonraki düşünceler de buna paralel —insanlığın en önemli uzun vadeli sorunlarının, yani yiyecek maddesi yedeklerinin sağlanması, enerji, ekoloji vb. sorunların çözümünde işbirliği olarak görüldü.

«Yumuşamaya yönelik bu talepler kimilerine çok uzun vadeli ya da az gerçekleştirilebilir talepler olarak görünebilir. Ancak yumuşamadan daha fazlasının söz konusu olduğunu anımsatalım. Bunun için biz halklarımızın yakınlaşması yolunda büyük bir çalışma yapmaya hazırız» dedi Brejnev Carter'a seslenerek «Pek tabii ki, burada karşılıklı olmak gereklidir. Karşılıklı köprülerin ise iki tarafın ortak gayretleriyle kurulabileceği bilinmektedir.»

Bu konudaki Sovyet kararlılığı, bütün açıklığıyla yeniden doğrulandı. Başkan Carter, yumuşamanın derinleştirilmesini isteyen Amerikalılar adına konuştuğunu ima etti.

SALT/2 anlaşmasının kaderi, tarafların niyetlerindeki sürekliliğin ve halkların umutlarının haklılığının deneneceği denek taşlarından biri olacaktır.

bir BELGE

Salt-2 Eleştirmenleri Üzerine

GENNADİY GERASİMOV

Birleşik Devletler'deki savaş sanayii kompleksini temsil eden ve şimdi askeri üstünlük hayalleri peşinde koşarak stratejik saldırı silahlarının sınırlandırılmasına ilişkin ikinci Sovyet-Amerikan anlaşması SALT/2'ye aktif biçimde karşı çıkan politik güçler hakkında pekçok şey söylendi.

Bu politik güçlerin antimilitarist düşünceye sahip liberal çevre ve guruplar arasında beklenmedik «sol» müttefikleriyle ilgili olarak pek az şey biliniyor. Bunlar, SALT/2 anlaşmasını yeterince ileriye gitmemesi nedeniyle eleştiriyorlar ve daha iyi olanı bugünkü iyinin düşmanı yapıyorlar.

«Gerçek Alternatifler Konferansı — üçüncü dünya savaşı ya da Savaşın Ortadan Kaldırılması», böylesi hareketlere iyi bir örnek oldu. Geçen hafta, New-York'ta yerel bilimsel araştırma ve eğitim kuruluşlarından biri olan Dünya Düzeni Enstitüsü tarafından düzenlenen halka açık tartışma bu şekilde adlandırılıyordu. BMT binasının karşısındaki bir salonda, çeşitli ülkelerden bilim adamları ve konuyla ilgilenen Amerikalılar toplandılar. Hatta bazıları özel olarak Kaliforniya'dan gelmişlerdi.

Toplantıya gösterilen ilgi, Amerikan kamuoyunun, ülkesinin ve dünyanın geleceğinden duyduğu endişeyi yansıtıyordu. Tanınmış din ve toplum adamı Vilyam Sloun Koffin'in konferansta belirttiği gibi, Amerika, «akıl dışı egemenlik tutkusundan», askeri güç bakımından ilk olma isteğinden zarar görmeye devam ediyor ve Koffin'in sözlerine eklediği gibi, görünüşte güçlü savaş sanayii kompleksi karşısında tek tek her Amerikalıda «acizlik duygusu» uyandırıyor.

Ne yapmak gerekir? Bugün dogru bir adım olarak SALT-2'yi etkin biçimde desteklemek gerekir. Kuşkusuz SALT-2 konusunda çok konuşuldu.

Ama Prinston Üniversitesi Profesörü Ricard Folk, SALT-2'yi, «günün en önemli sorunlarıyla ilgisi olmayan bir anlaşma», hatta «ikincil bir manzara» olarak görüyor. Profesör Folk, kamuoyunun atom enerjisine karşı mücadele için seferber edilmesinin çok daha iyi olacağını da sözlerine ekledi. Bir zamanlar Vietnam'daki Amerikan saldırısına karşı girişilen hareketin en etkin iştirakçilerinden biri olarak ün kazanmış olan profesör Folk bunları söyledi.

Dünya Düzeni Enstitüsü Başkanı Robert Yohansen de benzer görüşler ileri sürdü. R. Yohansen'in kötümser düşüncesine göre, «SALT-2 anlaşmasının hükümleri, silahlanma yarışını geriye döndürmek isteyen çeşitli kişi ve grupların zamanlarını, enerji ve olanaklarını bu anlaşmanın onaylanması uğrundaki mücadeleye harcamaları için yeterli değildir.» Yohansen, «Harpers» dergisinin Haziran sayısında, sözde «Silahsızlanmanın SALT niyetleri arasında bulunmadığını» kanıtlayan bir makale yayınladı.

Folk da, Yohansen de, Amerikan askeri bütçesinin SALT görüşmelerine bağlı olmaksızın artmaya, nükleer silahların mükem-

melleşmeye devam ettiğini kaydediyorlar. Yohansen, «eğer SALT-2 askeri bütçesinin bir anda azaltılması veya sadece dondurulması olsaydı, Pentagon kesinlikle karşı çıkardı» diyor.

Bu düşüncelerde gerçek payı var. Amerikan savaş sanayii kompleksi, SALT-2'nin ücreti olarak yeni silah sistemleri, örneğin hareket kabiliyeti yüksek «MX» yer roketlerini istiyor —ve alıyor—. Militarist iştahlara yük verilmesi, SALT-2 anlaşmasının onaylanacağı Senatoidaki «şahinleri» yatıştırma gereğiyle açıklanıyor.

Bununla birlikte SALT-2 anlaşmasının Amerikan nükleer silahlarının mükemmelleştirilmesi için bir bahane olarak kullanılması, genellikle SALT-2'nin eleştirisi için bahane olmamalıdır. Aksine bu koşullarda SALT-2'nin, SALT mantığı ve SALT-3'e ve silahsızlanma önlemlerine geçiş yükümlülüğüyle korunması, savaş sanayii kompleksinin silahlanma, silahlanma ve silahlanma... plânlarına verilecek tek doğru yanıttır.

Folk, Yohansen ve ötekilerin somut anlaşma maddelerinin yeterince ileriye gitmediği üzerine bahaneleri, silahsızlanma idealiyle değil, şu anda mümkün görünen ve daha ileriye, SALT-3'e doğru yol alabilecek ve dahası, katılan ülkeleri, başlattıkları işi sürdürme yükümlülüğü altına sokacak olan akılcı bir uzlaşmayla karşı karşıya bulunduğumuzu gözden uzak tutuyor. SALT-2 olmazsa SALT-3 de olmayacaktır ve SALT-3 düzeyine erişmediği için SALT-2'yi reddetmek düpedüz SALT-2'yi bozmak demektir.

Folk ve Amerikan liberal çevrelerinin diğer temsilcileri, SALT-2'nin eksikliklerine ilişkin yavaşlatıcı düşünceleriyle şimdi SALT-2'ye saldırmakta olan silahsızlanma düşmanlarına yüz veriyorlar. Zaten silahsızlanma düşmanlarının saldırılarındaki öfke, SALT-2'yi çıkarları için gerçek bir tehdit olarak gördüklerini kanıtlamıyor mu?

Henüz elde edilmemiş daha iyi için elde edilmiş olan iyiyi eleştirmek, bir nükleer savaş patlamasına izin vermemek amacıyla Sovyet - Amerikan ilişkilerinin barış içinde birlikte yaşama ilkelerine dayanarak yeniden kurulması yolunda bir adım olan SALT-2'nin politik önemini küçümsemek demektir.

SALT-2' tüm ülkelerin kamuoyundan geniş destek görüyor ve güçlü düşmanlarının bulunması nedeniyle etkin bir destek gerektiriyor. Amerikan askeri kliğinin Güneydoğu Asya"daki eylemlerine karşı mücadele döneminin bir şarkısında Amerikalıların söyledikleri gibi, «barışa şans tanı!»

19 HAZİRAN 1979

- Malatya Senatörü Hamdi Özer, CHP'den istifa etti.
- Bakanlar Kurulu sıkıyönetimin 2 ay daha uzatılmasını kabul etti.
- TSİP Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz, TİP yöneticilerini «Birleşme Kongresine» çağırdı.
- Eskişehir'de bir öğrenci öldürüldü.
- Afganistan'da müslüman gerillalar ve hükümet kuvvetleri arasındaki çarpışmalar yoğunlaştı.

20 HAZİRAN 1979

- Sıkıyönetimin 19 ilde 2 ay daha uzatılması TBMM'de kabul edildi.
- Feyzioğlu geniş tabanlı hükümet önerdi.

21 HAZİRAN 1979

- İtalya'da Meclis Başkanlığına İtalyan Komünist Partisi Merkez Komitesi üyelerinden Nilde Jotti seçildi.
- Uganda'da Devlet Başkanlığından istifa eden Yusuf Lule'nin yerine Binaisa getirildi.

Beslenmenin Çocuk Sağlığına Etkisi ve Çocukların Yeterli ve Dengeli Beslenmesi İçin Gerekli Koşullar

Prof. Dr. AYŞE BAYSAL
Hacettepe Üniversitesi
Beslenme ve Diyetetik Bölümü

GİRİŞ:

Sağlığı «bedenen, aklen ve sosyal yönden tam bir iyilik hali» olarak tanımlarsak, insanın yalnız hastalık halinde olmaması sağlıklı olması anlamına gelmez. Sağlıklı birey, fizik ve zihin gücü yeterli, üretken, ve toplum içerisinde iyi ilişkileri olan kimsedir.

İnsanın sağlığını etkileyen başlıca etmenler; beslenme, kalıtım ve çevre koşullarıdır. Bu yazıda beslenmenin çocuk sağlığı üzerine etkileri, çocuklarımızın beslenme sorunları ve nedenleriyle bu sorunların çözümü için gerekli koşullar üzerinde durulacaktır.

Beslenmenin Çocuk Sağlığı Üzerine Etkisi:

İnsanın oluşumu sperm ve yumurtanın birleşmesiyle başlar. Bu birleşik hücre zamanla çoğalır, ödevlerine uygun olarak şekillenir ve doğumda 200 milyarı aşan hücreyi içeren insan yavrusu durumuna gelir. Doğumdan sonra bu çoğalma ve şekillenme sürdürülerek trilyonlarca hücreyi içeren yetişkin insan olur.

Büyüme ve gelişme beslenmenin bir ürünüdür. Gereği gibi beslenemeyen çocukların büyüme ve gelişme hızı yavaşlar. Ulusal beslenme ve sağlık araştırması verilerine göre (1), 0-5 yaş gurubu çocuk gurubunda bölgelere göre büyüme geriliği gösterenlerin oranı tablo 1'de gösterilmiştir. Bu yaş gurubundaki çocukların ortalama % 17,6'sı hafif, % 2,4'ü ileri derecede büyüme geriliği göstermektedir. Bu oranlar Doğu ve Güney Doğu bölgelerimizde, köylerde ve gecekondularda çok daha yüksektir.

TABLO-1: 0-5 yaş gurubu çocuklarda ağırlık ölçülerine göre büyüme Geriliği:

Bölgeler	Büyüme Geriliği Gösterenlerin oranı (%)			
	Ölçülen Çocuk Sayısı	Hafif derecede	İleri derecede	Toplam Toplam
Ege-Marmara	937	13.9	0.5	14.4
Karadeniz	599	12.4	1.7	14.1
İç-Anadolu	1047	17.0	2.9	19.9
Akdeniz	791	16.7	2.5	19.2
Doğu-Gün. Doğu	1018	24.8	3.8	28.6
Genel	4392	17.6	2.4	20.0

Ankara bölgesinde yapılan bir araştırmada (2), gecekondu çocuklarının ortalama % 34.1'i, köy çocuklarının ise % 27.7'si büyüme geriliği göstermektedirler. Diyarbakır'ın iki köyünde yapılan bir araştırmada (3) ise bu yaş gurubu çocukların ortalama % 37.5'-inin büyüme geriliği gösterdikleri saptanmıştır. Zonguldak kömür işçileri çocukları üzerinde yapılan araştırmada (4), yaşa göre kemik olgunlaşmasında gerilik oranı kızlarda 0-1 yaş arasında % 20.8 bir yaşından sonra % 35.1, erkeklerde 0-1 yaşta 16.7, bir yaşından sonra % 47.9 olarak bulnmuştur. Çocukların ortalama % 33'ü, ağırlık yönünden büyüme geriliği göstermektedirler.

İnsanın beyni diğer organlardan önce, gebelikte ve doğumdan sonraki ilk üç yıl içinde büyüme ve gelişimini büyük ölçüde tamamlar. Bu dönemlerdeki yetersiz ve dengesiz beslenme, çocuğun beyninde anatomik ve biyokimyasal bozukluklara yol açar. Laboratuvar hayvanları ve insanlar üzerindeki araştırmalar bu dönemde yetersiz ve dengesiz beslenmenin beyin ağırlığı, hücre sayısı, hücre büyüklüğü, hücresel örgütlenme, myelin oluşumu, nuklik asitler, protein, lipit ve bazı uyarı ileticilerde azalmalara neden olduğunu belirtmektedirler (5). Beyindeki bu değişmeler geri dönüşlü değildir, ve daha sonraki yıllarda çocukların davranışlarına yansımaktadır. İlk yaşlarda uzunca süre yetersiz ve dengesiz beslenme belirtileri gösteren çocukların zihin yetenekleri kısıtlanmaktadır. Ülkemizde yapılan çok az sayıdaki araştırma (6,7) ilk üç yılda kötü beslenen çocukların okul çağına geldiklerinde zihin yeteneklerinin aynı sosyo-kültürel çevrede yaşayan fakat normal beslenmiş çocuklarınkinden daha geri olduğunu göstermektedir.

Çocuklarda görülen beslenme yetersizliğine bağlı klinik belirtiler tablo-2'de özetlenmiştir.

TABLO-2: 0-5 yaş çocuklarda beslenme yetersizliği belirtilerinin görülüş sıklığı:

Belirtiler	Görülme sıklığı (%)					
	Ege/ Mar.	Kara- deniz	İç Ana.	Ak- deniz	Doğu Güney D.	Genel
B2 vitamini yetersiz.	4.3	13.7	2.3	7.7	5.5	6.2
A vit. yetersizliği	0.5	0.6	1.5	0.2	0.1	0.5
Raşitizm	2.0	11.2	4.0	0.7	0.1	4.0
Basit guatır	0.0	3.9	0.0	0.6	0.1	0.8
Diş çürüklüğü	13.1	5.5	6.1	3.6	4.5	8.2
Anemi (kansızlık)	41.2	78.6	32.9	65.3	34.2	50.0

Bu yaş gurubu çocukların ortalama olarak yarısı kansızdır. Raşitizm, Karadeniz bölgesinde daha yüksek oranda olmak üzere, sık görülmektedir. Zonguldak kömür işçilerinin çocuklarında klinik ve laboratuvar muayeneleriyle saptanmış raşitizm oranı %59.8 dir.(4). D vitamininden sonra en sık görülen avitaminoz belirtisi B2 vitamini yetersizliğine bağlıdır. B2 vitamini yetersizliği belirtileri ve diş bozuklukları okul çocuklarında daha yüksek oranda görülmektedir.

Doğan çocukların önemli bir bölümü ilk yaşlarda ölmektedir. Ülkemizde bebek ölüm hızı genel olarak binde 155 olarak tahmin edilmiştir(8). Canlı doğan bin çocuğun 218'i beş yaşına kadar ölmektedir. Bu oranlar kırsal alanlarda daha yüksektir. Ölüm nedeni olarak genellikle enfeksiyon hastalıkları gösterilmektedir. Yetersiz ve dengesiz beslenme, enfeksiyona direnci azalttığından ölümle sonuçlanan hastalıklara zemin hazırlamakta ve çocuk hastalık anında uygun şekilde beslenemediğinden ölüm oranı yükselmektedir. Dünya Sağlık Örgütü istatistiklerine göre yetersiz ve dengesiz beslenme, 0-5 yaş gurubu çocuk ölümlerinin % 8'inin birincil, % 46'sınında ikincil nedenidir.

Yetersiz ve Dengesiz Beslenme Sorunlarının Nedenleri:

Çocuklardaki yetersiz ve dengesiz beslenme sorunlarının başlıca nedenleri, çocuğun bakımından sorumlu annelerin bilgisizliği,

ilgisizliği, kendilerinin yeterli ve dengeli beslenme koşullarından yoksun oluşları, toplumumuzda kadın ve çocuğun statüsünün gerçek yerinde olmayışı, hızlı nüfus artışı, sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve çocuk için gerekli besinlerin yeterince bulunamamısıdır. Yaşamın ilk yıllarında çocukların temel besini anne ve diğer sütlerdir. Ülkemizde anne sütüyle beslenme yaygın olmakla birlikte hiç emzirilmeyen ve 3 aylıktan önce memeden kesilen çocuk oranı kentlerde gittikçe artmaktadır. (tablo: 3) Annenin öğrenim düzeyi arttıkça çocuk hiç emzirilmemekte veya kısa sürede memeden kesilmektedir.

TABLO-3: Emzirme Süresi —yerleşim yerlerine göre:

Yerleşim Yeri	Cevaplayanların %'si						
	Cevaplayan Kadın sayısı	Hiç emzirmeyen	3 ay ve daha az	4-6 ay	7-12 ay	13-18 ay	19 ay
Büyük Kent	1155	15.6	11.2	38.6	20.6	10.2	3.8
Kent	2346	9.7	6.8	30.3	28.8	18.7	5.6
Kasaba	586	8.7	6.1	27.5	31.2	21.3	5.1
Köy	1283	4.8	4.4	22.8	28.4	29.2	10.4

Çocuğun en az 6 ay anne sütü alması, sağlıklı gelişiminin temel koşuludur. Çocuğun anne sütünden yoksun kalışının başlıca nedenleri; annenin çalışması, emzirme tekniğinin bilinmemesi, annenin kendisinin yetersiz ve dengesiz beslenmesiyle birlikte sık gebelik, düşük ve doğumlarla süt veriminin azalması ve sağlığının bozulmasıdır.

Doğumdan 3 hafta sonra çalışmaya başlayan kadının emzikliliği kısa sürede sonlanmaktadır. Genç annelerin bir çoğu doğumdan önce meme başlarının emzirmeye elverişli duruma gelmesi için hiç bir işlem yapmamaktadırlar. Bu durum bebeğin emzirilmesini güçleştirmektedir. Emzirme sırasında sağlık ve temizlik kurallarına uyulmaması meme başı yaralarına yol açmaktadır.

Bebeğe yeterli süt sağlanması annenin günde kendi gereksinmesi dışında 800 kalorilik enerji harcamasını gerektirir. Bu enerjinin oluşması ve harcanması için anne ek besin almak zorundadır. Tablo 4'de görüleceği üzere annelerin çoğu bu eklemeyi yapamamaktadırlar. Gereği gibi beslenemeyen, bunun yanında sık gebelik ve doğumlarla kendi vücudunu harcayan anne yeterince süt üretememektedir.

TABLO-4: Emziklilikten dolayı ek besin alan annelerin oranı %

YerleşimYeri	Süt grubu	et ve yum.	sebze-mey.	diğer	hiç alma.
Büyük kent	3.6	0.7	2.8	1.6	91.2
Kent	2.0	0.8	1.9	1.6	93.7
Kasaba	2.4	0.9	1.1	2.0	93.6
Köy	1.0	0.3	0.8	1.3	96.5
Genel	2.1	0.1	1.7	1.6	93.6

Yetersiz ve dengesiz beslenme ile birlikte sık gebelik ve doğumlar anne sağlığını bozmakta, onları güçsüz ve ilgisiz yapmaktadır. Üç çocuktan sonra gelen her çocuk, anne için bir yük ve endişe kaynağı olmakta, beslenmeleri ve bakımları için gereken ilgiyi görememektedirler. Bugün (yirminci yüzyılın sonunda) «eksik etek» «kaşık düşmanı» olarak görülen kadınlarımızın sayısı çoktur. Kendisi çok kötü beslenme ve sağlık koşulları altında yaşayan kadın «şu çocuğa biraz bakmalısın, yoksa ölecek» dendiğinde «keşke biran önce ölse de ben de kurtulsam» diyebilmektedir. Bunun yanında, güzelliğinin bozulmaması için emzirmekten kaçınmak kötü bir davranıştır. Emzirmenin herşeyden önce annenin ruh ve beden sağlığını koruyucu etkisi olduğu bu kişilere anlatılmalıdır.

Annenin sütünün yetersiz olduğu durumlarda, anne sütünü tamamlayıcı besinlerin türleri, miktarları, hazırlanma ve veriş şekilleri bilinmediğinden evde yeterince uygun besin bulunsa bile küçük çocuk bundan yeterince yararlanamamaktadır. Anne sütünün yetersizliği durumlarında yerini tutacak en önemli besin süttür. Sütün sağlık kurallarına uygun olarak hazırlanması bilinmediğinden kırsal alandaki aileler çoğu kez «ishal yapar» korkusu ile en iyi ek besin yoğurt olmasına karşın birçok yerde anneler «emdiği sütü keser, midesini ekşitir.» düşüncesiyle bu besini vermekten kaçınmaktadırlar.

Bu konuda yetersiz süt üretimi, süt ve sütten hazırlanan mamaların pahalı oluşu da önemli bir etkendir. Süt fiyatına sınırlama konulması yanında, süt üreticilerinin ürünlerini değerlendirmek için garantilerinin olmayışı bir yandan süt üretimini azaltmakta diğer yandan gelir düzeyi düşük ailelerin çocukları için süt veya sütten hazırlanmış mama satın almalarını güçleştirmektedir. İncelemelerimizde 0-5 yaş çocukların gecekondularda %32'sinin, Etimesgut köylerinde %20'sini günde 100 gr. ve daha az süt

tükettikleri görülmüştür. Günlük 300-400 gr. tüketebilen çocuk oranı gecekonduda %9, köylerde %11'dir. (2)

Çocuklara sıklıkla verilen ek besin türleri tablo:5'te gösterilmiştir.

TABLO-5: Sıklıkla kullanılan ek besin türleri:

Besinler	Yerleşim yerlerine göre veriliş oranı (%)				
	Genel	Büyük kent	Kent	Kasaba	Köy
Süt-yoğurt	57.7	54.3	50.6	49.7	56.3
Tahıl unu bisküi ekmek	23.8	25.0	22.4	24.7	24.8
et, yumurta.	1.2	1.8	1.2	1.3	0.7
Taze Seb. ve Mey.	14.9	14.9	18.0	14.9	3.9
Şeker, lok, nişasta	7.1	3.6	7.2	9.1	8.9
Tarhana	0.4	0.3	0.5	0.4	0.4
Hazır mama	12.6	15.1	13.7	14.2	7.7

Aç olan bebeğin şeker, lokum ve nişasta gibi besleyici değeri düşük şeylerle beslenmesi, malnutrisyonla sonuçlanmaktadır. Bazı anneler tülbentin içine lokum koyarak çocuğun ağzına sıkıştırıp emmesini sağlamakta, bazıları şekerli çayı, bazıları gazozu süt gibi içirmekte, bazıları da nişasta-şeker veya şekerli çay-bisküvi mamalarıyla çocuklarını beslemektedirler. Bazı anneler çocuğa verdikleri sütü aşırı şekilde sulandırdıklarından çocuğun gereksinmelerini karşılamaktan yoksundur. Aşırı şeker tüketimi küçük yaşlarda başlayan diş çürüklüğü sorununun başlıca nedenidir.

Çocuğun çok sıkı sarılarak güneşten yararlandırılmaması bilgisizlik yüzünden gereksinmesine uygun D vitamini verilmemesi raşitizmin başlıca nedenidir.

Bebeklik ve çocukluk çağında aşırı beslenme de çocuğun sağlığını bozmaktadır. Çocuğun ilk aylarda anne sütü yerine veya anne sütünü tamamlayıcı olarak mamalarla aşırı beslenmenin çeşitli sağlık bozukluklarına yol açtığı bildirilmektedir (9). A ve D vitaminlerinin aşırı alınması da çocuk sağlığını olumsuz yönden etkilemektedir. İleri yaşlarda görülen koroner kalp hastalığı, şeker hastalığı ve hiper tansiyonun çocukluk çağındaki aşırı ve yanlış beslenmeden kaynaklandığı bildirilmektedir.

Çocukların yeterli ve dengeli beslenmesi için gerekli koşullar:

Beslenme tüm sosyo-ekonomik ve kültürel sorunların bir bölümü olduğundan bu yapı düzeltilmeden sorunların çözümlenmesi beklenemez. Tek başına gayrisafi ulusal geliri veya genel tarımsal üretimi arttırmakla beslenme sorununun düzelmesi olanaksızdır. Beslenme sorunundan en çok etkilenenler küçük çocuklar ve doğurganlık dönemindeki kadınlardır. Bu gurupların ise ülke yönetiminde fazla bir etkinlikleri bugün için yoktur. Örneğin, nüfusun önemli bir bölümünü çocukların oluşturmasına ve bunların en azından bir milyondan çoğunun bakıma muhtaç bulunmasına karşın bunlara Devletin yardımı yok denecek kadar azdır. Bunun yanında oy vermek şeklinde etkinlikleri olduğu için yaşlılara Devlet yardımı daha çoktur. Yaşlılara devlet yardımı çok doğal ve zorunludur, fakat çocukların kendi hallerine bırakılması bozuk düzenin gereğidir. Çünkü yetersiz ve dengesiz beslenme, kötü yaşam koşulları daha çok toplumun yönetilen kesimlerinin çocuklarının sorunlarıdır. Kötü beslenme yönünden ilerde zihin güçleri sınırlı olacak bu çocuklar, egemen güçlerce daha kolay yönetileceklerdir. Yönetici kesimin sorunu daha çok, aşırı ve yanlış beslenmedir. Sağlık kuruluşlarının çoğu bu sorunu iyileştirmek için kullanmaktadırlar.

Beslenme sorunlarında bir düzelme sağlayabilmek için alınması gerekli önlemleri şöyle özetleyebiliriz:

1- Süt üretimi arttırılmalı ve fiyatı yükseltilmemelidir. Doğacak fark Devletçe karşılanmalıdır. Süt işleme sanayii yüksek kapsitede çalışacak düzeye getirilmelidir. 250 gr. lık ambalajlarda çocukların okullarda kolayca içebilecekleri süt ürünleri çoğaltılmalıdır. Gelir düzeyi yetersiz olan çocuklar için süt parası Devletçe karşılanmalıdır.

Çocuk mamaları üretimi ve tüketimi incelenerek bu alanda açık veya fazlalık olup olmadığı ortaya konmalıdır. Ayrıca bu mamaların fiyatları ve sağlık kurallarına uygunluğu denetlenmelidir. Gıda denetimi etkinleştirilmelidir.

Basit guvatırı önlemek için yıllardan beri tuzun iyotla zenginleştirilmesi yönünden çalışmalar yapılmıştır. Bunun sonucu bazı sofralık tuzlara iyot eklenmesi sağlanmışsa da bu uygulama halk çoğunluğuna ulaşacak düzeyde değildir. Halk çoğunluğunun kullandığı tuzun Tekel tarafından iyotla zenginleştirildikten sonra satışa çıkarılması gerçekleştirilmelidir.

Halkın temel besini olan ekmeğin demirle zenginleştirilmesi, kansızlık sorununa bir ölçüde çözüm getirilebilir. Kentlerde ekmek yapımı belediyelerin denetiminde olduğundan demirle zenginleştirme kolaylıkla uygulanabilir. Kırsal alanlarda ekmek çoğunlukla evde yapıldığından, zenginleştirme işlemi olanaksızdır. Zaten kırsal alanlarda tam buğday ekmeği kullanıldığından demir içeriği daha yüksektir. Bu tür ekmeklerdeki demirin kullanılma oranını yükseltmek için mayalandırma işleminin uygulanması için eğitim yapılmalıdır.

2- Beslenme konusundaki yanlış uygulamaları ve bilgisizlikleri düzeltmek için etkin bir beslenme eğitim ve programı uyugulanmalıdır. Beslenme eğitimi arada bir konferans ve seminer düzenlemekle gerçekleştirilemez. Beslenme eğitimi sürekli olmalı, sağlık ve eğitim hizmetlerinin bir parçası olarak ele alınmalıdır. Yalnız ilaç reçetesi yazmakla, genç kafaları ders adı altında gereksiz kavramlarla doldurmakla beden, akıl ve sosyal yönden sağlıklı insan yaratma olanağı yoktur. Tam gelişmiş beden ve beyin yapısına sahip olmayan bir kimsenin iyi bir üretici, iyi bir yurttaş olması düşünülemez. Bu nedenle okullarda gereksiz bazı dersler yerine çocuklara, ellerindeki olanakları yeterli ve dengeli beslenmeleri için en iyi şekilde nasıl kullanacaklarını öğretmeli, gereği kadar tüketme, israflardan kaçınma, yeterli ve dengeli beslenme alışkanlıkları kazandırılmalıdır.

Sağlık kuruluşlarına başvuran kimselere sadece reçete yazmakla yetinmemeli, ellerindeki besin olanaklarını çocukları, hastaları ve kendileri için en ekonomik ve uygun olarak nasıl kullanacakları gösterilmelidir. Besinlerin uygun yöntemlerle işlenmediği zaman sağlığı bozacağı, bu nedenle besin sağlığı için yapılması gerekli işlemler her araçtan yararlanılarak halka gösterilmelidir.

Kitle eğitim araçları yolu ile (radyo, TV. gazete vb.) halka yanlış bilgi ve savurgan bir görüş kazandırmaktan kaçınılmalı, doğru bilgilerin halkın tüm kesimlerinin anlayacağı şekilde verilmesi sağlanmalıdır.

3- Özellikle çocukların «yeterli ve dengeli» beslenmeleri için her doğan çocuğun anne tarafından istenmiş olması ve ilgi görmesi zorunludur. Bunun için de anneler, arzu ettikleri kadar ve arzu ettikleri zaman çocuk sahibi olabilme olanaklarına kavuşturulmalıdır.

4- Toplum her geçen gün sanayii toplumuna dönüşmekte, bunun sonucu olarak da anneler ev dışında çalışma zorunda kalmaktadırlar. İlk yaştaki bebek için en iyi besin anne sütü olduğuna göre annelerin en az altı ay çocuklarını emzirme olanağı bul-

maları sağlanmalıdır. Çocuğunu emziren annenin doğumdan sonraki izni 6 aya çıkarılmalıdır. Altı aydan sonra da çocuğun anne ile yakınlığının sürdürülmesi, bakım ve beslenmenin bilimsel esaslara göre yapılması için çalışma yerlerinde kreşler açılmalıdır. Bu kreşlerde yeterli ve dengeli beslenme kuralları uygulanmalı, anneler eğitilmelidir.

KAYNAKLAR:

1 — Türkiye'de Beslenme. Ulusal Beslenme - Sağlık ve Gıda Tüketimi Araştırması Raporu. Hacettepe Üniversitesi 1977.

2 — Baysal, A.: Kentleşme ve Mevsimlere Göre Beslenme Durumunda Değişmeler. Beslenme ve Diyet Dergisi, 4120, 1975.

3 — Toksöz, P., Baysal, A.: A Vitamini Tüketimi ile Trohom Arasında Etkileşimler, Beslenme ve Diyet Dergisi, 6: 52, 1977.

4 — Neyzi, O., Alp, H. Küsefoğlu, F. Helvan, A., Kavaklı, A., Sönmez, M., Usta, Y.B. ve Yüksel L. Zonguldak Kömür İşçileri Çocuklarının Sağlık Durumu. İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası, 39: 445, 1976.

5 — Serimshaw, N.S, and Gordon. J.E.: Malnutrition, Learning and Behavıor. M.I.T. Press. Cambridge, Masıı, 1968.

6 — Manav, N.: Erken Yaşlardaki Yetersiz ve Dengesiz Beslenmenin Davranış ve Gelişim Üzerine Etkisi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1975.

7 — Koçoğlu, F.: 0-2 Yaşlarında Geçirilen Protein - Enerji Malnutrisyonun Zihin Yeteneklerinin Gelişmesine Etkisi, Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1978.

8 — Türkiye'de Nüfus Yapısı ve Sorunları Hacettepe Üniversitesi Yayınları D-25 1978. ......

9 — Ulusal Beslenme Plânlama Semineri Notları. Hacettepe Üniversitesi 1978.

KEYK'in Dinamik Gelişiminde Otuz Yıl

SSCB Bakanlar Konseyi Başkan Yardımcısı, SSCB'nin KEYK daimi delegesi ve KEYK Yürütme Komitesi Başkanı olan Konstantin Katuçev, otuzuncu yılını dolduran kuruluşla ilgili soruları cevaplandırdı. «Etudes Soviétiques» dergisinde yayınlanan bu görüşmeyi aktarıyoruz.

SORU — **KEYK, (Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi) bundan 30 yıl önce, savaş ertesinde ve kapitalist ülkelerin sosyalist ülkelere uyguladıkları ekonomik abluka koşullarında kuruldu. O tarihten bu yana dünyanın durumu değişmiş bulunuyor. Dünya ekonomisinin bugünkü yeni durumuna, sizce, KEYK'in yaygın çalışmaları ne ölçüde cevap veriyor?**

CEVAP — 1949 yılında, sosyalizm yolunu seçmiş olan 6 Avrupa ülkesi, Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyini kurdukları zaman batılı hiçbir kimse, bu örgütün etkinliği konusundaki kuşkusunu saklamıyordu.

Gerçekte, konsey üyesi ülkeler İkinci Dünya Savaşı sırasında insan ve maddi varlıklar yönünden tarihte eşine raslanmamış kayıplara uğramışlardı. 20 milyon Sovyet vatandaşı ,zafer için hayatını verdi. SSCB'nde 1710 kent, 70.000 köy, 31.850 sanayi kuruluşu, 40.000 sağlık merkezi ve hastane, 65.000 Km. demiryolu ya tamamen ya da kısmen yıkılmıştı. Sovyetler Birliği'nin ekonomik kayıpları toplam olarak 679 milyar rubleye varmıştı. (1945 resmi fiyatlarına göre).

KEYK kurucusu diğer ülkelerin uğradıkları kayıplar da son derece büyüktü. Örneğin Polonya'da savaş, ulusal zenginliğin dörtte birini silip süpürdü. Faşistler, işgal sırasında Bulgaristan'dan sanayi makinaları ve çok miktarda yiyecek maddesini çalıp götürdüler. Bunların değeri 75 milyar Levaya varıyordu.

Evet, zafer pahalıya mâlolmuştu... Ama savaşın bitişi uluslararası gerginliğe son vermedi. Savaş sonrasının zor yıllarında emperyalist

çevrelerin temsilcileri, sosyalist ülkelere «ikinci sınıf» devletler muamelesi yapmaya ve onlarla, ekonomik diktacı ağzıyla konuşmaya çabaladılar.

Bilindiği gibi bu çabalar başarısızlığa uğratıldı. Geçen yıllar gösterdi ki, kardeş partilerin KEYK'i kurmaya karar verişleri, tarihsel açıdan hayati önemde bir değere sahiptir. Sosyalist rejimin avantajları ve karşılıklı işbirliği dolayısıyla gittikçe güçlenen KEYK üyeleri, emekçilerin çıkarına köklü toplumsal dönüşümlere giriştiler, ekonomik alanda büyük başarılar sağladılar ve ortaklaşa, ekonomik bağımsızlıklarını korudular.

KEYK, taa başından beri, dünya sosyalizminin gelişmesi için, uluslararası yeni sosyalist ekonomik ilişkileri kanıtlamak için sağlam bir bağlantı oldu.

Bugün KEYK, sosyalizm ve komünizmin yüce hedefleri için sıkı işbirliği yapan, Avrupa, Asya ve Latin Amerika'dan 10 ülkeyi birleştiren bir örgüt.

KEYK üyesi ülkeler çalışmalarında, yönetici partilerin hazırladıkları ilkeleri ve normları uyguluyorlar. Bunlar, sosyalist enternasyonalizmin, haklarda tam eşitliğin, egemenliğe saygının, karşılıklı avantaj ve dostça yardımlaşmanın değişmez temeli üzerinde kurulu ilke ve normlar. Sosyalist ülkelerin siyasi ve toplumsal rejimin, marksist-leninist ideolojisinin doğasından kaynaklanan bu ilke ve normlar, KEYK kadrolarında her türlü işbirliği çalışmasına işlemiş, konsey çalışmalarının değişmez yasasını oluşturmuş bulunuyor. Sosyalist ülkelerin, kendi ülke boyutları ve gelişme düzeylerinden bağımsız olarak, eşit haklarla ve özgürce kabullendikleri katılmanın güvencesi bu ilkelerdir ve yine bunlar sayesinde, karşılıklı anlaşmaya dayanarak, her ülkenin somut çıkarlarından hareket ederek kurulan işbirliğinin bütün sorunları çözülebilmektedir. Pratik çalışmasında KEYK, sosyalist ülkeleri en yüksek düzeyde birbirine yaklaştırma, uluslararası sosyalist işbölümünün avantajlarını kardeş ülkelerin herbirinin ve tüm sosyalist ülkeler ortaklaşalığının güçlenme ve gelişmesi için ortaya koyma çabasında olan komünist ve işçi partileri politikasını kararlı bir şekilde uygular. 10 yıl önce Moskova'da yapılan KEYK XXIII (23). olağanüstü oturumu, üye ülkelerin işbirliğini geliştirme bakımından özel bir önem taşıyordu. Kardeş partilerin ve hükümetlerin yöneticileri düzeyinde yapılan bu toplantı, KEYK üyesi ülkelerin işbirliğinin mükemmelleştirilmesini, ekonomik bütünleşmenin gelişmesini hedef alan karmaşık Programın temel tezlerini belirlemişti.

Kardeş ülkelerin uyguladıkları politikaya bağlı olarak elde edilen sonuçlar, bugün bütün gözlemciler tarafından açıkça ifade ediliyor. Birleşmiş Milletler uzmanları bugün, KEYK üyesi ülkelerin büyük bir kıs-

mını, dünyanın gelişmiş ülkeleri olarak kabul ediyorlar. Üye ülkelerin sanayi gücü, Batı Avrupa'daki tüm ülkelerin toplam sanayi gücünden daha fazla.

Kardeş ülkelerin ekonomik gelişme düzeylerinin birbirine çok yaklaşmış olması da son derece önemli.

Son otuz yıl içinde kardeş ülkelerin ulusal gelirindeki artış % 200 oldu ve sanayi üretimindeki artış da kapitalist ülkelerindekinin 4 katına ulaştı. Sosyalist ülkeler çağımızın en dinamik gücünü oluşturuyorlar.

Sosyalist ortaklaşalığın ekonomik ve bilimsel-teknik potansiyelindeki sürekli artışla KEYK içindeki demokrasi, konseyin uluslararası plandaki prestijini önemli oranda yükseltti. KEYK, dünyadaki ekonomik ilişkiler üzerine her geçen gün daha da güçlü etkiler yapıyor; ayrılıkçılığın, emperyalist ve yeni sömürgeci siyasetlerin doğurduğu eşitsizliklerin ortadan kalkmasına katkıda bulunuyor.

Sosyalist ülkeler arasındaki dayanışmanın büyüklüğü ise, özgürlük ve bağımsızlık mücadelesi veren Vietnam halkına sağlanan destekte tam olarak ortaya kondu.

SORU — **KEYK, Sosyalist ülkelerin ekonomik gelişme hedeflerini, kendi çalışmaları içinde nasıl gözönüne alıyor?**

CEVAP — KEYK üyesi ülkelerin plânlama ve bilhassa planlar arası koordinasyondaki işbirliği, sosyalist ülkelerin ortaklaşa ekonomik örgütlenişinin başta gelen yöntemidir.

Uluslararası arenada planlı sosyalist ekonominin gittikçe büyüyen gelişimindeki başlıca adımları şöyle özetleyebiliriz:

Sosyo-ekonomik gelişme planlarında koordinasyon; ekonomi politikasıyla ilgili temel sorunlarda karşılıklı danışma ve buna bağlı olarak öngörüşlerin tesbiti; sosyalist ekonomide bütünleşme için karmaşık programın hazırlanması; 1976-1980 dönemi için çok yanlı bütünleşme tedbirlerinin gerçekleştirilmesiyle ilgili ilk planın konulması; uzun vadeli işbirliği için çeşitli sektörlere ait programların hazırlanması.

Bugünün koşullarında ekonomik sorunların devamlı artan sayısı ve karmaşıklığı, planlama alanında ülkelerimizin eylem alışverişinin yoğunlaştırılmasını dayatıyor. 1990 yılına ve birçok sorun için daha uzun bir döneme yayılan çok önemli ekonomik görevlerin tamamlanmasında, sonuç verici bir işbirliği stratejisini öngören uzun vadeli sektörler programları bu hedeflere yönelik oluyor.

Bu programlar, KEYK üyesi ülkelerin ekonomik gereksinmelerini, herşeyden önce her ülkenin ve sosyalist ülkeler bütününün sahip olduğu gerçek kaynakları harekete geçirerek en iyi biçimde karşılamaya dönük oluyor. Kardeş ülkelerin ekonomik gelişme düzeylerinin eşitleş-

tirilmesine, Moğalistan, Küba ve Vietnam'ın ulusal ekonomilerinin etkinliğini geliştirmeye ve hızlandırmaya özel bir önem veriliyor.

Konseyin XXXII. oturumunda kabul edilen uzun vadeli sektör programları, sorunların çözümünü kalın çizgilerle ele almış bulunuyor. Bugün başlıca görev, somut miktarları ve ilgili ülkelerin herbirinin katılma koşullarını gözönünde bulunduracak uzun vadeli işbirliği için sektör programlarını gerçekleştirmek, ikili ve çok yanlı anlaşmaları nihai haline getirmekten ibarettir. Bu anlaşma taslaklarının hazırlanması, KEYK üyesi ülkelerin ve Konsey organlarının yaygın çalışmalarının ana işlevi durumundadır.

Son seçim kampanyasında konuşan L. Brejnev şöyle diyordu: «KEYK'in 30. yıldönümü yeni insiyatiflerin işareti oldu; yeni ortak ekonomik projeler hazırlanıyor, iki yeni sektör için uzun vadeli proğramların hazırlıkları bitmek üzere.»

SORU — **Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyinde Sovyetler Birliği'nin oynadığı rol nedir?**

CEVAP — SSCB, kardeş ülkelere hiçbir karşılık beklemeksizin kendi zengin ekonomik ve kültürel inşa, plânlama ve yönetim deneyimlerini, bilimsel ve teknik alandaki başarılarını aktardı ve aktarıyor. KEYK üyesi ülkelerde SSCB'nin elbirliğiyle 2600'den fazla sanayi yapısı inşa edildi ve ediliyor. Bu yapılar arasında, toplam gücü 20 milyon kwh'nın üstünde olan elektrik santralları, ortalama yıllık verimleri 11 milyon tonun üzerinde font, 15 milyon ton çelik, 20 milyon ton haddelenmiş madde olan demir-çelik tesisleri, Bulgaristan, Macaristan, DDR, Polonya ve Çekoslovakya'da önemli petro-kimya kompleksleri hizmete girdi.

Sovyetlerin verdikleri hammadde ve yakacaklar, kardeş ülkelerin ekonomik gelişmelerini sağlamaya çok önemli katkıda bulunuyor. KEYK üyesi Avrupa ülkelerine 1977 yılında Sovyetlerin verdiği elektrik enerjisi, tüm maden ithalatının (demir, manganez, krom) yaklaşık % 69'unu, pamuğun % 75'ini, petrol ve petrol ürünlerinin % 80'ini ve doğal gazın % 99'unu oluşturuyordu. Bu alışverişlerde kardeş ülkeler için dünya pazarlarında geçerli olanlardan çok daha avantajlı koşullar sağlanmıştı. Örneğin SSCB'nden petrol ve petrol ürünlerin satın almakla bu ülkelerin elde ettikleri toplam kazanç, 1976'dan 1980'e kadar 5 milyar rublenin üstüne çıkacak. Çünkü SSCB petrol fiyatı, dünya pazarlarında halen mevcut fiyatların altında.

KEYK üyesi ülkelerin dönüşüm sanayii ürünlerini Sovyetler Birliği gibi son derece geniş bir pazara satmaları olasılığı da, önemli ekonomik faktörlerden biri. Bu büyük ve dengeli akış pazarı, KEYK ülkele-

rine, örneğin plânlı ve uzun vadeli olarak mekanik aletler yapımını geliştirme, büyük çaplı seri üretimi kamçılama, üretimin teknik düzeyini yükseltmek için mükemmelleştirme olanağı veriyor.

1951'den 1977'ye kadar SSCB'ne mekanik aletler ihracatı Macaristan'da 26, Polonya'da 41, Romanya'da 30 ve Çekoslovakya'da 33 kat arttı. Mekanik alet yapım sistemine daha önceleri sahip olmayan Bulgaristan, 1955 yılında SSCB'ne 5 milyon rublelik makina ve ekipman verirken 1977'de bu satış 1.236 milyon rubleye ulaştı, yani 247 kat arttı.

Kardeş ülkelerin makina, ekipman ve diğer ürünleri gittikçe artan miktarlarda satışları, Sovyet ekonomisi için de büyük önem taşıyor. Nitekim, son beş yıllık plân süresince SSCB, KEYK ülkelerinin ihracatı sayesinde gemi ve yükleyici gereksiniminin % 40'ını, yolcu vagonlarının % 35'ini, otobüslerin % 12'sini, haddelenmiş maddelerin yaklaşık 1/3'ünü, inşa halindeki otomatik santrallar için gerekli ekipmanların hemen hemen yarısını sağlayacak.

SBKP ve Sovyet Hükümeti, kararlı enternasyonalist tavırla hareket ederek ve kardeş ülkelerin çıkarlarına bağlı olarak sağlanan işbirliğinin bütün sorunlarının çözümüne katkıda bulunuyorlar.

....

Yine KEYK'in 30. kuruluş yıldönümü dolayısıyla, konsey Sekreteri Nikolai Fadeyef, örgütün merkezinin bulunduğu Moskova'da bir basın toplantısı düzenledi. Bu toplantı sırasında sorulan bazı soruları ve Fadeyef'in cevaplarını da yayınlıyoruz.

SORU — **Kapitalist ülkelerin ekonomik bunalımdan çıkmakta büyük zorluklarla karşı karşıya olduğu biliniyor. KEYK ülkeleri, kapitalist ekonomi sistemini bunalıma götüren olaylara karşı kendi ekonomilerini nasıl koruyorlar?**

CEVAP — KEYK üyesi ülkeler, kapitalist ekonomik sistemdeki bunalım olaylarına karşı kendi ekonomilerini korumak için emin bir araca sahipler. Bu, onların plânlı, sistemi, ekonominin merkezî yönetimi ve dış ekonomik ilişkilerdeki plânlı gelişmedir.

KEYK üyesi ülkeler arasındaki ticaret, uzun vadeli ticari anlaşmalara ve karşılıklı ticarette fiyat belirleme için konulmuş yapıcı ilkelere dayanarak gerçekleştirilir. Bu ticaret, hammaddelerin, yakacakların, makinaların ve ekipmanların belli başlı tipleriyle ilgili olarak, KEYK ülkelerinin ithal gereksinmelerini, ya tamamen ya da büyük bölümüyle karşılamaları olanağını sağlar.

Aralarında etkin biçimde işbirliği yapan KEYK ülkeleri, Sosyo-eko-

nomik rejimleri ne olursa olsun bütün ülkelerle ilişkilerini ileri düzeyde geliştirme siyaseti güderler.

Kapitalist ülkeler ekonomileriyle alışveriş içinde olan KEYK ülkeleri, bu ekonomilerin karşılaştığı bunalımların olumsuz etkilerine karşı tamamiyle garanti altında değillerdir kuşkusuz.

Bununla birlikte, KEYK ülkelerinin dış ticaretindeki devlet tekeli ve parasal tekel, kapitalist ekonomi sisteminin bunalımlarına karşı durmaya olanak sağlayan emin birer araçtırlar. İşte bunun için kapitalist dünyanın enerji ve hammadde bunalımları ve aynı şekilde parasal bunalımlar gibi çok ciddi sarsıntıları, KEYK ülkelerinin ekonomik büyüme hızı üzerinde ciddi bir etki yapmamıştır.

SORU — **KEYK'in 30. yıldönümü dolayısıyla batılı bazı basın organları, Konsey'in haklarda eşitliği uygulamayan ve demokratik olmayan bir niteliği olduğunu yazıyorlar. Gerçek durum nedir? KEYK üyesi olan büyük ve küçük ülkelerin hakları nasıl garanti altına alınmaktadır?**

CEVAP — KEYK'in kurulduğu 1949 yılında, konseyin haklarda eşitlik ve demokratiklik niteliği açıkça belirlenmişti. Konsey üyesi sosyalist ülkelerin uluslararası ilişkiler alanında izlediği ilkesel çizgiye uygun olan bu belirleme, daha sonra KEYK tüzüğünde ve sosyalist ekonomik bütünleşmede işbirliğini geliştirme proğramında açıkça formüle edilerek yasallaştı. Tüzüğün 1. Maddesi, KEYK'nin, üye ülkelerin hepsinin hak eşitliği ilkesi üzerine kurulduğunu önemle belirtir. Bunun başlıca kanıtı, KEYK'nin hangi organında olursa olsun her ülkenin, ekonomik potansiyelinden, toprak büyüklüğünden, nüfusundan, Örgüt bütçesindeki payından bağımsız olarak, eşit sayıda temsilcisinin ve tek oyunun bulunmasıdır. Demokrasi ve haklarda eşitlik ilkesi, ayrıca, KEYK üyesi ülkelerin birbirlerine karşı olduğu gibi, bizzat örgüte karşı da eşit hak ve görevlerinin varlığında ifadesini bulur. Yani KEYK içinde hiç kimsenin ne ayrıcalığı ne de avantajı vardır. İster küçük ister büyük olsun her ülkenin çıkarı emin bir biçimde garanti altındadır; şöyle ki, KEYK organlarınca verilen talimatlar ve alınan kararlarda çoğunluğun oyu değil, ilgili tüm ülkelerin temsilcilerinin uyuma varması söz konusudur.

Böyle olmakla birlikte, incelenen sorun ne olursa olsun her ülke, ilgili olsun veya olmasın düşüncesini söylemekte serbesttir. KEYK'ni, diğer uluslararası örgütlerden, örneğin Avrupa Ekonomik Topluluğundan ayıran önemli noktalardan biridir bu. Bilindiği gibi AET'nda, Roma Anlaşması hükümlerine göre, Topluluğun üst organı durumunda olan Avrupa Birliği Bakanlar Konseyinde, üye ülkelerin en büyükleri olan İngiltere, İtalya, Fransa ve Federal Almanya 10'ar oya sahipken, Belçika ve Finlandiya 5'er, Danimarka ve İrlanda 3'er ve Lüksemburg 2 oya sa-

hiptir. En büyük ülkelere en çok ve en küçük ülkelere de en az oy hakkının tanınması, bu örgütteki ülkeler arasında eşitsizliği en baştan getirmektedir.

KEYK içinde, Konsey organlarının onayladığı talimatların, ilgili üye ülkelerce ancak, kendi ulusal mevzuatlarına göre ve kendi uzman organları da karar verdikten sonra uygulandığını belirtmek isterim. Diğer bir deyişle, KEYK organlarının verdikleri talimatlar ancak, üye ülkelerin kendi iç mevzuatlarına uygun olduktan ve kendileri de içtenlikle kabul ettikten sonra yasal olarak onları bağlar. Böylece, Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi'nde bir ülkenin ya da bir grup ülkenin aldıkiarı kararları, bir diğer ülkeye zorla kabul ettirebilmesi asla söz konusu değildir ve olamaz.

OLUŞUM DÖNEMİ

JORGE REBELO
Mozambik Kurtuluş Cephesi (FRELİMO)
Merkez Komitesi ve Yürütme Kurulu üyesi,
Mozambik Halk Cumhuriyeti Enformasyon Bakanı

Mozambik'in bağımsızlığını ilan ettiği 25 Haziran 1975 tarihini izleyen ilk yıl, ülkeyi yeni bir hayata götürecek çizgiye oturtmak için yoğun çaba sarfedilen bir yıl oldu.

Silahlı mücadelenin ilk yıllarında temel görev sömürgeci rejim tarafından oluşturulmuş yapıların yerine ilerici, demokratik yapıların getirilmesiydi. Portekiz sömürgecilerinden kurtarılan alanda, FRELİMO'nun önderliğinde, halk yeni bir hayat inşa etmek için yol katetti. Bu daha ziyade silahlı mücadelenin daha da yaygınlaştırılmasının önkoşuluydu. O yıllarda FRELİMO hem askeri-siyasi, hem de idari önderlikten sorumluydu. Cephe Merkez Komitesi ve Yürütme Kurulu tarafından yönetiliyordu. Bunlardan ikincisi, Yürütma kurulu gerçekte ekonomi, halk eğitimi, kültürel eylemler ve ticaretten sorumlu bir hükümetti.

Devrimimizin amacı halk idaresini kurmaktı. Ve yeni alanlar kurtarıldıkça devrimin yapıları yaygınlaşacak ve oturacaktı. FRELİMO gördü ki halk idaresi gerçekten yaşanıyordu ve herşey halk yararı için yapılıyordu.

Kurtarılan alanlarda iki temel hükümet yapısı geliştirildi: il konseyi (heyeti) ve il komitesi. İl konseyi yasama işlevlerine sahipti. Üyelerinin çoğu halk tarafından seçiliyordu. Yürütme işlevlerine sahip olan il komitesi de benzer olarak özünde seçimle gelen bir yapıya sahipti. Görevi il konseyinin kararlarını uygulamak idi. Benzer bir sistem yörel (district) ve yerel (local) düzeylerde de vardı. En alt düzeyde hükümet ilgili FRELİMO ajansının atadığı bir sekreter adına Sekretaryanın uhdesinde bulunuyordu.

Kasabalarda ve güney illerinde, idari yapı sömürgeciler tarafından kendi çıkarlarının sürmesini sağlayacak şekilde oluşturulmuştu.

Ülkenin tümüyle kurtarılması ile, bu yapılanların yıkılması bizim temel işimiz oldu. Bu kurumların burada savaşın yıktığı alanlardan daha güçlü olmaları nedeniyle, yerlerine halk gücü kurumlarının konulması diğer taraftakinden daha zor oldu. Ancak biz farkettik ki, bu işlem yapılmadan devrim başarıya ulaşamazdı. Kurtarılmış alanlar deneyimi göstermektedir ki sömürgeci kurumlar halkın yararına kullanılamazlar. Diğer taraftan değişimi sadece sömürgeciler ve oluşturulan idari mekanizmanın kadroları ile de sınırlı tutamayız. Bu nedenle Parti yeni bir devlet aygıtının oluşturulmasını istedi, biz şimdi onu yapıyoruz.

Değerini kurtarılmış alanlarda kanıtlayan idari sistem tüm ülkeye yaygınlaştırmaya çalışıyoruz. Açıktır ki bu zaman alacaktır. Yerel Konseyi oluşturmaktan öteye yapılması gerekenler vardır: önemli olan konseyde kimlerin olacağıdır. Bu aynı zamanda bizim şimdi oluşturduğumuz yönetim aygıtı için de geçerlidir. Devletin kurumları artık parti organları ile içiçedir. Ve en önemli iş yürütme organları ve devlet aygıtının tümüyle Parti çizgisini izlemeleri rinin sağlanmasıdır. (1) Bu nedenle biz kurumlarda görev alanları denetlemek için çok dikkat sarfediyoruz.

Mozambik yaklaşık 10 milyon nüfusu ile geniş bir ülkedir. Ülkenin her düzeydeki işlerini idare etmek geniş bir yetişmiş personel isteyen korkunç bir iştir. Eğitimlilerin çoğu eğitimlerini sömürgecilerin doğrudan etkileri altında yapmıştır. Bunlar Mozambik Afrikalı topluluğunun ayrıcalıklı katmanlarına mensup ve küçük burjuva zihniyetli olup halkın çıkarlarına ilgisizdirler. Geçmişte, sözgelimi doktor ya da öğretmen olmak için eğitim görenler bunu parasal ve toplumsal üstünlükler elde etmek için yaparlardı. Bugün ise, herhangi bir kimsenin öğrendiği kendi dar amaçları için değil halkın yararı için kullanılmalıdır, halka hizmet için araç olmalıdır. Bu kolayca başarılabilecek bir iş değildir.

Bugün cumhuriyet yetişmiş personel sorununu çözmek için iki ana çizgi izliyor. Birincisi kendi halkımızı eğitmektir. 1975 sonunda merkezi bir parti okulu açtık. Okula savaş sırasında devrimci bir ruh gösteren, Partinin güvendiği ve gerçekten halkın yararını gözeten insanlar kaydolmaktadır. Ayrıca belirli siyasi ve idari işlevleri yerine getirmek için gerekli temel bilgileri verecek kısa dönemli kurslar açmayı da planlıyoruz. İkincisi ise sömürgeci rejimde

eğitim görenler üzerindeki siyasi çalışmadır. Çalışmanın amacı onlardaki siyasi bilinci artırmaktır.

Partinin kendini değerlendirişi, FRELİMO'nun (III. Kongre öncesinde) cephe niteliğini koruduğu ancak yavaş yavaş değiştiği yolundadır. Parti din, sınıf, hatta siyasi görüş ayrımı olmaksızın herkese açıktır. Fakat FRELİMO'ya kabul edilebilmek için bir temel koşul vardır: insanın insan tarafından sömürülmesine karşı olmak Bu demektir ki kapitalist olmak ve kâr sağlamak isteyenler Partiden uzak tutulurlar.(2) FRELİMO'nun politik çizgisi Birinci ve İkinci kongrelerinde tanımlanmıştır. Yaklaşan Üçüncü Kongresi ise uzun dönemli gelişimine karar verecektir.(3)

Amacımız bütün düzeylerde halk yönetimini sağlamaktır. Bunun nüvesi şimdiden biçimleniyor. Bu nüve herbir bakanlık, fabrika veya çiftlikte, kent mahallelerinde olduğu gibi, bölge temeline dayalı 'dinamik gruplar'dan oluşuyor. Halkı Parti sloganlarının uygulanışında harekete geçiren dinamik gruplar siyasi eğitim görmüş kişilerden oluşuyor. Bu gruplar ekonomik faaliyette ve yönetim organlarının işlerine danışmanlık da yapıyorlar.

Bağımsızlıktan bu yana halkın devleti ulusal temel sektörleri üzerinde denetimi yavaş yavaş sağlamaktadır. Devlet tüm bankalar ile kredi kurumlarının sahibidir. Sağlık hizmetleri, halk eğitimi ve yasal yardım artık tümüyle devletin denetimindedir. Şubat 1976'da tüm kiralık evler kamulaştırılmıştır.(4) (Bugün Mozambik'te hiç kimse salt kira geliriyle yaşayamaz.) Toprak onu işleyenin olmuştur. Büyük arazi sahiplikleri devlete devredilmiştir.

Kapitalistler ve büyük çiftlik sahipleri doğrudan yıkım yaparak, makinaları bozarak ve tarlaları altüst ederek; hatta gıda maddeleri sıkıntısı yüzünden hoşnut olmayan halkı kışkırtarak misilleme yaptılar. 'Dinamik Gruplar' yıkımı durdurmak için kararlı bir şekilde davrandılar ve üretimi yeniden sağladılar. Bugün biz girişimlerde işçi denetimini oluşturuyoruz.

Cumhuriyet Anayasası tarımı ülke ekonomisinin temelini oluşturduğunu, sanayinin ise harekete geçirici etmen olduğunu yazmaktadır.(5) Ülkemizin asıl serveti kırsal bölgelerde yaşayan halkıdır. Tarımda ilerleme 'Komünal Köyler' yaratılarak teşvik edilmektedir. Sömürgeci yönetim sonucu kırsal nüfus geniş bir alana yaygınlaştırılmıştır. Bu durum köylüleri örgütlemeyi, üretimi planlamayı veya eğitim sorununu çözümlemeyi güçleştirmektedir. (Doğaldır ki her bir evin yanına bir okul yapamayız.) Yaşam koşulları cok kötüdür ve bu 'kollektif iş-kollektif yaşam' ilkesine dayalı köyler kurulmasının gerçek nedenidir. Bu köylerde üretim koopetatif-

leri kurulmakta olduğundan halk yeni sistemin kendi hayatlarını nasıl iyileştirdiğini görmektedir. Diğer bir deyimle FRELİMO köylüleri somut örnekler aracılığıyla kazanmaktadır. Kuşkusuz köylülerin bilinçsizliği önemli bir sorun. Ancak onlara açıklamalar yaparak ve siyasi çalışma aracılığıyla yol alabileceğimizi ümit ediyoruz.

Silahlı kurtuluş mücadelesi dağınık etnik gruplar arasında birliği sağlamakta önemli bir araç oldu. Hepsi sömürgecilerin baskısı altında olduklarından bir özgürlük isteği ile birlik oldular. Mücadele sırasında insanlar birdiğerini anlamayı öğrendiler ve sömürgeciler tarafından geliştirilen kabileci, bölgeci duyguları yokoldu. (6) Bu aynı zamanda FRELİMO'nun yürüttüğü siyasi çalışmanın da bir sonucuydu. Biz halka aralarındaki farklılıkların yapay olduğunu ve tümünü birden baskı altında tutmak için sömürgecilerce korunduğunu anlattık. Aralarında ayrılıklar olabilirken çelişkilerin olmadığını ve kazanmanın tek yolunun beraberce çarpışmak olduğunu söyledik. Sonuçta, Mozambik'te kabilecilik ve bölgecilik sorunu diğer Afrika ülkelerindeki kadar önemli olmaktan çıktı. Bu ise FRELİMO'ya tarım politikasını uygulamakta yardım ediyor.

Mozambik'teki sanayi girişimlerinin çoğu Portekiz devlet bakanları ve kredi kurumlarının yatırımları ile kurulmuş ve işletilmiştir. Devrimin zaferinden sonra bunlar cumhuriyetimizin malı olmuşlardır. Bu demektir ki gerçekte tüm sanayii devletimize aittir. Biz her an herhangi bir girişimi devralabiliriz. Ancak ülkemizde üretimi yönetecek insan yetersizliği var. Halk eğitimi, sağlık hizmetleri, kiralık evler ve diğer devlet önlemlerinin kamulaştırılmasından sonra mühendisler ve teknisyenler ülkeyi terketmeye başladılar. Bu nedenle Cumhuriyet sosyalist ülkelerden teknolojik yardım yanında kendisine uzman yetiştirmelerini de istemektedir.

İç sorunlarımızın çok büyük olduğunu biliyoruz. Dış sorunlarımızın entrikalarını da aklımızdan çıkarmıyoruz. Eylül 1975'te bir isyan girişimi Maputo'da açığa çıkarıldı. Soruşturma bulguları hareketin emperyalistler tarafından planlandığını ve ayaklanmanın satın alınmış subaylar tarafından yürütüldüğünü göstermektedir. Düşmanlarımız ordunun kesinlikle FRELİMO'yu desteklediğini ve devrimin temel desteği olmaya devam ettiğini biliyorlar. Bu nedenledir ki, içine doğrudan emperyalist güçlerle ilişkili bir örgüt oluşturarak orduyu içten yıkmaya çalışıyorlar. Ancak bu suikastleri feci şekilde başarısız oldu.

Bir bütün olarak ele alındığında, bize göre, Afrika'nın güne-

yunde mevcut durum, bağımsızlık mücadelesi için çok uygun dur. Mozambık ve Angola'nın bağımsızlıklarını kazanmaları ırkçı Vorster ve Smith rejimlerine güçlü bir darbe oldu. Güney Afrika'nın Angola'ya başarısız saldırısı ise, özel olarak değinmeye değer Güney Afrika ordusu kıtada yenilmez olarak tanıtılmıştı ve Pretoria'lı ırkçılar bütün Afrika'yı bir iki günde katedip Kahire'ye ulaşabilecekleri yolunda palavra sıkmaktaydılar. Angola'daki yenilgileri ve MPLA'nın zaferi Güney Afrika ordusunun da yenilebileceğini göstererek bu efsaneyi yıkmıştır. Bu gerçek yöneticilerin kafalarına dank etmiş ve alarm zilleri çalmıştır.

Rodezya'lı ırkçı lider Ian Smith'in de alarm sırası gelmiştir. Rodezya'nın dışalım ve dışsatım transitleri için büyük ölçüde bağımlı olduğu Mozambik'te bağımsızlık ilân edildikten sonra Smith manevra yapmayı denemiştir. Zimbabwe kurtuluş hareketinin liderlerini serbest bırakmış ve onlarla konuşmalara oturarak zaman kazanmayı ve Afrika'lı çoğunluğun kesin olarak yönetime gelmesini geciktireceğini ümid etmiştir. Ancak ırkçı rejimin yönetimi hiçbir zaman Afrika'lıların kendi özgür iradelerine bırakmıyacağının farkına varan Zimbabwe ulusal güçleri mücadelelerini yükseltmektedirler. (7)

FRELİMO kendi payına kurtuluş hareketlerine karşı enternasyonalist görevlerini her zaman onurla yapmıştır. Zimbabve halkının mücadelesi bizim de mücadelemizdir. FRELİMO Zimbabve'deki kurtuluş savaşını desteklemiştir ve muzaffer sona erişinceye kadar da destekleyecektir. (8)

Zaferimizde uluslararası dayanışma önemli bir etmendir. Bununla demek istediğim başta Tanzanya ve Zambia olmak üzere Afrika ülkelerinin, Afrika Birliği Örgütünün, Sosyalist ülkelerin, kapitalist dünyadaki ilerici güçlerin dayanışmasıdır.

Sosyalist ülkelerin payına özel olarak değinmek gereklidir. Onlar FRELİMO'nun temel askeri teçhizat kaynağı oldular. Ayrıca koşulsuz manevi ve diplomatik desteklerini de aldık. Sosyalist ülkeler bizim doğal müttefikimizdir. Onların ulusal-kurtuluş mücadelelerine yardımı kendi konumlarını da güçlendirmektedir. Nedeni ise bizim kazanımlarımız ve zaferimiz emperyalizmi zayıflatmakta ve dolayısıyla sosyalist dünyanın gücüne katkıda bulunmaktadır. Yerkürenin devrimci güçlerinin desteği Portekiz sömürgelerindeki ulusal kurtuluş hareketlerine katkıda bulunmuş, bu ise giderek Afrika'da sosyalist ideallerin zaferi için yeni olanaklar yaratmıştır.

Ülkemiz gerçekten yıkıma uğradığından bu desteğe geçmişte olduğu kadar bugün de gereksinmemiz var. Gerçekten çürümüş bir sömürgeci yönetim ile 10 yıldır süren savaş hali anılmaya değer. Siyasi ve ekonomik bağımsızlığı pekiştirmek için diğer ülkelerle ilişkileri geliştirmeliyiz. Yakın zamana kadar Mozambik ekonomisi salt emperyalist güçlerle olan ilişkilerine dayanırdı. Kuşkusuz ki, bağımsız bir ulusal ekonomiyi oluşturmanın temel koşulu kendi iç güçlerimizi harekete geçirmektir. Fakat biz tecrit politikası yanlısı değiliz. Ekonomimizi, kapitalist dünyadan sosyalist dünyaya doğru yeniden yönlendirmek zorundayız. Gelişmekte olan ülkelerde kapitalizmin tek istediği kârdır. Sosyalist ülkeler ise tam tersine hiç bir çıkar gözetmeden devrimci rejimlerin oturuşması için yardım ederler. Onlar bilmektedir ki bizim ülkelerimiz güçlü olduğunda anti-emperyalist mücadelenin tabanı genişleyecektir. Mozambik başta Sovyetler Birliği olmak üzere bir çok sosyalist ülke ile ekonomi, eğitim, halk sağlığı ve enflasyon alanlarında ilişkilerini geliştiriyor.

Sosyalist ülkelerin yumuşama (detant) politikası ulusal kurtuluş mücadelesine katkıda bulunmaktadır. Uluslararası ilişkileri geliştirmenin doğru yolu budur. Ülkemiz, Helsinki Konferansı'nı desteklemede Mozambik Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Samora Machel'in mesajı ile kesin bir konum almış bulunmaktadır.

Farklı toplumsal ve siyasal yapıya sahip ülkeler arasındaki ilişkilerin gelişmesinin sosyalizmin yararına olduğunun farkındayız. Sosyalizm her gün daha da güçlenirken, emperyalizm aksilik üstüne aksilikler yüzünden gittikçe zayıflamaktadır. Hindiçini halklarının zaferi ve Portekiz sömürgelerinin bağımsızlıklarını elde etmeleri bunun kanıtıdır. Detant sosyalizmi güçlendirecek olanakları yaratırken, güçler ittifakını kapitalizm ve emperyalizmin aleyhine, sosyalizm yararına değiştirmektedir.

---

(1) FRELIMO Merkez Komitesi'nin tam üyeli 8. toplantısında (Şubat 1976, Maputo) devlet aygıtı, kadroları ve çalışma yöntemleri şiddetle eleştirildi. FRELIMO'nun 3. Kongresinde (Şubat 1977) FRELIMO Başkanı ve Mozambik Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Machel, demokratik halk devletini pekiştirme istemlerine yanıt verecek yeni bir devlet oluşturma gereğini vurguladı.

(2) FRELIMO Merkez Komitesi'nin tam üyeli 8. toplantısında Samora Machel, Partiyi yabancı unsurlardan, sekter görüşlerden ve kapitalist dünyanın propagandasını yaptığı görüşlerden arındıracak önlemlerin alınmasını istemişti. FRELIMO örgütünün eylemlerini her düzeyde yükseltmesini, çalışma yöntemlerinin demokratikleşmesini ve kadın, işçi ve gençlik

kollarında demokratik kitle örgütlerinin kurulmasını ve geliştirilmesini de istemişti.

(3) FRELIMO 3. Kongresi Şubat 1977'de ülkenin sosyalist tercihini yineledi. Cephenin Marksist-Leninist ilkeler rehberliğinde öncü işçi-köylü partisi halinde reorganizasyonuna karar verildi. Parti geçmiş mücadele geleneğinin anısına FRELIMO adını koruyacaktı. Partinin hedefi tüm çalışan halklarla dayanışma içinde ülkeyi sosyalizmin maddi, siyasi ve ideolojik koşullarını yaratacak bir yola oturtmak olarak belirlendi.

(4) Üretime yatırılan genel sermaye dışında Mozambik'te yaşayan Portekiz'li uzmanlar ve tüccarlar tasarruflarını kira geliri elde etme amacıyla konut sektörüne yatırırlardı. Onların tek başına Maputo'daki taşınmaz mallarının değeri 150 milyon dolar olarak tahmin edilmektedir.

(5) FRELIMO 3. Kongresi ağır sanayi de dahil olmak üzere sanayinin bir bütün olarak geliştirilmesine karar verdi.

(6) Anayurdu dışında çarpışan adamın bir dost olarak aramıza alındığına çok rastlanmıştır. Çoğu kez kuzeyde çarpışan güneyli erkek orada evlenmiştir. Gelenekler başlık parası gerektirdiğinden damat parayı ödeyemediğinde çoğu zaman yerel halk parayı denkleştirmekte ona yardım etmiştir.

(7) 1977-78'de Zimbabwe'deki büyüyen mücadele için Joshua Nkomo'nun bu sayıdaki «Zimbabwe: Bir Dönüm Noktası»na bakınız.

(8) 22-23 Şubat 1976 gecesi Smith rejimi Mozambik'e saldırdı. 3 Mart'ta Cumhurbaşkanı Samora Machel Rodezya sınırının kapatıldığını, onun mallarının müsadere edildiğini duyurarak Birleşmiş Milletler müeyyidelerinin uygulanacağını bildirdi. O günden beri Rodezyalı ırkçılar Mozambik'e karşı gerçek bir savaş yürütüyor, sınır kasaba ve köylerine gangster akınları yapıyorlar.

Troçki ve Troçkistlerin «Eylem» Takvimi

«Troçki'nin ise hiçbir zaman ve hiçbir şekilde herhangi bir 'yüzü' olmuş değildir, topu topu liberallerden marksistlere uçuşları, bir o yana bir bu yana atılımları, şuradan buradan birer kıl koparırcasına kopardığı arkası gelmeyen laflar ve tok sesiyle ortaya attığı cümlecikler var, hepsi bu.» (Lenin)

UMUT KARAL

Troçkizm sapmasını tam olarak teşhis edebilmek için, öncelikle, bu sapmanın teorisyeni Troçki'nin Rus Devrim Tarihi içindeki yerini ve özellikle Rus Devrimi'nin lideri Lenin'e ve onun partisine karşı sürdürdüğü mücadeleyi iyi tanımak gerekir.

1879 yılında Ukranya'da bir küçük burjuva yahudi ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelen Troçki'nin siyasal çalışmaları, Odessa'da hukuk okurken, liberal-popülist kavramları benimseyerek başlamıştı. Devrimci marksizme karşıtlığını ise, çok geçmeden «ekonomizm»e yaklaşan ideolojik tavrıyla ortaya koymuştu.

Marksist literatür üzerine çok yüzeysel bilgiye sahip bulunan Troçki'nin el kitapları üzerinde, Karl Marks'ın küçük burjuva karşıtlarından biri olan ve oportünistliği ve burjuva işbirlikçiliğiyle tanınan Ferdinand Lasalle'in etkisi o kadar derindir ki, «sürekli devrim» teorisini ilk kez geliştirdiği makalesini onun adına ithaf ederek bu bağlılığını göstermiştir. Nitekim, Troçki'nin kendisi de, bu teorinin, aslında Lassale'in düşüncelerinin bir uzantısı olduğunu gizlememiştir.

Troçki'nin görüşlerinin küçük burjuva karakteri, çok geçmeden RSDİP'in (Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi) II. Kongresi'nde iyice açığa çıkacaktı.

RSDİP II. KONGRESİ VE SONRASINDA TROÇKİ:

Kongre'nin en önemli görevi parti programını kabul etmekti. Program tasarısı görüşülürken, kongredeki oportünist kanadın direnmelerine yolaçan başlıca sorun, «proletaryanın burjuvaziye karşı sınıf mücadelesinin en kesin ve en devrimci biçimi» olan proletarya diktatörlüğü sorunuydu. Troçki, parti ile işçi sınıfının özdeşleşmesini ve proletaryanın halkın çoğunluğunu oluşturmasını, proletarya diktatörlüğünün mutlak şartı sayıyordu. Böylece, proletarya diktatörlüğünü belirsiz bir tarihe ertelemiş oluyordu.

Program nisbeten kolay geçtiği halde, tüzük zorlu tartışmalara neden oldu. Sorun, kimin partiye üye olabileceği, partinin bileşiminin nasıl olacağı, örgütsel yönden partinin örgütlü bir bütün mü, yoksa biçimden yoksun bir topluluk mu olacağı noktasında toplanıyordu. Troçki çok geçmeden partinin örgütlenme yapısına ilişkin sorunlarda da Menşeviklere daha yakın olduğunu keşfetti! Çünkü Menşevikler de onun gibi, Lenin'in proletaryanın bütünsel, savaşçı, disiplinli, devrimci öncüsünü yaratma planına karşı çıkıyorlar, küçük burjuva ve oportünist unsurların partiye serbestçe girmelerini savunuyorlardı. Leninist parti örgütlenmesini komplocu bir örgütlenme olarak gören Troçki'yi, Lenin şöyle cevaplıyordu: **Yoldaş Troçki, «Ne Yapmalı?» adındaki kitabımın anafikrini çok yanlış anlamışa benziyor, çünkü çatarak, parti bir komplo örgütü değildir diye beni uyarıyor. Ama yoldaş Troçki şunu unutuyor: Ben bu kitabımda birçok örgüt tiplerini gözönünde bulunduruyorum. En gizli, yeraltı, yani en dar olanından tutalım da, oldukça geniş ve bağımsız, yani 'lose' (serbest) olanlarına kadar. Yoldaş Troçki, partinin muazzam bir işçi sınıfı kitlesinin sadece öncü birliği, önderi, kılavuzu olması gerektiğini unutuyor; bu kitlenin tümü (veya hemen hemen tamamı) parti örgütlerinin 'denetimi ve önderliği' altında çalışır ama bütünüyle partiye girmez ve girmemelidir.»**

II. Kongre'den sonra parti-içi mücadele daha da keskinleşti. Menşevikler İkinci Kongre'nin kararlarını geçersiz hale getirmek ve Partinin merkez organlarını ele geçirmek için var güçleriyle uğraşıyorlardı. Menşevikler, Iskra'nın yazı kurulunda kendilerine çoğunluk sağlayacak ve Merkez Komitesi'nde Bolşeviklerle eşit olarak temsil edilecek sayıda kendi temsilcilerinin Iskra yazı kuruluna ve Merkez Komitesi'ne alınmasını istediler. Bolşevikler, Menşeviklerin bu istemlerini kongre kararlarına aykırı olduğu için reddettiler. Bunun üzerine Menşevikler başta Martov, Troçki ve Akselrod olmak üzere, partiden gizli ve parti aleyhtarı bir klik oluşturdular ve Martov'un yazdığı gibi, »Leninizme karşı başkaldırdılar». Onlar, Lenin'in dediği gibi, «bütün parti çalışmalarını

altüst etmeyi, işleri bozmayı, her işi, her şeyi frenlemeyi» partiye karşı mücadele yöntemi olarak seçtiler.

Lenin, partinin birliğini sağlamak için gerekli ilkeleri 1904 Mayıs'ında yayınlanan «Bir Adım İleri İki Adım Geri» adlı kitabında ortaya koyarken aynı zamanda oportünist görüşleri de birer birer çürütüyor, devrimci marksist partinin kilittaşı olan bolşevizmin başlıca örgütlenme ilkelerini formüle ediyordu.

Lenin'in kitabının etkisini zayıflatmak için Menşevikler, Bolşeviklere karşı yoğun bir iftira kampanyasına giriştiler. Bu saldırının ana silahı ise, Troçki'nin 1904 sonbaharında yayınlanan ve «değerli üstad Pavel Borisoviç Akselrod'a...» diyerek menşevik önderlerinden birine ithaf ettiği «Siyasal Görevlerimiz» adlı kitabıydı. Troçki'nin küçük burjuva kaynaklı görüşleri, parti disiplinini kabul etmemek, burjuva, küçük burjuva ideolojisinin çeşitli nüanslarıyla özdeşebilen marksizm «yorumlamalarına» açık bir örgütsel ve ideolojik yapıyı partiye dayatmak şeklinde somutlanıyordu.

Troçki'ye göre, Bolşevikler, partiyi işçi sınıfının tepesine oturtmak ve böylece «proletarya üstünde bir diktatörlük» kurmak amacı güdüyorlardı.

Lenin, **«Bu broşür en akla gelmez küstahça yalanlarla, gerçeklerin saptırılmasıyla dolu. 'Iskra'cıların çalışmalarına saldırılıyor, çamura batırılıp çıkarılıyor. Sözde, ekonomistler çok daha fazla iş yapmışlar, Iskracıların ne insiyatifleri varmış, ne de proletaryayı düşünüyorlarmış. Bunların bütün endişeleri burjuva intelegentsiyayasıymış, her yere öldürücü bürokratizmi sokarlarmış... II. Kongre de güya, küçük toplulukların örgütlenme yöntemlerini sağlamlaştırmak gibi gerici bir girişimmiş. Azınlık öyle yalanlara bel bağlamıştır ki ve öylesine yanlış davranmaktadır ki, hayatiyeti olan bir şey yaratması mümkün değildir.»** diyerek Troçki'nin kitabını lâyık olduğu yere oturtuyordu.

Buna karşılık kitap liberaller tarafından övgülerle karşılanıyor, 1904 Ekim'inde liberal «Kurtuluş» dergisi, Troçki'nin görüşlerini göklere çıkarıyordu. Menşeviklerin ve burjuvazinin yağdırdığı övgüler Troçki'nin öylesine başını döndürmüştü ki, çok geçmeden Menşevik Partisi içinde üstünlük kurmak için, Menşevik liderlerden Dan aleyhine çeşitli tertiplere girişti. Bu tutumu, menşevik liderler arasında Troçki'ye karşı bu kez tepki yarattı. Nitekim bunlardan Potresov, Troçki'nin kolayca görüş değiştirebilen, açık tartışmadan kaçıp gizli daleveralar çeviren bir hilekâr olduğunu yazarak Dan'ı savundu.

Bu durum karşısında Troçki, hiçbir yerde dikiş tutturamayacağını anlayarak kendisini «hiziplerüstü» ilan etti. Aslında, ideolojik ve taktik olarak menşevizm ile bağlarını koparmakla beraber, Troçki, bu «hiziplerüstü» pozunu siyasal yaşamının geri kalan kısmında da sürdürdü.

«Sürekli Devrim»de şöyle yazıyordu: «Benim parti-içi görüşlerim **uzlaşmacı** bir nitelikteydi...»

Birinci Rus Devrimi'nin başlangıcında Troçki bu kez de «sol»a yatarak Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin sol-kanat kesiminden Parvüs ile ilişki kurdu. Parvüs'un Troçki'nin düşünceleri üzerinde büyük etkisi oldu. Biçimsel eğitim ve teorik bilgi bakımından dolgun bir geçmişi olan Parvüs, bu yeni öğrencisinin kafasına da «ultra-sol» düşünceleri sokmuş, o da tüm yaşamında bağlandığı bu düşünceleri, yeri geldikçe kendi teorik buluşları gibi piyasaya sürmüştür.

1905'in başında «lafebesi» Troçki ve Parvüs Rusya'ya gelerek menşeviklerle aktif işbirliğine giriştiler. Çok geçmeden devrim merkezi olan ve devrimde belirleyici bir rol oynaması gereken Petersburg İşçi Temsilcileri Sovyeti'ni ellerine geçirdiler. Bu koşullar içinde, Troçki vb. menşevikler Petersburg Sovyeti'ni, Merkez Komitesi'nca kararı alınmış ve tüm Rusya'da uygulanmakta ayaklanma kararına karşı çevirmekte başarılı olmalarının şaşılacak bir yanı yoktu. Yani Troçki Birinci Rus Devrimi tarihinde, kendisiyle ilgili bir iz bırakmışsa, bazı burjuva yazarlarının belirttiğinin aksine, bu iz bir bozguncunun ve işçi sınıfının devrimci gücüne inanmayan birisinin izidir.

1908-1914: AĞUSTOS BLOKU YA DA OPORTÜNİST SAFLARIN SIKLAŞTIRILMASI

Birinci Rus Devrimi'nin yenilgisinden sonra istikrarsız küçük burjuva unsurları, çarlık rejiminin teröründen dehşete kapılarak RSDİP ile ilişkilerini kesmeğe karar verdiler. Menşeviklerin çoğu, «likidatölrer»e katılarak, kendilerini partiye bağlayan son bağları da kopardılar. Buna karşılık, zaman zaman bolşeviklerin yanında yeralan otzovistler ise parti çalışmasında her türlü yasal biçimin reddedilmesinde ısrar ediyor ve böylece partiyi kitlelerden kopuk küçük bir sekter grup haline dönüştürmeyi amaçlıyorlardı. Lenin'in bolşevik parti ilkelerine karşıt düşen her iki sapmanın da baş savunucusu yine Troçki idi. Bir yandan «hiziplerüstü» olmaktan dem vururken, öte yandan Lenin'in parti yapısına ilişkin ilkelerine saldırıyor, sözde parti yıkıcılığına karşı çıkarken, parti yıkıcılarına yardımcı olmak için elinden geleni yapıyordu. Oportünistlerin partiden atılmasına karşı çıkıyor ve gerek likidatörleri, gerekse otzovistleri, Rus sosyal demokratlarının teori ve taktiklerinin meşru yan ürünleri olarak niteliyordu. Lenin o zamanlar Troçki üzerine, **«Troçki, en alçak bir mevki düşkünü ve bölücü olarak hareket ediyor, sözde partiye bağlı kalıyor, ama gerçekte bütün bölücülerden daha kötü hareket ediyor.»** diye yazıyordu.

Troçki, aynı zamanda, Batı Avrupa sosyal demokrat partilerine de asılsız bilgiler veriyor, RSDİP içindeki krizin başlıca sorumlusu olarak bolşevikleri göstermeye çalışıyordu. Bu sırada, Karl Kautski ve Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin diğer oportünist liderleriyle yakın ilişkilere girişti. Parti'nin gazetesi «Vorwats» ve dergisi «Neue Zeit», Troçki' nin anti-bolşevik hezeyanlarını yayınlamağa başladılar.

Lenin, o sırada likidatörlere karşı tavır almış bulunan Plehanov ve Polonya sosyal demokrat liderlerinden A. Warski Alman Sosyal Demokrat Partisi Genel Merkezi'ne yazdıkları mektuplarda, Troçki'nin makalelerinin gazetede yayınlanmasını, **«Rus sosyal demokrasisini ilgilendiren yanıyla enternasyonal dayanışma ve kardeşliğe misli görülmemiş bir saygısızlık olarak niteliyorlardı.»** Troçki'nin ikiyüzlülüğünü Lenin ayrıca şöyle açığa vuruyordu: **«Troçki, Alman yoldaşlara kendisinin 'partinin genel eğilimini' temsil ettiğini söylediğine göre, açıklamak zorundayımki, Troçki, sadece ve sadece kendi hizbini temsil eder ve yine sadece otzovistler ve likidatörler arasında belirli bir desteği vardır.»**

Troçki'nin ve likidatörlerle otzovistlerin diğer savunucularının RSDİP içinde yarattıkları krize son vermek üzere 6. Tüm-Rusya Parti Konferansı 18 Ocak 1912'de Prag'da toplanarak, likidatörleri, troçkistleri ve otzovistleri partiden uzaklaştırdı.

Bunun üzerine Troçki, Parti'nin sağlam bolşevik çizgisine karşı ortak bir oportünist cephe oluşturmak üzere harekete geçti. Böyle bir cephe oluşturmakla, ileride anti-leninist reformcu bir parti kurabileceğini umuyordu. Troçki'nin çağrısı, partiden atılmış bazı oportünist liderlerden cevap aldı ve aralarındaki çatışmaları unutarak Troçki'nin önderliğinde birleşen oportünistler, 1912 Ocak'ında bir Örgütlenme Komitesi oluşturdular. Bu komite, tüm likidatörler, bundistler, otzovistler ve troçkistleri 1912 Ağustos'unda Viyana'da bir konferansa çağırdı. Bu konferans, RSDİP içinde Ağustos Bloku diye bir blok yaratarak partiyi içerden zaafa uğratmak ve liberal burjuva örgütlerinin yamağı durumuna dönüştürmek amacı güdüyordu. Ama Troçki kendi likidatör hareketlerini ve niteliğini ortayolculukla, yani uzlaşmacılıkla örtüyor ve maskeliyordu. Bolşeviklerin de menşeviklerin de dışında bulunduğunu, bunları sözde barıştırmaya çalıştığını ileri sürüyordu. Bununla ilgili olarak Lenin, Troçki'nin tamamen likidatör-menşevikleri desteklediği halde, güya «hiziplerüstü»ndeymiş gibi davranarak işçileri aldattığını, bu yüzden de açıktan açığa likidatör olanlardan daha alçak ve tehlikeli olduğunu söylüyor ve ekliyordu: **«Uzlaştırıcılar hiç bir şekilde bolşevik olamazlar... Onların bolşevizm ile ortak hiçbir şeyleri yoktur... Onlar yalnızca tutarsız Troçkistlerdir.»**

Stolipin gericiliğinin zaferi uzun sürmedi. Halka kırbaç ve darağacından başka birşey vermeyen bir hükümet güçlü olamazdı. Lenaa al-

tın madenlerindeki işçilerin üzerine ateş açılması —4 Nisan 1912— devrimin yeniden yükselişinin ilk işareti oluyor, ardarda gelen olaylar, likidatör ve troçkistlerin devrimi gömme çabalarını boşa çıkarıyor, işçi sınıfında görkemli bir devrim enerjisinin biriktiğini ortaya koyuyordu. Olayları, «grev humması» olarak niteleyen likidatörler ve onların müttefiki Troçki, yüzbinlerce işçi bolşeviklerin sloganları altında sıkı sıkıya birleşmiş ve devrimci mücadele yürütülürken, bir «Dilekçe Kampanyası» açıyor ve 1300 imza toplaya**biliyorlardı.**

Rusya'da proleter devrimci hareketin yükselişi, Ağustos Bloku'nun hızla dağıtılmasına neden oldu. Gemiyi ilk terkedenlerden biri de, bizzat Troçki'ydi. 1913'te likidatörlerin yazı kurulundan ayrıldı ve 1914 Şubat'ında yine «hiziplerdışı» görüntü altında Borba —Kavga—, adında bir gazete çıkarmaya başladı. **«Ünlü birlik uzmanları, kendi aralarında dahi birliği sağlayamadılar.»** diye yazıyordu Lenin.

1. Paylaşım Savaşı patlak verdiğinde, aralarında Kautsky, Troçki ve Martov ile benzerleri bulunan ortayolcular, sosyal-şovenleri açıktan açığa savunuyorlar, tutumlarını haklı gösteriyorlardı. Böylece onlar, işçi sınıfını aldatmak için, savaşa karşı savaş gibi «sol» lafazanlıkla ihanetlerini gizlemeye çalışarak, sosyal-şovenlerle birlikte proletaryaya ihanet ettiler. Gerçekte ortayolcular savaştan yanaydılar. Çünkü, onların savaş kredileri aleyhine oy verilmemesi ve çekimser kalınması yolundaki önerileri, savaşı desteklemekten başka bir anlama gelmezdi. Tıpkı sosyal-şovenler gibi onlar da kendi emperyalist hükümetlerinin savaşını engellememesi için, savaş sırasında sınıf mücadelesinden vazgeçilmesini istiyorlardı. Ortayolcu Troçki, savaş ve sosyalizme ilişkin bütün önemli sorunlarda Lenin'e ve Parti'ye karşı çıktı. Bu dönemde Lenin, ortayolculuğu nedeniyle Troçki'yi **«farkların 'üstünü örtmek' ve oportunizmi 'kurtarmak' için her türlü çareye başvuran oportünizmin uşağı»** olarak niteliyor ve **«...Troçki filan, bana kalırsa hepsi de, topu birden son derece zararlı olan 'Kautskici'lerdir. Şu anlamda ki, hepsi de ayrı biçimde oportünistlerle birleşme taraftarıdır. Hepsi de ayrı ayrı biçimde opotünizmi allıyor, pulluyorlar. Hepsi de ayrı ayrı biçimde devrimci marksizm yerine eklektisizm peşindeler.»** diyerek sosyal-şoven yüzünü teşhir ediyordu.

1916 sonunda ABD'ye giderek oradaki oportünistlerle birleşen ve sürgündeki Rus sosyalistlerinin gazetesi Novi Mir'de bolşeviklere ve diğer enternasyonalistlere saldıran Troçki, 1917 Mayıs'ında Rusya'ya azılı bir bolşevik düşmanı olarak döndü.

Troçki'nin bu bolşevik düşmanlığı, Parti'nin 6. Kongresi'nde koşullara uygun bir biçimde ortaya çıktı.

Kongre'de Lenin'in karşı-devrimci burjuva yargı organı karşısına çıkıp çıkmaması sorunu tartışıldığı sırada, bolşevikler, bu yargılama-

nın yargılama değil linç olacağını, burjuvazinin, kendisine en tehlikeli düşman olarak gördüğü Lenin'i ortadan kaldırmak amacıyla böyle bir yola başvurduğunu söyler ve bunun somut kanıtlarını sergilerken, daha kongre öncesinden Kamanev, Rikov, Troçki ve ötekiler, duruşmanın, hükümet aleyhine bir yargı haline gelebileceği düşüncesiyle (!), Lenin'in, karşı-devrimcilerin mahkemesine gitmesi gerektiğini savunuyorlardı.

6. Kongre, Troçkist-menşevikleri ve partiden ayrılan bir kısım eski bolşevikleri kapsayan, Petrograt'ta kurulmuş bir grubu, **mejrayontsileri** ve liderleri Troçki'yi partiye kabul etti. Mejroyontsiler savaş sırasında ortayolcu bir örgüttü. Bolşeviklere karşı mücadele etmişler, ama menşeviklerle de bir çok noktada ayrılmışlar, böylece ortayolcu bir tutum izlemişlerdi. Kongre sırasında mejrayontsiler, bütün sorunlarda bolşeviklerle aynı düşüncede olduklarını bildirerek Parti'ye kabul edilmelerini istediler. Kongre, zamanla bunlar gerçekten bolşevik olabilirler diye hesaplayarak isteklerini yerine getirdi. Mejrayontsiler'den bazıları sonradan gerçekten bolşevik oldular. Troçki'ye ve onun bâzı yakın dostlarına gelince; sonradan anlaşıldığı gibi, bunlar partiye, partinin çıkarlarına çalışmak için değil, partiyi içinden sarsmak ve yıkmak için girmişlerdi.

1917 Ekim'inin kritik günlerinde, dünya tarihinin dönüm noktasında, Troçki, tüm oportünistler gibi, gerçek bir halk ayaklanmasının başarıya ulaşması için Lenin'in direktiflerine göre girişilen askeri ve teknik hazırlıkları «konspiratif entrikalar» olarak niteliyor, ayaklanma sırasında askeri operasyonlara sadece savunma amacıyla ve sınırlı ölçüde başvurulmasını söylüyor ve daha çok yasal mücadele biçimleri üzerinde durarak, «sözlerinde aşırı keskin, gururlu, kibirli, eyleme geçmek gerektiğinde ise bomboş» olmak gibi özellikler taşıyan küçük burjuvazinin tüm özelliklerini şahsında somutlaştırıyordu. Nitekim Parti Merkez Komitesi'nin toplanarak, ayaklanma kararı aldığı 10 Ekim 1917 tarihli toplantıda, Troçki, bu karar aleyhine oy kullanmadığı halde, ayaklanmanın başarıya ulaşma şansını hiçe indirecek bir değişiklik önerisinde bulundu. Bu öneriye göre, Sovyetlerin İkinci Kongresi açılıncaya dek ayaklanmaya geçilmemeliydi. Oysa, bu, ayaklanmayı sürüncemeye koymak, onu bozguna mahkum etmekti. Burjuvaziye, güç toplama, zaman kazanma olanağı sağlamak, devrimci yığınları, hareketlerinin başarılı gelişimi konusunda ansızın harekete geçme olanağından yoksun bırakarak, ayaklanmadan Geçici Hükümet'i haberdar etmek demekti.

Devrimin zaferinden sonra, sosyalist toplumun kuruluşuna bir an önce geçebilmek için Sovyet Rusya'nın derhal savaştan çekilmesi gerektiğinin bilinci ile hareket eden Sovyet hükümetinin, «savaşan bütün halklara ve onların hükümetlerine adil, demokratik bir barış için hemen görüşmelere başlanması» çağrısı Troçki ile Buharin'in başını çektiği

«Sol Komünistler»in şiddetli saldırılarına uğradı. Tek ülkede sosyalizmin zaferine inançsızlıklarıyla, Sovyet iktidarını yıktırmak pahasına bir Dünya Devriminden sözeden ve tüm umutlarını da emperyalizme karşı açılacak bir «devrimci savaş»a bağlayan «sol komünistler»in ve Troçki'nin politikaları belliydi: Barış görüşmelerini boşa çıkarmak, bir Alman saldırısını kışkırtmak ve henüz zayıf olan Sovyet iktidarını, işçi ve köylülerin elde ettikleri kazançları tehlikeye sokmak.

Bu «ustaca», sol gevezelikle maskelenmiş provokasyon olayı, çok geçmeden ürününü verdi, Almanya ve Avusturya ile 3 Aralık'ta başlayarak 5 Aralık'ta bir ateşkes anlaşması ile sona eren barış görüşmeleri 10 Şubat 1918'de kesildi. Lenin ve Halk Komiserliği Konseyi, o sırada Brest-Litovsk'te Dış İlişkiler Halk Komiseri olarak Sovyet delegasyonunun başında bulunan Troçki'ye, Kayzer Almanyası çok sert ve açgözlü koşullar içeren bir ültimatom verse dahi, derhal barış anlaşması imzalaması için talimat verdiği halde, Troçki, Almanlara, Sovyet Cumhuriyeti'nin Almanların ileri sürdüğü koşullarla barışı imzalamak istemediğini, ve aynı zamanda onlara Sovyet Cumhuriyeti'nin savaşmayarak orduyu terhis etmeyi sürdüreceğini bildirerek bu direktifleri alçakça çiğnedi. Alman işgalcileri de Troçki'nin bu tutumunu bahane ederek cephenin tüm kesimlerinde Sovyet Rusya'ya karşı iyi hazırlanmış bir saldırıya geçtiler. Brest anlaşması, Troçki'nin bu tutumu yüzünden, daha sonra ve evvelce yapılan barış önerisindeki koşullardan çok daha ağırlarını kabul etmek suretiyle gerçekleştirilebildi.

O sırada Parti tarafından yeterince açığa çıkarılmamış olan bu parti aleyhtarı hareketin gerçek nedenleri 1938 başında yapılan duruşmalarla artık iyice biliniyor: Buharin, Troçki ve onların suç ortakları, dünya devrimini ateşlemek, yani Sovyet devrimini ateşe atmak pahasına, Brest anlaşmasını boşa çıkarma, Lenin, Stalin ve Sverdlov'u tutuklayıp öldürme, Buharincilerden, Troçkistlerden ve «sol« sosyalist devrimcilerden yeni bir hükümet kurma amacı peşindeydiler.

Mart 1919 Sekizinci Parti Kongresi. «Askerî Muhalefet»in ortaya çıkışı. Ve Troçki'nin «Askeri Muhalefet»çe ortaya dökülen marifetleri: İç Savaşta açıktan açığa ihanet halinde olan eski Çarlık ordusu askeri uzmanları önünde eğilmek, ve ordudaki eski bolşevik kadrolara karşı küstah ve düşmanca davranmak, sırf kendisinin hoşnutsuzluğunu uyandırdıkları için, cephede hizmet gören bir kısım seçkin komünisti kurşuna dizdirmeye kalkışmak...

Denikin Harekatı ile Polonya Soyluları ve Vrangel'in saldırıları sırasındaki, kuşkulu ve henüz kurulmuş orduyu beyaz Rus ordularına ve karşı devrimcilere açıkça yem etme çabaları...

1921-1925 «SENDİKALARIN ROLÜ VE GÖREVLERİ» YA DA BİR KEZ DAHA PARTİ BİRLİĞİNİN PARÇALANMSI ÜZERİNE «TEZLER»

«Geri» Rusya'da sosyalizmin kurulabileceğine dair hiçbir inancı bulunmayan ve «yıldırı, uluslararası ve iç politikanın güçlü bir aracıdır» iddiasındaki Troçki, uluslararası siyasal sorunlardaki tutumunun karakteristiğini oluşturan bir yöntemi, objektif süreci subjektif olarak hızlandırma yöntemini, iç sorunlarda da uygulamağa kalkıştı. Zorla çalıştırma önerisini ortaya attı. «İnsan tembel bir hayvandır.» diyordu RKP (B)'nin 1920'de yapılan 9. Kongresi'nde ve böyle olduğuna göre kişilerin «disiplin altına alınmasını ve mahmuzla harekete geçirilmesini» istiyordu. Troçki bu önerisiyle, Lenin'in «bizim ideolimizde insanlara karşı şiddete yer yoktur.» düşüncesini çiğniyordu.

Troçki'nin bu düşüncesinin somutlandığı alan senikalar oldu. 1921 başlarında, sendikalar sorunu, parti politikasının başlıca sorunu olmadığı halde, sendikaların rolünün ne olduğu üzerinde bir tartışma açıldı.

Tartışmayı başlatan Troçki oldu. Troçki'ye göre, proletarya iktidarı ele geçirdikten sonra, sendikalar «devrimci baskı aracı» haline getirilmeliydi. Kendilerine «Emretme» ve ceza kesme hakkı tanınmadığı takdirde, sendikalar, «ismi var, cismi yok» olmaktan öteye gidemeyeceklerdi. «Sendikaların Rolü ve Görevleri» isimli broşüründe Troçki, sendikaların, emekçi halkın çıkarlarını savunmak ve kitlelerin komünist olarak yetiştirilmesinde partiye yardımcı olmak görevini taşıyan kamu kurumları olmaktan çıkarılmasını, ekonomik kurumlarla «birleştirilmesini» ve üretimin tüm kontrolunun bunlara verilmesini istiyordu. Yani, sendikaların sadece işçilerin değil, köylülerin de çalışmalarının askeri disiplin altına alınmasını sağlayacak kurumlar haline dönüştürülmesini savunuyordu.

Troçki ipe un seriyordu. Asıl sorunun sendikalar olmadığını bile bile açmıştı tartışmayı. (Asıl sorun, Lenin'in deyişiyle, «kitlelere nasıl hakim olunacağı, kitlelere nasıl yaklaşılacağı, kitle ile ilişkilerin nasıl kurulacağı» idi.) Eğer düşünceleri gerçekleşseydi, senikalar aracılığıyla, parti ile kitleler karşı karşıya gelecek, böylece Troçki de bu kargaşada «yolunu» bularak partiyi bölecekti.

Parti Merkez Komitesi toplantısında Troçki'nin tezleri reddedilerek, sendikaların demokratikleştirilmesi, halkla bağlarının güçlendirilmesi ve çalışmalarındaki her türlü bürokratizm ve formalizm belirtilerine karşı şiddetle savaşılmasını öngören Lenin'in görüşleri kabul edildi.

Sendikalar üzerine tartışmalar sırasında Troçkistler, proleter devletini zaafa uğratmak, partinin birliğini sarsmak ve onun Sovyet toplum yaşamındaki önder rolünü hiçe saymak demek olan, ekonomik ku-

rumları parti kontrolünden çıkarma çabalarının bir özürü görevini yapan «endüstriyel demokrasi» deyimiyle alabildiğine oynadılar.

Bu tartışmaların yapıldığı 10. Kongre'de Lenin, partinin öncü rolünün, proletarya diktatörlüğünün güç kaynağı olduğunu bir kere daha vurguladı. Partinin bu rolünü oynayabilmesi için en önemli koşul ise, partinin birliğinin korunmasıydı.

Kongreye katılanlar, Lenin tarafından kaleme alınan «Parti Birliği Üzerine» başlıklı tarihi karar tasarısını büyük çoğunlukla onayladılar.

Parti'nin 10. Kongresi'nde alınan bir başka tarihsel karar da Yeni Ekonomik Politika (NEP) üzerindeydi. Bu politika, 1918 baharında Lenin'in bilimsel şekilde formüle ettiği sosyalist kuruluş programının bir devamıydı. Özellikle işçi-köylü ittifakının pekişmesini ve sağlam bir ekonomik tabana oturtulmasını öngörüyordu. Ancak toprak emekçilerinin desteğini kazanmakladır ki, proletarya sosyalist kuruluş görevlerini başarıyla yerine getirebilirdi.

Lenin'e göre savaştan barışa geçiş döneminde partinin karşı karşıya bulunduğu baş sorun olarak köylülüğe karşı tavır konusu en büyük önceliği taşıyordu. Troçkistler ise, sosyalist toplumun kuruluşunda proletaryanın en yakın müttefiki olan köylülüğün rolünü kasden hiçe sayıyorlardı. Köylülerin bocalamalarının üstesinden gelebilmek için, askerler de dahil, her türlü gücün kullanılmasını, proletarya diktatörlüğünün, «küçük burjuva köylü karşı-devrimden ancak güç yoluyla korunabileceğini» ileri süren maceracı bir politika izliyorlardı.

Parti, Troçki'nin, proleter devleti ile emekçi kitleler arasındaki ilişkiler sorununa ilişkin askeri-bürokratik görüşlerini şiddetle reddetti.

Troçki, Nisan 1923'te, 12. Parti Kongresi'nde, «sürekli devrim» teorisinin ilkelerine uygun olarak, proletarya ile köylü kitlelerini karşı karşıya getirecek, sanayinin, kırsal alanların sömürülmesi üzerine kurulması ve aynı zamanda kazanç sağlamadıkları savıyla, ülke savunmasında önem taşıyan bazı büyük fabrikaların kapatılması önerilerinde (!) bulundu.

Üretilmiş malların aşırı pahalılığının neden olduğu pazar bunalımının sancıları içindeki ülkede, 1923 güzünden itibaren istenilen şey, sosyal ve ekonomik olumsuzluklara rağmen, herkesin ortak çabaya katılması, kolları sıvayıp canla-başla çalışmaya koyulmasıydı. Partiye bağlı olan herkes böyle düşünüyor ve böyle hareket ediyordu. Ama Troçkistler hiç de böyle davranmadılar. 1923 sonbaharında devrimin Almanya ve Bulgaristan'da uğradığı yenilgiyi, yurt içindeki ekonomik güçlükleri, Lenin'in hastalığını, mümkün olan herşeyi, yeni saldırıları için bir araç olarak kullandılar. Lenin olmayınca, Parti'nin kendileriyle başa çıkamıyacağını sanıyorlardı. Troçki, «sol komünistler» ve «demokratik merkeziyetçi grup»un yeni anti-leninist saldırısı, «46'lar Bildirge-

si»nde somutlandı. Bildirge yazıları, Parti'nin ekonomik politikasına saldırıyorlardı. Troçki, ülkenin «genel bir ekonomik bunalımın eşiğinde olduğunu» ileri sürüyordu. Bölücüler, ulusal ekonominin kontrolünde partinin hiçbir şekilde yer almamasını istiyorlardı. Bunun yerine Troçki, güncel ihtiyaçları dikkate almayan, sanayi diktatörlüğü içerikli ve kırsal kesimi, kapital birikimi sağlayacak bir sömürge olarak değerlendiren «herşeyi kapsayacak bir **ekonomik planlama»** adı altında doğrudan bir idari baskı sistemi yaratılmasını öneriyordu.

46'ların programını, Troçki'nin parti kadrolarını aşağılayan ve partiye yeni iftiralar yağdıran bir mektubunun yayınlanması izledi. Troçki bu mektubunda, Merkez Komitesi'nin «Parti Yapısı Üzerine» kabul ettiği kararı kendine göre yorumluyor ve demokratik merkeziyetçilik ilkesini «bürokratik» ve «aparatik» olarak niteliyordu. Hizip ve gruplaşma özgürlüğünü (!) demokrasinin en yüce ilkesi ilan ediyor, parti kontrolünün rol ve etkisinin azaltılmasını istiyor ve «aparatik baskı»yı partinin ve Sovyet devletinin karşılaştığı bütün tersliklerin kaynağı olarak gösteriyordu. Böylece siyasal bakımdan kararsız komünistleri, yani eski menşevikleri, sosyalist devrimcileri ve bundistleri, aynı zamanda «partinin gerçek barometresi» saydığı parti gençliğini, özellikle öğrencileri kendi safına çekmeğe çabalıyordu.

Kasım 1924'te toplanan 13. Parti Konferansı'nda Troçkistler muhalefet, Marksizmden bir **küçük burjuva sapması** olarak mahkum edildiği halde, troçkistler, yıkıcı eylemlerini durdurmadılar. 1924 güzünde Troçki, «Ekim Dersleri» adıyla yayınladığı bir yazıda, leninizmin yerine troçkizmi koymaya yeltendi. Bu yazı partiye ve partinin önderi Lenin'e karşı baştanbaşa bir iftiradan başka bir şey değildi.

Troçki ve troçkistler, yine bu dönemde, partinin, **sosyalizmin tek** ülkede zaferi ve inşaası konusundaki çizgisine, SSCB'de sosyalist kuruluşun zafere ulaşabilme olanaklarını yadsıyan ve Marksizme hakaret olsun diye adına Marksist denen teorilerini, Menşevik «sürekli devrim» teorisi(!)ni öne sürerek karşı çıktılar.

Troçki boş durmuyordu. 1925'in sonbaharında verdiği demeçlerde, parti çizgisinden daha da uzaklaştığını gösterdi. «Sosyalizm mi Kapitalizm mi?» isimli broşüründe, dış pazardan bağımsız gelişmiş bir sosyalist ekonominin yaratılmasını öngören Lenin'in planına şiddetle saldırıyor ve partiyi dünyanın geri kalan kesiminden yalıtlanmış «kendine özgü» bir ulusal ekonmi kurmak istemekle suçluyordu.

1926-1960 YILLARINDA TROÇKİ VE TROÇKİSTLER

1926 yazında, Troçkistler ve Zinovyevciler, Parti aleyhtarı bir blokta birleştiler. Anti-leninist örgütlenmelerinin temeli olan bu bloku oluş-

turmakla, klikçiliği yasaklayan Parti tüzüğünü ve kongre kararlarını çiğnediler.

Merkez Komitesi'nin ihtarına ve bunun üzerine muhalefet bloku liderlerinin (Troçki, Kamenev, Sokolnikov) Merkez Komitesi'ne sundukları ve kendi klikçilik çalışmalarını kınadıkları bildiriye rağmen, blok, varlığını sürdürdü ve yandaşları, parti aleyhtarı gizli çalışmalarını durdurmadılar. Onlar, anti-leninist güçleri birleştirmek istiyorlar, gizli basımevi kuruyorlar, yandaşları arasında üye ödentisi topluyorlar ve programlarını elden ele dolaştırıyorlardı.

2 Aralık 1927'deki 15. Kongre'de bölücülükle mahkum edilmiş olmalarına rağmen, troçkistler ve zinovyevciler, 1927'de İngiliz muhafazakârların SSCB'yle diplomatik ve ticari ilişkilerini kesmiş oldukları bir sırada, partiye karşı yeniden zorlu bir saldırıya geçtiler. Merkez Komitesi'ne 83'ler Bildirisi diye bilinen ve partiyi bölme tehdidi taşıyan bir bildirge sundular. Muhalefet, partiyi «sağ sapma» ile ve «ulusal sosyalizm» konumlarına kaymakla suçluyordu. Partinin dünya proleter devrimine desteğini esirgerken sosyal demokrat liderlerle, ulusal kurtuluş hareketlerindeki sağcı unsurlarla ittifak kurduğunu, ülke içinde de başlıca zengin köylülere dayandığını ileri sürüyordu.

Muhalefetin, ideolojik muhalefet yöntemini bırakarak, doğrudan anti-sovyetizme varan hizipçi faaliyetlere girişmesi ve tüm disiplinsiz unsurları, parti mekanizmasına ve Sovyetler Birliği yönetim organlarına karşı mücadeleye çağırması üzerine, Merkez Komitesi ile Merkez Denetim Komisyonu'nun 14 Kasım 1927'de yaptıkları ortak toplantıda Troçki ve Zinovyev partiden çıkarıldılar.

Ancak Troçki ve Zinovyev, sahte ve ikiyüzlüce yaptıkları özeleştiriye rağmen, onları işçi sınıfının ve partinin üyeleri olma olanağından yoksun bırakmak istemeyen parti tarafından, zayıf da olsa birtakım umutlarla üyeliğe yeniden kabul edildiler.

Ancak Troçki ve Zinovyev, sahte ve ikiyüzlüce yaptıkları özeleşti-1928'de Sovyet iktidarına karşı silahlı mücadeleye girişmek üzere yasa-dışı anti-Sovyet bir parti kurma çabaları sürdüğü için, özel bir hükümet kararnamesiyle SSCB'den sürgün edildi.

SSCB'den atıldıktan sonra, Troçki, dışarıdaki darmadağınık oportünist grupları bir uluslararası örgütte toplamak üzere ateşli çalışmalara başladı. 1929 Temmuz'unda «Muhalefet Bülteni»ni yayınlamaya koyuldu. Bu gazetenin gerçek yüzünü gizleyebilmek için Troçki «bolşevik-leninistlerin organı» diyordu. Ama, anti-leninist yöneliş, bültenin her sayfasında görünüyordu. Üstelik gazete herhangi bir uluslararası örgütü veya partiyi değil, bütün makaleleri yazan ve redaksiyondan geçiren Troçki'nin kendisini temsil ediyordu.

Troçki, 1930'da, «Komintern'in bürokratik merkezciliğine karşı savaşın», «SSCB'de proletarya diktatoryasının yeniden düzenlenmesi», troçkist düşüncelerin «ancak kuvvet kullanarak» gerçekleşebileceği gibi sloganlarla, Paris'te biraraya gelen ve kendilerini «uluslararası Sol muhalefet» diye adlandıran çeşitli küçük troçkist grupları birleştirmeye çalışıyordu. Bu toplantının raporlarında, bir «muhalefetin» yaratılmasının «Dördüncü Enternasyonal'e yol açmayacağı» ve bu muhalefetin amacının «Komünist Enternasyonal'in yeniden doğması» olduğu belirtiliyordu.

1933'te tekrar Paris'te toplanan «muhalefet», kendi saflarına kabul edilmek için gerekli olan 11 koşulu açıkladı. Bunların arasında, ilk önce tek bir ülkede sosyalizmin zaferinin olanaksız olduğuna ve «sürekli devrim» teorisinin kabulüne ilişkin koşullar bulunuyordu. Ancak çok geçmeden muhalefet dikiş yörelerinden sökülmeye başladı. Troçkist ve troçkizme yakın gruplar görüşlerinde öylesine farklıydılar ki, Troçki'nin onları birleştirme ve «Komintern Muhalefeti» çatısı altında toplama niyeti pratikte boşa çıktı.

Troçkistlerin Komintern'i içeriden ele geçirme umutları suya düştü. Troçki'nin taraftarları her yerde komünistler ve işçiler tarafından geri püskürtüldü. Küçük troçkist kliğin çevirdiği dolaplar, Komintern tarafından izlenen politikaya herhangi bir etki yapmadı.

Bunun üzerine Troçki kendi «enternasyonali»ni yaratmayı kararlaştırdı. Bunun Komintern'e muhalefete yetenekli bir siyasal güç durumuna geleceğini umuyordu. 1936'da tekrar küçük bir grup taraftarını bir araya getirerek onlarla bir «enternasyonal» yaratma konusunda tartışmaya girişti. 1933'de olduğu gibi bu kez de önerisi hiçbir destek görmedi. Yine de 1934 ve 1937 yılları arasında, varolmayan bir «Dördüncü Enternasyonal»in «Sovyet Kesimi» adına konuştuğunu ileri sürdü.

En sonunda, 3 Eylül 1938'de, Troçki bir «Dördüncü Enternasyonal» düşüncesine çekebildiği kafadarlarıyla bir «Birleşme Konferansı» topladı. Konferans, Troçkist «Uluslararası Sol Muhalefetin» yürütme komitesinin ve uluslararası bürosunun «geçmiş yıllarda eylem konusunda yeteneksizliğini gösterdiğini» bildirdi. Ancak gene de «Dördüncü Enternasyonal»in kurulması kararlaştırıldı.

«Dördüncü Enternasyonal»in tarihi, hastalıklı troçkist gruplar arasındaki arbedenin çekişmenin tarihi idi. Troçkist İsaac Deutscher bile Troçki'nin «Dördüncü Enternasyonal»i canlandırma girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlandığını ve bir uluslararası kitle örgütü yaratma düşüncesinin fiyasko olduğunu itiraf etmek zorunda kalmıştır.

«Dördüncü Enternasyonal», bu «Enternasyonal»e bağlı olduklarını belirten sözlerinden öteye, örgütlenme bakımından herhangi bir bağ-

ları bulunmayan Troçkist grupların geçici bir birliği temeli üzerinde, alelacele biraraya getirmişti.

Yeni katılanlar çoğunlukla, Komünist partilerden atılmış olanların ya da anti-komünist eğilimli maceracıların arasından çıkıyordu. Sovyetler Birliği'ne ve Komünist partilere olan nefretini bir «sol cümlecik» altında gizlemeye uğraşan her türden döneğe burada «hoş geldin» deniyordu. Katılanların büyük bir kısmı toplumsal konumları itibariyle küçük burjuva ve burjuva aydın çevrelerden geliyordu.

«Troçkist Enternasyonal» tarafından verilen «siyasal demeç»lere gelince: Bunlar, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşa edilmesinin teori ve pratiği ve Komünist partilerin strateji ve taktikleri hakkında küfürlerle doluydu.

«Troçkist Enternasyonal»in kurulması için yapılan çalışmalar, uluslararası işçi sınıfının faşizme ve artan dünya savaşı tehlikesine karşı savaştıkları döneme rastlıyordu.

Bu sırada troçkistler faşizme ve savaşa karşı nasıl bir tavır almışlardı?

Troçkistler her yolu deneyerek halk cephesinin kurulmasına karşı çıktılar. Anti-faşistler arasında bölücü faaliyetler yürüttüler. «Dördüncü Enternasyonal» tarafından kararlaştırılan program şunları söylüyordu: «Faşizme karşı devrimci mücadelenin ilk koşulu, halk cephesinin teori ve pratiğin acımaksızın teşhir edilmesidir. Troçkistler, Komünist partileri, varolmayan bir liberal burjuvazi ile koalisyonu arzulamakla, «sınıfsal konumlarından kaydıkları için» »faşizme karşı mücadelenin öncülüğünü yapma yeteneğinden yoksun olmakla suçladılar. Anti-faşist mücadelenin bu biçimde sabote edilmesi, Mussolini ve Hitler'in bir proleter devrimi ile devrilmesinin gerektiği yolunda verilen sorumsuz demeçlerle artırılıyordu.

O sıralarda Troçki, halk cephesinin emperyalizmi kurtarmak için bir araç olduğu yolunda canavarca bir demeç hazırlayacak kadar bataklığa gömülmüştü. 1938'de, A. Gramsci'nin, kendisini «faşizmin orospusu» olarak tanımladığı yıllarda, **«Bir yanda halk cepheleri, öte yandan da faşizm, bunlar emperyalizmin, proleter devrimine karşı mücadelesinde son siyasal sığınaklarıdır.»** diye yazdı.

Yine bu yıllarda, troçkistler, Komintern'in 7. Kongresi tarafından yapılan demokrasiyi koruma çağrısına karşı çıktılar. Demokratik özgürlükleri koruma girişimlerinin yararsız olduğuna ilişkin bozguncu fikirleri yaymağa koyuldular. Komünist partiler, faşizmin tehditkar yayılışını durdurmak ve bir kitle mücadelesini başlatmak için, kitleleri demokratik kurumlardan mümkün olduğunca yararlanma doğrultusunda yönlendirirken, troçkistler faşizme karşı demokrasi için mücadelenin «kitleleri hayallerle oyalamak» olduğunu ileri sürdüler. Mayıs 1940'ta «Dördüncü

Enternasyonal»in yayınladığı bir bildiride, demokrasilerin «gerici diktatörlüklere dönüşmeleri» kaçınılmaz olduğu için, demokrasiyi korumak amacıyla yapılan çağrılar «hatalı» ve «yanlış» olarak nitelendi.

«Troçkist Enternasyonal» daha da ileri giderek, Komünist partilerin 1930'lardaki barış için mücadelesini de gözden düşürmeye çalıştı. Komintern'in 7. Kongresi: «Komünist partilerin **temel sloganı,** barış için mücadele olmalıdır.» diyordu. Ve Komünistler günden güne yaklaşan dünya savaşı tehlikesine karşı en ön saflarda savaşıyorlardı.

Troçkistler, provokatif bir açıklama yaptılar ve «savaş, her zaman devrimin anası olmuştur» diyerek, savaştan korkmak için herhangi bir nedenin bulunmadığını ileri sürdüler.

«Troçkist Enternasyonal» savaş durumunda işçi sınıfını bekleyen geleceği çizmek için aydınlık renkler kullanmadı. Nazi Almanya'sının ilk istilacı adımlarına ilişkin haberleri sevinçle karşıladı. Bırakalım olaylar kendi yollarında gitsinler, bırakalım savaş ateşi tüm dünyayı sarsın, bütün bunlar devrimin yararınadır. Çünkü kapitalist rejimlerin sonunu yaklaştırırlar. Troçkistler böyle düşünüyorlardı. «Dördüncü Enternasyonal», bildirilerinden birisinde, demokrasi için faşizme karşı savaş sloganını öfkeyle reddetti. Yurtseverlik sloganının yanlış olduğunu ileri sürdüler. Troçkistlerin, halkların dikkatlerini, dünyanın her tarafında yayılmakta olan faşizm belasından öteye çekmeyi amaçlayan ve anti-faşist güçleri, birleşmeden alakoymayı uman bu tavırları, gerçekte, Nazizme yardımcı olmuştur.

Savaş sonrası çalışmalarında da, Troçkistler, sadece emperyalist propaganda makinesine «argüman» kazandırmakla kalmadılar, birçok da anti-komünizm uzmanı sağladılar. S. Hook, J. Cannon, I. Deutscher gibi.

1950'lerde, «Troçkist Enternasyonal», merkezi Paris'te bulunan «Enternasyonal Sekreterliği» ve merkezi Londra'da bulunan «Enternasyonal Komite» olmak üzere birbirinden bağımsız iki hizbe bölündü. 1960'lardan itibaren ise troçkistler, birbirine düşman 4 merkezin çevresinde kümelendiler:

1. Frank ve German'ın Enternasyonal Sekreterliği,
2. Pablo'nun başını çektiği «4. Enternasyonal Marksist Devrimci Eğilimi»
3. Pasadas'ın başını çektiği «Latin Amerika Sekreterliği»
4. Başlıca İngiltere, ABD ve Kanada troçkist gruplarını biraraya getiren Londra'daki «Enternasyonal Komite»

Bütün çeşitlilik ve çelişkilerine rağmen bu küçük grupların birleştiği tek şey, açıkça anti-komünist ve sosyalist ülkelerin düşmanı olmaktır.

Günümüzde Troçkizm aşırıcılıkçı ve anti-komünist unsurları kazanmak için yeni yollar arıyor. 1960'larda dile getirilen tüm görüşlerin arkasında yatan amaç budur.

«SÜREKLİ DEVRİM» YA DA LENİNİZMİN «SÜREKLİ» BALTALANMASI

Aşırı öznellik, toplumsal gelişmenin bütün nesnel yasalarının küçümsenmesi, politik ve toplumsal duruma bakmaksızın doğrudan eylemin, devrimci çağrının mucizevi gücüne kör inanç; bütün sözde-devrimci zihniyet biçimlerine özgü temel özellikler işte bunlardır. Sonuç: dizginsiz bir serüven veya Lenin'in belirttiği gibi, büyük olayları yaratan güçleri nasıl toparlayacağını bilmeden «büyük günleri» edilgen bekleyiş taktiği.

«Devrimci düşünce olmadan devrimci davranış olmaz.» der Lenin. Bu ilkeden hareket edildiğinde, kişilerin veya sınıfların davranışlarının, bilinçli veya bilinçsizce benimsenen düşüncelerin veya sistemlerinin sonucu olarak ortaya çıktığı anlaşılır. Belirtmek gerekir ki, düşünce sistemleri, sınıfların yaşam koşullarının ürünüdür. Ancak bu, mekanik olarak, belirli bir sınıfa mensup olan kişinin, kendiliğinden, o sınıfın düşünce biçimini benimseyip savunacağı anlamına gelmez.

Yukarıda gördük ki, Marks'ın küçük burjuva karşıtlarından Lasalle'in ve Alman «ultra-sol»larından Parvüs'ün öğrencisi Troçki, 1903'teki II. Kongreden başlayarak 1940'ta ölümüne kadar, durmaksızın Lenin'e, Leninizme, Lenin'in partisine karşı mücadele etmiştir. Şimdi artık sormanın sırasıdır: Öngörüleri, varsayımları Rus Devrim Tarihi'nin tümü tarafından yalanlanan ve saldırıları parti tarafından boşa çıkarılan Troçki'nin, yukarıda irdelediğimiz tümüyle anti-leninist davranışlarının belirleyici etkeni veya güdücü motifi ya da düşünce sisteminin odağında

yeralan faktör nedir? Bu, metnin başlığında da görülen «sürekli devrim», bir başka deyişle leninizmin «sürekli» baltalanması «teorisi»dir.

Yazının bu bölümünde, Troçki'nin anti-leninist eylemlerinin korunağı görevini yapan, menşevik «sürekli devrim» teorisi ele alınacaktır.

Tarihsel süreç içerisinde ele alındığında, «sürekli devrim» düşüncesi ilk kez, 1850 Mart'ında Marks ve Engels tarafından kaleme alınan «Merkez Komitesi'nin Komünist Birlik'e Çağrısı»nda sözkonusu edilir. Marks ve Engels'in 1848-49 devrimlerinin yenilgisine rağmen, yeni bir devrimci dalganın geleceğinden hâlâ umutlu oldukları bir sırada yazılan yazıda, anafikir olarak Sürekli Devrim kavramı işlenmektedir. Özel ve yeni bir toplum kuracak olan «devrimin sürekliliği» Marksist düşüncesi, proletaryanın, hiçbir baskı biçimini hoşgörmeyen tek kararlı devrimci sınıf oluşunun mantıksal sonucudur.

İşte yazının özünü oluşturan bölüm:

«...**Oysa bu istekler hiç bir surette proletarya partisi için yeterli değildir. Küçük burjuva demokratlar, devrimi mümkün olduğu kadar çabuk, ve en fazla yukarıdaki isteklerin (ki istekler, her işçi sınıfı partisinin programında, demokratik talepler olarak yer alabilecek nitelikteydi.) elde edilmesiyle sona erdirmek isterler. Buna karşılık, az ya da çok mülk sahibi sınıfların tümünün üstünlüğüne son verilinceye, proletarya devlet iktidarını ele geçirinceye, sadece tek bir ülkede değil, dünyanın bütün hakim ülkelerinde proleterlerin birliği bu ülkeler proleterleri arasında rekabetin sona ermesine ve hiç değilse en önemli üretim güçlerinin proleterlerin elinde yoğunlaşmasına elverecek ölçüde ilerleyinceye kadar devrimi sürekli kılmak bizim çıkarımızadır, görevimizdir. Bizim için dava, özel mülkiyetin değişmesi değil, yok edilmesidir; sınıf çelişkilerinin yumuşatılması değil, sınıfların ortadan kaldırılmasıdır; mevcut toplumun düzeltilmesi değil, yeni bir toplumun kurulmasıdır.**»

Yukarıdaki bölümle birlikte yazının tümü incelendiğinde görülür ki, Marks ve Engels'in ifade etmek istedikleri, yakın bir gelecekteki devrimin, onu küçük burjuvazinin durdurmak istediği yerde (ki o sırada, Almanya'da Demokratik Parti'de temsil edilen ve toplumda çok önemli etkinliği bulunan küçük burjuvazinin devrim sırasında ve sonrasında egemen konumda bulunacağına **mutlak** gözü ile bakılıyordu) durdurmayarak, proletarya tarafından, sosyalist devrim amacını gerçekleştirmek uğruna sürdürülmesidir. «Çağrı»daki ifade ile, «özel mülkiyetin yok edilmesi için, sınıfların yokedilmesi için, yeni bir toplumun kurulması için», devrimin küçük burjuva demokratlarınkinden farklı olarak, varılan noktada bırakılması değil, sosyalist devrim amaçlı proletarya tarafından **sürekliliğinin sağlanması,** yani burjuva demokratik devrimin sosyalist devrime dönüştürülmesidir.

İşçi sınıfı sosyalizminin kurucuları tarafından ortaya konulduğu şekliyle Sürekli Devrim Teorisi bundan ibaret. «Bundan ibaret» diyoruz, çünkü onlar bu teoriyi daha çok geliştirmeye zaman bulamadılar. Marksist Sürekli Devrim Teorisi'nin geliştirilmesi, yetkinleştirilmesi Lenin'e kaldı.

Lenin, geçen yüzyılın 90 yıllarından itibaren ve XX. yüzyılın başlarında bu sorunu incelemeye girişti. «Halkın Dostları» Kimlerdir ve Sosyal Demokratlara Karşı Nasıl Savaşırlar?» da şöyle yazıyordu: «...**Rus işçisi bütün demokratik öğelerin başına geçerek mutlakiyeti devirecektir ve Rus PROLETARYASINI (BÜTÜN ÜLKELERİN proletaryasıyla yanyana) açık politik mücadelenin düz yolundan KOMÜNİST DEVRİMİN ZAFERİNE DOĞRU götürecektir.**» Lenin, proletaryanın burjuva demokratik devriminde üstün geldikten sonra emekçileri sosyalist devrime yöneltmesi gerekeceğini, devrim sırasında Rus devrimcilerinin demokratik olduğu kadar sosyalist görevleri de kaçınılmaz olarak yerine getirmeleri gerekeceğini gösterir. Burjuvaziyle başarıyla savaşmak için Rus kır proletaryasının desteği «işçi sınıfının zaferinde zorunlu bir önkoşuldur...»

Lenin'in ünlü «Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği» isimli eseri, RSDİP III. Kongresi'ndeki metinler ve kongrenin kararları, ilkin devrimin ikinci aşamasında olduğu kadar, birinci aşamasında da işçi sınıfının - konumu itibariyle en ileri ve tek kararlı devrimci sınıf olduğu ve liberal burjuvazi karşı-devrimci olduğu için, öncü bir rol üstlenmesi gerektiğini; ikinci olarak, burjuva demokratik devrim ile sosyalist devrim arasında «Çin Seddi» olamayacağını, birincisinin ikinciye dönüşmesi gerektiğini ve bu devrimlerin çoğunun, geçiş sürelerini önemli ölçüde kısıtlatarak görevlerinin sıkı bir biçimde üst üste geldiğini; üçüncü olarak, Birinci Rus Devrimi sırasında Rusya'daki sınıflar mücadelesi çözümlemesinin, burjuva demokratik devriminin sonuna doğru güçlerin doğrudan sosyalist devrime geçmek üzere yeniden proletaryanın etrafında kümeleşeceklerini öngörmeye olanak verdiğini gösteriyorlardı ve son olarak da, devrimin dönüşmesinin başarısını güvencelemeye elverişli araçları ve somut yolları belirtiyorlardı.

Lenin şöyle yazıyordu: «**Proletarya, demokratik devrimi, otokrasinin direncini zor yoluyla ezmek ve burjuvazinin kararsızlığını felce uğratmak için köylü kitlesini de yanına alarak sonuna kadar götürmelidir. Proletarya, sosyalist devrimi, burjuvazinin direncini zor yoluyla kırmak ve köylülüğün ve küçük burjuvazinin kararsızlığını felce uğratmak için, halkın yarı proleter öğelerinin kitlesini de yanına alarak yapmalıdır.**»

1905'te «Demokratik devrimden, güçlerimiz ölçüsünde, bilinçli ve örgütlü proletaryanın güçleri ölçüsünde, sosyalist devrime geçmeye

hemen başlayacağız. **Biz kesintisiz devrimden yanayız.** Yarı yolda durmayacağız.» diye yazan Lenin, devrimin iki aşamalı zorunluğunu şöyle açıklıyordu: **«Varsayınız ki baylar, avludan iki çöp yığınını kaldırmak zorundayım. Ancak bir tek arabam var. Ve araba bir yığından fazlasını almıyor. Ne yapmalı? Bir anda ikisi birden kaldırılabilecekse bir tek çöp yığınını kaldırmanın büyük bir haksızlık olacağını düşünerek avlumu temizlemekten tamamen vaz mı geçeyim? Avluyu gerçekten sonuna kadar temizlemek isteyen, pisliği değil temizliği, karanlığı değil aydınlığı içtenlikle isteyen kimsenin bunu farklı biçimde uslamlayacağını düşünmeme izin veriniz. Eğer iki yığını aynı zamanda kaldırmak gerçekten olanaksızsa, o zaman biz de önce arabaya bir defada doldurulabilecek olan birinciyi kaldıracağız, sonra da arabayı boşaltacak ve ikinci yığına saldırmak üzere geri döneceğiz. Hepsi bu. Hepsi bu Bay Kutler.**

«Rus Halkı arabasıyla önce derebeylik tarzı toprak mülkiyeti diye adlandırılan bütün bu pislikleri kaldırmalı, sonra öncekinden daha temiz olan avluya dönmeli ve ikinci yığına, kapitalist sömürünün pisliklerine saldırmalıdır.»

Lenin, Rusya'da devrimin, kapitalizmin ulus çapında örgütlü bir işçi hareketi ve bağlantılı bir sanayi proletaryasıyla birlikte yeterince yüksek bir gelişme derecesine ulaştığı bir anda meydana geleceğini belirtiyordu. Öyleyse, Rus burjuva demokratik devrimini 18. yüzyılın sonunda ve 19. yüzyılın birinci yarısında patlak veren Batı'daki devrimlere, menşeviklerin tarzında benzetmekten sakınmak gerekiyordu. (O dönemde menşevikler ve II. Enternasyonal oportünistleri, Birinci Rus Devrimi'nde öncünün Batı'da olduğu gibi burjuvazi olması gerektiğini, işçi sınıfının yedekte kalmasını öğütlüyorlardı.) Burjuva demokrat niteliğe bürünmesine rağmen, diyordu Lenin, yalnız proletarya başı çekebilir ve çekmelidir. Çünkü o sonuna kadar devrimci tek sınıftır ve köylülük onun doğal bağlaşığını oluşturur. Tersine, liberal burjuvazi yalıtılmalıdır, çünkü karşı-devrimcidir.

Serflik kalıntılarını yokederek toplumun üretici güçlerinin gelişmesini hızlandıran, böylece sosyalist devrimin öncülerinin yerleşmesini, kapitalist düzenin tasfiyesini çabuklaştıran, proletaryanın sınıf örgütlerinin gelişmesi için zemin hazırlayan ve emekçilerin baş düşmanı **sermaye** üzerinde zafere giden yolu açma aracından başka birşey olmayan burjuva demokratik devriminin önünde yürüyen işçi sınıfının amacı şudur: Bu devrimi tam zaferle çabucak bitirmek ve vakit geçirmeden, cesaret ve azimle dolu olarak, emeği, sermayenin boyunduruğundan kurtarmak ve komünist toplumu kurmak üzere saldırıya geçmek.

Burjuva demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesine ilişkin leninist teoriyi iyi anlamak için Lenin'in devrim sırasında kırda sınıf

güçlerinin yeniden kümelenmesi üzerine belirttikleri birincil bir önem taşımaktadır. Lenin'e göre, demokratik devrim sırasında, bu devrimi sosyalist devrime dönüştürmeyi hedefleyen dönemi boyunca kır yoksulları işçi sınıfıyla birleşmeli ve onunla birlikte ve onun yönetiminde proletarya diktatörlüğünün gerçekleşmesine doğru yürümelidir.

Lenin, «Çağrı»nın içeriğine bağlı kalarak, devrimin dönüşümü sırasında gerçekleşen değişikliklerin başarısını, proletarya ve köylülerin devrimci demokratik diktatörlüğünü cisimleştirecek geçici bir devrimci hükümetin oluşmasına bağlıyor, sözkonusu hükümet karşısında doğru bir tavır almanın komünistler için çok önemli olduğunu söylüyor ve burjuva demokratik devrimi olabildiğince ileri götürmek amacıyla, gerekirse, geçici hükümete katılmalarını salık veriyordu.

Lenin, yine «Çağrı»nın içeriğine bağlı kalarak, geçici hükümete katılınmasını öğütlemekle yetinmiyor, burjuva demokratik devrimin zaferini ve sosyalist devrimi sağlamada çok yardımcı olacağını düşündüğü bir devrimci orduyu, emekçilerin yaratmaları gerektiğini söylüyordu.

Büyük Ekim Devrimi'nin zaferinden sonra ise Lenin şöyle yazıyordu: **«Herşey söylediğimiz gibi oldu. Devrimin izlediği yol, çıkardığımız sonuçların doğruluğunu saptadı. İlkönce, «bütün» köylülük ile birlikte monarşiye karşı, büyük toprak sahiplerine karşı, ortaçağ düzenine karşı. Sonra da yoksul köylülük ile birlikte, yarı-proletarya ile birlikte, bütün sömürülenlerle birlikte, zengin köylüler, kulaklar, spekülatörler dahil, kapitalizme karşı. İki devrim arasında suni olarak bir Çin Seddi kurmak, ikisini, proletaryanın hazırlık derecesiyle, yoksul köylülerle birliği derecesiyle değil de, herhangi bir başka şeyle birbirinden ayırmak, Marksizmin tarifini son haddine vardırmaktır, marksizmi bayağılaştırmaktır, marksizmin yerine liberalizmin konmasıdır.»** Marksist-Leninist Devrim Teorisi, Rus Devrim Tarihi'nin gelişme sürecinde parlak bir biçimde hayata geçmişti.

Troçkist «sürekli devrim» teorisine gelince. Troçki'nin «sürekli devrim» teorisi, değişik zamanlarda değişik biçimlerle ortaya çıkar. Örneğin; 1905'te devrimin burjuva demokratik karakterinin inkârı, 1920'de ise tek ülkede sosyalizmin inşası olanağına ilişkin inançsızlık biçiminde. Marksist Kesintisiz Devrim Teorisi'ne ve onun Rus Devrim Tarihi ile doğrulanan içeriğine tamamen ters olan bu ve benzeri tavırlar, troçkizmde, tamamlanmış ve özellikle iyi düşünülmüş bir ideolojik sistem aramanın boşunalığını ifade eder. Bir başka deyimle, troçkist «sürekli devrim» teorisi, Lenin'in defalarca «yarı-menşevik» olarak nitelendirdiği bu teori, özünde, Troçki'nin ve troçkistlerin Rus Devrim Tarihi'ndeki bozguncu, bölücü, anti-leninist davranışlarının bir kamuflaj malzemesi,

bir korunağı, troçkizmin çizdiği tablonun fonu görevini yerine getirir. Yani, Troçki ve troçkistler için, «sürekli devrim» teorisi, bozguncu, bölücü, yıkıcı davranışlarını dayandırmak zorunda oldukları bir «teori» ihtiyacının ürünüdür. Kesintisiz Devrim kavramı ile uzak-yakın herhangi bir ilişkisi sözkonusu değildir.

Troçkist «sürekli devrim» teorisinin belli başlı karakteristiklerini şöyle sıralamak mümkündür:

1. TROÇKİST «SÜREKLİ DEVRİM» VE DEVRİM YASALARININ İNKARI:

Marksist Kesintisiz Devrim Teorisi, kendiliğinden anlaşılır ki, gündemde olduğu ülkelerde patlak verecek bir burjuva demokratik devrimin varlığını öngörür. Ancak bu burjuva demokratik devrimde, proletarya, öncülüğü sağlamalı ve bu sayede zafere ulaşmış burjuva demokratik devrimi, ona, yani devrime katılmış burjuva veya küçük burjuva demokratlarınkinden farklı olarak, devrimi, bulunduğu yerden nihai amacı olan sosyalist toplumu kurmak için **sürdürmeli, kesintisizliğini sağlamalıdır.** Böyle olmadığı, yani, proletaryanın bağımsız partisi ile ve öncü olarak katılmadığı bir burjuva demokratik devrimin sözkonusu olmadığı yer ve zaman koşullarında, proletarya tarafından NEYİN SÜREKLİLİĞİ sağlanacaktır sorusu gelir akla. Devrimin **kesintisizliği** de işte bu noktadadır. O halde, troçkist «sürekli devrim» teorisinin, devrim yasalarını inkâr ettiği söylendiğinde, ifade edilmek istenen, bu teorinin, burjuva demokratik devrimin inkârı anlamına geldiğidir. Nitekim Rus Devrimi'nde de böyle olmuştur.

Troçki 1905'lerde, yani burjuva demokratik devrimin gündemde olduğu günlerde, «Kahrolsun Çar, yaşasın **işçi** hükümeti) (abç) diyordu. Bu slogan ilk bakışta da anlaşılacağı gibi, burjuva demokratik devrimin atlanarak doğrudan bir sosyalist devrimin kotarılmasını, ifade etmektedir. «**İşçi** hükümeti»nin başka bir anlamı olabilir mi? Lenin, Troçki'nin burjuva demokratik devrim dönemindeki bu hareketine, **«Troçki'nin en büyük yanlışı, devrimin burjuva karakterini inkâr etmesi, bu devrimden sosyalist devrime geçilmesi konusunda apaçık bir fikrinin olmayışı»** olarak değerlendiriyor, daha sonra, Troçki'yi «Rus burjuva devriminde, proletaryanın rolü üzerine kesin görüşler oluşturamadığı için, bolşevizmi çarpıtmak»la suçluyor ve Troçki'nin öznelciliğine işaret ediyordu: **«Fakat sosyalist devrime, burjuva demokratik devrimi —ki o da henüz bitmemiş ve henüz köylü hareketini tükenmiş bir duruma getirmemiştir— 'atlayarak' varmayı istemek bizleri öznelciliğe düşürme tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaz mı? Eğer 'Kahrolsun Çar, yaşasın işçilerin hükümeti' demiş olsaydım bu tehlike başıma gelebilecekti.»**

Devrimin burjuva demokratik niteliğinin inkârı, devrimin itici güçleri konusunda da yanılgılara yol açıyor ve işçi sınıfını yalnızlığa itiyordu. Çünkü, yakın bir sosyalist devrim için düşüncesizce atılan sloganlar, halkın çarlığa karşı olan diğer katmanlarını, özellikle de köylüleri, işçi sınıfına ve onun partisine, kendiliğinden yabancılaştırıyordu. Bu ise, devrime sadece öncünün sürülmesi ve böylece onun da intiharından başka bir anlam taşımıyordu.

Troçki, bu, aşamaların üzerinden atlanmasından başka bir şey olmayan sloganına, 1930'da yayınlanan «Sürekli Devrim» eserinde bir kılıf uydurdu. «Genel olarak aşamaların atlanamayacağını söylemek saçmadır. Yaşayan tarihsel süreç her zaman yalın 'aşamalar'ın üzerinden sıçramalar yapar.» (Sürekli Devrim s. 146) Marksist-Leninistler, devrimci süreçte sıçramaları yadsımazlar. Kapitalist olmayan yol gibi. Ancak, onlar, sıçramaları, önceki gelişmenin bütününce hazırlanmış bir nesnel olgu olarak değerlendirirler; yoksa sadece devrimcilerin atılımının sonucu olarak değil.

Troçki, Rus Devrim Tarihi'nin tüm yalanlamalarına rağmen, aşamaların üzerinden atlanabileceği (kuşkusuz kendi aldığı anlamda) düşüncesini ölünceye kadar sürdürdü. Bu, kendisini, nihai analizde burjuva demokratik devrimin inkârına varan noktaya getirdi. «Süekli Devrim»de şöyle yazıyordu: **«Gecikmiş bir burjuva gelişimi yaşayan ülkeler açısından, özellikle de sömürge ve yarı-sömürge ülkeler açısından, sürekli devrim teorisinin anlamı şudur: Bu ülkelerde demokrasi ve ulusal kurtuluş görevlerinin tam ve gerçek çözümü, ancak boyunduruk altındaki ulusun ve en önemlisi de köylü kitlelerinin önderi olarak proletaryanın diktatörlüğü ile mümkündür.»** (s. 189) O günkü uluslararası koşullar ve bu türden toplumsal yapılara sahip ülkelerdeki sınıflar mücadelesinin, sözkonusu ülkelerde bir proletarya diktatörlüğünün kurulmasına olanak tanımadığı gözönüne getirilirse, Troçki'nin bu ülkelere proletarya diktatörlüğünü salık vermekle, sömürge ve yarı-sömürgeler için de aşamaların 'atlanması'nı öne sürdüğü kolayca anlaşılır.

2. KÖYLÜLÜĞÜ KÜÇÜMSEYEN BİR «TEORİ»

Troçki'nin «sürekli devrim» teorisinde devrim aşamalarının üzerinden atlanmasının savunulması ile, monarşik sisteme, büyük toprak sahiplerine ve feodal kalıntılara karşı işçi sınıfının yanında yer almaya yetenekli bir güç olarak ve en sonunda sömürücüler toplumunu parçalamada işçi sınıfının yandaşı olarak köylülüğün rolünü küçümseme, birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Çünkü burjuva demokratik devrimin de, sosyalist devrimin de kaderi, proletaryanın, bir bütün olarak yoksul köylülükle kuracağı ittifaka bağlıdır. Bu ittifakın tanınmaması

veya küçümsenmesi ise, daha devrimin doğmadan boğulması anlamına gelir. Böylece, «sürekli devrim» teorisi, işçi-köylü ittifakı konusunda da, leninist Kesintisiz Devrim'in tam karşısında yer alır.

1905'lerde, Sonuçlar ve Olasılıklar'da, köylülüğü, **«örgütsüz, dağınık, kentlerden, politikanın ve kültürün bu sinir merkezlerinden uzak düşmüş, zekâca gelişmemiş, ufukları kendi köylerinin genişliğiyle sınırlı, kentin düşünmekte olduğu herşeye karşı ilgisiz»** olarak tanımlayan Troçki, bu özellikleri ile köylülüğün «aktif bir proleter politikası için **güvenilir bir temel** (abç) yaratamayacağını», «proletaryanın devrimci politikasının perçinlenmesinin önüne büyük güçlükler çıkaracağını», işçi-köylü çatışmasının kaçınılmaz olacağını öne sürüyordu. Lenin'in deyişiyle, «menşeviklerden ödünç alınmış ve doğrudan köylülüğün reddedilmesine dayanan» Troçki'nin bu düşünceleri gerçekleşmedi. Tam tersine, 1860'lardan beri sürekli hareketlilik içinde bulunan Rus köylüsü, 1905'te dahi, kendisini devrimci bir güç ve işçi sınıfının yandaşı olarak gösterdi. Lenin şöyle yazıyordu: **«Rusya devrim tarihindeki gerçekler gösteriyor ki, örneğin 1905 yılında olduğu gibi, ilk coşkunluk dalgası hemen köylülüğü de örgütlemeye doğru itiyor...»**

Köylülüğe ilişkin karamsar düşünceleri, Rus devrim sürecinde hergün yalanlanmasına rağmen, Troçki tavrını değiştirmedi. 1917 Ocak'ında, «Bir sınıf olarak köylülüğün devrimci rolüne şimdi, 1905'teki ile kıyas kabul etmez biçimde daha az bel bağlanabilir.» diye yazıyordu. Oysa Lenin, daha 1915'te, Troçki'nin «köylülüğün rolünü 'tanımayışı'ndan köylülerin devrim için harekete geçirilmesinin **reddedilmesini** anlayanlara» hizmet ettiğine dikkati çekmişti.

Troçki ve taraftarları, devrimden sonra da bildiklerini okumaya devam ettiler. Köylülüğün yalnız gerici tarafını gören ve kırsal kesimde izlenecek doğru bir politika ile köylülerin işçi sınıfını izleyeceğinin ve sosyalizmin inşaasında onun en güvenilir yandaşı olacağının farkında bile olmayan Troçki, bu kez de Lenin'in kırsal alanlardaki kooperatifler planına saldırdı.

Troçki ve troçkistlerin varmak istediği yer açıktı: Leninist Kesintisiz Devrim Teorisi'nin stratejik kavramlarından olan işçi-köylü bağlaşıklığını dinamitlemek, yerli-yabancı sömürü ve baskı güçleri karşısında proletaryayı **yalnız** bırakarak devrimi «gömmek».

Ancak Troçki ve troçkistlerin bu umutları da gerçekleşmedi. Bilindiği gibi, Şubat ve Ekim devrimleri, Leninist işçi-köylü ittifakı düşüncesini doğruladı ve Rus proletaryası, iktidarı, köylülükle gerçekleştirdiği ittifak ile ele geçirdi. Bunun üzerine Troçki, Sürekli Devrim adlı eserinde, **«örneğin köylülüğün tümünün bir sınıf olarak gelecekteki devrimci rolü hakkında kuşkularımı belirttiğim bazı makalelere rastlama olanağı vardır»** diye yazdı. Ancak bunu, her zaman olduğu gibi ikiyüzlüce yapı-

yordu. Çünkü aynı Troçki, 1930'da, Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı'nın inkârından başka bir anlam taşımayan şu satırları yazıyordu: (Ancak, okuyucuya hatırlatmak gerekir ki, o yıllarda, Ekim Devrimi'nden esinlenerek, dünyanın dörtbir yanındaki sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde, köylü kitlelerinin alabildiğine yoğun bir biçimde katıldığı ulusal kurtuluş mücadeleleri veriliyordu. Sözkonusu hareketler, ancak köylü kitlelerinin az önce ifade edildiği gibi, yoğun bir biçimde katılmasıyla zaferlerini sağlayabiliyordu. Böylece ülke emperyalizmden bağımsızlaşıyor, yani ulus olarak kaderini tayin hakkını elde ediyordu. «Sürekli devrim» teorisi, köylülere inançsız olduğu için, bu kez de, ancak köylülerle sağlanabilen Uluslararası Kaderlerini Tayin Hakkı'nın inkârı biçiminde öne çıktı.) **«Emperyalizm çağının koşullarında, bir ülkede ulusal-demokratik devrim, ancak o ülkedeki toplumsal ve siyasal ilişkiler proletaryanın kitlelerin öncülüğünü yapmasına izin verecek ölçüde gelişmişse zafere ulaştırılabilir. Fakat eğer henüz bu olmamışsa, o zaman ulusal kurtuluş için mücadele yetersiz sonuçlar getirecek ve bunlar da emekçi kitlelerin zararına olacaktır.»** Bu satırlar, ulusların emperyalizmden bağımsızlaşmasının inkârından başka bir anlam taşımıyor. Şunu sormak gerekir: Peki, «o ülkedeki toplumsal ve siyasal ilişkilerin, proletaryanın kitlelerin öncülüğünü yapmasına izin verecek kadar gelişmediği» durumda bağımsızlık nasıl sağlanacak, yani ulus olarak, kendi kaderini kendinin tayini nasıl ve ne zaman gerçekleşecek? Troçki'nin buna cevabı hazırdır: «Senin ülkendeki toplumsal ve siyasal ilişkiler, proletaryanın kitlelerin öncülüğünü yapmasına izin verecek ölçüde geliştiği zaman. Ve o zaman da, kuşkusuz **sadece** proletarya ile» O zamana (!)kadar herhangi bir şey yapma. Çünkü bunlar senin zararınadır. OTUR VE BEKLE. «Sürekli devrim» teorisinin özelliklerinden biri de budur: Troçki ve troçkistlerin ağzında, dünyanın topyekün ateşe verilmesi anlamına gelen Dünya Devrimi'ne kadar sabret. Ya hep ya hiç! Lenin, I. Paylaşım savaşı yıllarında saptamıştı Troçki'nin «ultra-emperyalist»liğini şöyle yazıyordu: «Troçki, Kautskicidir.»

Ulusal hareketlerin tüm değerini yadsımasına ve «ulusal çıkarlar» kavramını salt burjuva olarak değerlendirmesine, Kautskiciliğine rağmen, eğer Troçki'de «yurtseverlik», «ulus» gibi kavramlara rastlanırsa, bu, sadece kötüleme anlamındadır. 1923'te Troçki, «geri kalmış halkların 'ulusal' sorunlarının artık hiçbir bağımsız rol oynayamayacağını» ileri sürüyordu.

3. TEK ÜLKEDE SOSYALİST DEVRİM OLANAĞININ REDDİ

Daha önce de ifade edildiği gibi, troçkist «sürekli devrim» teorisi, bir teori olmaktan öte, Troçki ve troçkistlerin anti-leninist davranışla-

rının bir korunağıdır. Ve değişik zamanlarda değişik biçimlerde ortaya çıkar. Ekim Devrimi'nin zaferinden sonra ve tüm canlılığı ile ortada olan **zafere rağmen,** tek ülkede sosyalist devrim olanağının reddedilmesi biçiminde ortaya çıktı.

Troçki şöyle yazıyordu: «**...tek ülkede sosyalizm teorisi, sürekli devrim teorisine kararlı bir biçimde ve sonuna kadar karşı çıkan tek teoridir.**» (Sürekli Devrim, s. 193)

Şimdi, Troçki'nin «sürekli devrim» teorisine «kararlı bir biçimde ve sonuna kadar karşı çıkan» tek ülkede sosyalizm teorisini ele alalım.

Tek ülkede sosyalist devrimin ve sosyalist inşanın mümkün olabileceği özünde, Lenin'in emperyalizm analizinden çıkan eşit olmayan gelişme yasasından kaynaklanır. Bir başka deyimle, tek ülkede sosyalist devrimin ve sosyalist inşaanın olanaklılığı, eşit olmayan gelişme yasasının mantıksal uzantısıdır. O halde eşit olmayan gelişme yasası nedir?

Eşit olmayan gelişme; kapitalizmin, bütün tarihi boyunca etkide bulunan ayrılmaz bir yasasıdır. Tekel egemenliği, eşit olmayan gelişme yasasının koşullarına, karakterine ve etkisinin sonuçlarına nitelik olarak yeni bazı özellikler katar.

Tekel egemenliği, kapitalist ekonominin farklı sektörlerinde kâr elde etme koşulları arasındaki ve özellikle farklı ülkelerin kapitalistleri arasındaki farklılıkları arttırır. Tekellerin kâr oranları ve elde ettikleri kâr kitlesi tekelci olmayan işletmelerin kârlarından oldukça fazladır. Fakat kâr ne kadar yüksek olursa, diğer koşulların aynı kalması durumunda, sermaye birikimi olanakları da o kadar yüksek, ekonomik gücün yoğunlaşması o kadar hızlı, rekabet yeteneği o kadar büyük ve genişlemiş yeniden üretimin imkânları o kadar çok elverişli olur.

Bu yüzden kural olarak, yüksek tekelleşme düzeyine sahip ülkelerde zenginlik yoğunlaşması, tekellerin o kadar güçlü olmadığı, büyük kârlar elde edemedikleri ülkelere oranla daha hızlı ilerler. Öte yandan tekel egemenliği, gelişmiş emperyalist sanayi ülkeleri ile bunların sömürdüğü ülkelerin ekonomik düzeyleri arasındaki uçurumu daha da derinleştirir.

Emperyalizmden önce, eşit olmayan gelişme, evrimci bir karakter taşıdığı halde, emperyalizmde, bu süreç, sıçramalı olarak gelişir.

Değişen karşılıklı ekonomik güçler ilişkisi, uluslararası kâr kaynaklarının emperyalistler arasındaki mevcut dağılımı ile çelişkiye düşer. Ekonomik bakımdan daha ileri ülkelerin tekelleri, diğer ülkelerin finans gruplarını geriletmeye, kapitalist dünya pazarında en iyi yeri ele geçirmeye, kapitalist dünya ekonomisindeki en elverişli yatırım alanlarını, en değerli hammadde kaynaklarını ve kilit mevkileri kontrolleri altına almaya çalışırlar. Dünya egemenliğini ele geçirmek için mücadele eder-

yordu. Çünkü aynı Troçki, 1930'da, Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı'nın inkârından başka bir anlam taşımayan şu satırları yazıyordu: (Ancak, okuyucuya hatırlatmak gerekir ki, o yıllarda, Ekim Devrimi'nden esinlenerek, dünyanın dörtbir yanındaki sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde, köylü kitlelerinin alabildiğine yoğun bir biçimde katıldığı ulusal kurtuluş mücadeleleri veriliyordu. Sözkonusu hareketler, ancak köylü kitlelerinin az önce ifade edildiği gibi, yoğun bir biçimde katılmasıyla zaferlerini sağlayabiliyordu. Böylece ülke emperyalizmden bağımsızlaşıyor, yani ulus olarak kaderini tayin hakkını elde ediyordu. «Sürekli devrim» teorisi, köylülere inançsız olduğu için, bu kez de, ancak köylülerle sağlanabilen Uluslararası Kaderlerini Tayin Hakkı'nın inkârı biçiminde öne çıktı.) **«Emperyalizm çağının koşullarında, bir ülkede ulusal-demokratik devrim, ancak o ülkedeki toplumsal ve siyasal ilişkiler proletaryanın kitlelerin öncülüğünü yapmasına izin verecek ölçüde gelişmişse zafere ulaştırılabilir. Fakat eğer henüz bu olmamışsa, o zaman ulusal kurtuluş için mücadele yetersiz sonuçlar getirecek ve bunlar da emekçi kitlelerin zararına olacaktır.»** Bu satırlar, ulusların emperyalizmden bağımsızlaşmasının inkârından başka bir anlam taşımıyor. Şunu sormak gerekir: Peki, «o ülkedeki toplumsal ve siyasal ilişkilerin, proletaryanın kitlelerin öncülüğünü yapmasına izin verecek kadar gelişmediği» durumda bağımsızlık nasıl sağlanacak, yani ulus olarak, kendi kaderini kendinin tayini nasıl ve ne zaman gerçekleşecek? Troçki'nin buna cevabı hazırdır: «Senin ülkendeki toplumsal ve siyasal ilişkiler, proletaryanın kitlelerin öncülüğünü yapmasına izin verecek ölçüde geliştiği zaman. Ve o zaman da, kuşkusuz **sadece** proletarya ile» O zamana (!)kadar herhangi bir şey yapma. Çünkü bunlar senin zararınadır. OTUR VE BEKLE. «Sürekli devrim» teorisinin özelliklerinden biri de budur: Troçki ve troçkistlerin ağzında, dünyanın topyekün ateşe verilmesi anlamına gelen Dünya Devrimi'ne kadar sabret. Ya hep ya hiç! Lenin, I. Paylaşım savaşı yıllarında saptamıştı Troçki'nin «ultra-emperyalist»liğini şöyle yazıyordu: «Troçki, Kautskicidir.»

Ulusal hareketlerin tüm değerini yadsımasına ve «ulusal çıkarlar» kavramını salt burjuva olarak değerlendirmesine, Kautskiciliğine rağmen, eğer Troçki'de «yurtseverlik», «ulus» gibi kavramlara rastlanırsa, bu, sadece kötüleme anlamındadır. 1923'te Troçki, «geri kalmış halkların 'ulusal' sorunlarının artık hiçbir bağımsız rol oynayamayacağını» ileri sürüyordu.

3. TEK ÜLKEDE SOSYALİST DEVRİM OLANAĞININ REDDİ

Daha önce de ifade edildiği gibi, troçkist «sürekli devrim» teorisi, bir teori olmaktan öte, Troçki ve troçkistlerin anti-leninist davranışla-

rının bir korunağıdır. Ve değişik zamanlarda değişik biçimlerde ortaya çıkar. Ekim Devrimi'nin zaferinden sonra ve tüm canlılığı ile ortada olan **zafere rağmen,** tek ülkede sosyalist devrim olanağının reddedilmesi biçiminde ortaya çıktı.

Troçki şöyle yazıyordu: «...**tek ülkede sosyalizm teorisi, sürekli devrim teorisine kararlı bir biçimde ve sonuna kadar karşı çıkan tek teoridir.»** (Sürekli Devrim, s. 193)

Şimdi, Troçki'nin «sürekli devrim» teorisine «kararlı bir biçimde ve sonuna kadar karşı çıkan» tek ülkede sosyalizm teorisini ele alalım.

Tek ülkede sosyalist devrimin ve sosyalist inşanın mümkün olabileceği özünde, Lenin'in emperyalizm analizinden çıkan eşit olmayan gelişme yasasından kaynaklanır. Bir başka deyimle, tek ülkede sosyalist devrimin ve sosyalist inşaanın olanaklılığı, eşit olmayan gelişme yasasının mantıksal uzantısıdır. O halde eşit olmayan gelişme yasası nedir?

Eşit olmayan gelişme; kapitalizmin, bütün tarihi boyunca etkide bulunan ayrılmaz bir yasasıdır. Tekel egemenliği, eşit olmayan gelişme yasasının koşullarına, karakterine ve etkisinin sonuçlarına nitelik olarak yeni bazı özellikler katar.

Tekel egemenliği, kapitalist ekonominin farklı sektörlerinde kâr elde etme koşulları arasındaki ve özellikle farklı ülkelerin kapitalistleri arasındaki farklılıkları arttırır. Tekellerin kâr oranları ve elde ettikleri kâr kitlesi tekelci olmayan işletmelerin kârlarından oldukça fazladır. Fakat kâr ne kadar yüksek olursa, diğer koşulların aynı kalması durumunda, sermaye birikimi olanakları da o kadar yüksek, ekonomik gücün yoğunlaşması o kadar hızlı, rekabet yeteneği o kadar büyük ve genişlemiş yeniden üretimin imkânları o kadar çok elverişli olur.

Bu yüzden kural olarak, yüksek tekelleşme düzeyine sahip ülkelerde zenginlik yoğunlaşması, tekellerin o kadar güçlü olmadığı, büyük kârlar elde edemedikleri ülkelere oranla daha hızlı ilerler. Öte yandan tekel egemenliği, gelişmiş emperyalist sanayi ülkeleri ile bunların sömürdüğü ülkelerin ekonomik düzeyleri arasındaki uçurumu daha da derinleştirir.

Emperyalizmden önce, eşit olmayan gelişme, evrimci bir karakter taşıdığı halde, emperyalizmde, bu süreç, sıçramalı olarak gelişir.

Değişen karşılıklı ekonomik güçler ilişkisi, uluslararası kâr kaynaklarının emperyalistler arasındaki mevcut dağılımı ile çelişkiye düşer. Ekonomik bakımdan daha ileri ülkelerin tekelleri, diğer ülkelerin finans gruplarını geriletmeye, kapitalist dünya pazarında en iyi yeri ele geçirmeye, kapitalist dünya ekonomisindeki en elverişli yatırım alanlarını, en değerli hammadde kaynaklarını ve kilit mevkileri kontrolleri altına almaya çalışırlar. Dünya egemenliğini ele geçirmek için mücadele eder-

ler. Ekonomik bakımdan daha geri kalmış ülkelerin tekelleri, eskiden ele geçirmiş oldukları mevzileri korumaya çabalarlar. Emperyalizmin paylaşılmayan egemenliği çağında bu mücadele kaçınılmaz olarak büyük savaşlara yolaçmıştır. Demek ki, emperyalist ülkeler arasındaki savaşlar, bunların eşit olmayan gelişmesinin bir sonucu olmuştur. Öte yandan savaşlar bu eşitsizliği daha da arttırmıştır. Her savaş ve özellikle dünya savaşları, kapitalist ülkeler arasındaki karşılıklı güçler ilişkisinde önemli değişikliklerle sona erer. Savaşın sona ermesi, emperyalist güçler arasındaki uluslararası kâr kaynakları ve dünya egemenliği mücadelesi için yeni bir temel oluşturur.

Kapitalizmin eşitsiz gelişmesi yasasının politik içeriği, devrimin **öznel** koşullarının olgunlaşmasının eşit olmamasıdır. Sosyalist devrimin öznel koşulları, tek tek kapitalist ülkelerde eşit olmayan bir olgunlaşma derecesi gösterir. Tek tek ülkelerde devrimci ve karşı devrimci güçler arasındaki ilişkiler de eşit değildir. Proletaryanın devrimci bilinçliliği ve örgütlülüğü, proleter olmayan emekçi tabakaların proletarya etrafında birleşmeleri, işçi sınıfı partisinin etkinliği ve karşı devrimci güçlerin, gericiliğin imkânları da her ülkede farklıdır. Sadece bir devrimci durum yaratan objektif değişikliklerin yanısıra, devrimin subjektif politik koşullarının da olgunlaşmış olduğu ülkelerde devrimci durum devrime dönüşebilir.

Kapitalist ülkelerin ekonomik ve politik gelişmelerinin eşit olmaması sonucunda, devrimci durum tek tek ülkelerde **aynı anda** olgunlaşmamaktadır. Devrimci bir durumun bir devrime dönüşmesi için gerekli koşullar da aynı anda oluşmamaktadır.

Bütün bu açıklamalardan, kapitalist ülkelerin eşitsiz ekonomik gelişmeleriyle eşitsiz politik gelişmeleri arasında, basit, mekanik bir ilişki olduğu sanılmamalıdır. Örneğin ekonomik bakımdan daha az ileri bir ülkede, sosyalist devrimin öznel koşullarının, diğer ekonomik bakımdan daha ileri ülkelerden daha olgun olduğu tarihsel şartlar oluşabilir. 1917'de Rusya'da durum böyleydi. Burada ekonomik gelişme düzeyi diğer ülkelerin daha gerisinde olmasına rağmen, sosyalist devrimin öznel koşulları olgunlaşmıştı ve ekonomik düzey buna yetişince bir maddi zemin sunuyordu. Rusya o zamanlar emperyalist zincirin en zayıf halkasıydı.

Emperyalizme geçişle birlikte devrimin gelişme koşullarında meydana gelen birtakım değişiklikler sonucunda, uluslararası devrimin tarihsel gelişme sürecinde de niteliksel değişiklikler oluştu. Emperyalizm tahlili ile Lenin, kapitalizmin tekelci aşamasında sosyalist devrimin obektif olarak bütün ülkelerde aynı anda değil de, tersine, ilk önce birkaç ya da hatta tek bir ülkede zafere ulaşabileceği sonucuna vardı. Bu sonuç, kapitalizmin ekonomik ve politik gelişmesinin eşit olmamasından kaynaklanıyordu.

Lenin şöyle yazıyordu: **«Eşit olmayan ekonomik ve siyasal gelişme kapitalizmin mutlak bir yasasıdır. Bu yüzden de sosyalizmin zaferi ilk önce birkaç, hatta tek başına bir kapitalist ülkede dahi olanaklıdır.»**

Troçki, bu teze karşı giriştiği saldırıda, emperyalizm için belirleyici etmenin çelişkilerin keskinleştirilmesi değil, eşitleştirici eğilimler (ki eşitleştirici sürecin bizzat kendisinin eşit olmayan gelişme yasasının etkisini azaltmadığını, tersine çoğalttığını düşünmüyordu bile) olduğunu ileri sürüyordu. Bu, Kautsky'nin «ultra-emperyalizm»inin, yani dünya işçilerini bir «Dünya Burjuva Devleti»nin kurulmasına kadar bekletme ve sonra hepten yoketme teorisinin, Rus işçi sınıfını devrimden vazgeçirmek amacıyla ileri sürülen Rusça baskısıydı.

Lenin şöyle yazıyordu: **Gelişme eğiliminin istisnasız tüm işletmeleri ve tüm devletleri içine alacak tek bir dünya tröstüne yönelik olduğuna kuşku yoktur. Fakat bu gelişme, öylesine koşullarda öylesine bir süratte ve öylesine çelişkilerin, çatışmaların ve ayaklanmaların ortasında (yalnız ekonomik değil, aynı zamanda siyasal, ulusal vb.) cereyan etmektedir ki, zorunlu olarak, tek bir dünya tröstü gerçekleşmeden çok önce, ulusal finans-kapitallerin dünya çapındaki 'ultra-emperyalist' kaynaşmasından önce emperyalizm infilak edecek ve kapitalizm kendi karşıtına dönüştürülecektir.»**

Troçki'nin kapitalizmin gelişmesinin özgüllüklerini reddeden tezi, emperyalizmin gücünün abartılmasına ve işçi sınıfının devrimci potansiyelinin küçümsenmesine yol açtı. Emperyalist sistemi bir çeşit, tek başına canlı bir mekanizma olarak düşünen Troçki, bir sosyalist devrimin yalnız dünya ya da Avrupa çapında bir niteliğe sahip olması durumunda başarılı olabileceğini ileri sürdü. Şöyle yazıyordu: **«Bir Rus devrimi, eğer devrim ateşini tüm ülkelerde tutuşturabilirse zafere ulaşabilir ve Rus halkını özgür kılabilir. Eğer sermaye Almanya'da hüküm sürmekte devam ederse, New York borsasının kontrolu altında kalırsa ve eğer emperyalizm Britanya'da sapasağlam ayakta durursa, bunlar bizden daha güçlü, daha zengin, halen de bizlerden daha eğitimli oldukları, savaş aygıtları bizimkinden daha güçlü olduğu için, bu iş bize gerçekten ağıra mal olacak ve bizi boğacaktır. Çözüm nedir? Devrimin bütün Avrupa ülkelerinde patlayacağı zamana kadar beklemeli ve tahammül göstermeliyiz.»**

Bu yargılama biçimi, nihayet, Troçki'yi «Avrupa Birleşik Devletleri» anlayışına kadar götürdü. Lenin, bu, sosyalizmin tek ülkede olanaklılığını yadsıyan slogan hakkında şunları yazıyordu 1915'te: **«Bu, tek tek ülkeler arasında etki alanlarının, sömürgelerin bölüşülmesi ile planlı bir dünya ekonomisinin kurulmasını öngördüğünden dolayı, ya kapitalizm tarafından karşılanamayacak bir taleptir, ya da Avrupa'nın büyük güçlerinin sömürgeler üzerindeki baskıyı arttırmayı ve daha hızlı bir biçim-**

de gelişen ülkeleri (Japonya, Amerika) yağma etmeyi amaçlayan geçici birliği anlamına gelen gerici bir slogandır.»

Ve Lenin ekliyordu: **«Kendilerini çok akıllı sayanların ve üstelik sosyalist geçinenlerin, devrim bütün ülkelerde birden patlak vermedikçe iktidarın mücadele ile ele geçirilimeyeceğini iddia edenlerin her türlüsünü biliyorum. Bu adamlar, bu gevezeliklerle devrime sırt çevirdiklerini ve burjuvazinin yanına geçtiklerini sezmiyorlar. Emekçi sınıfların uluslararası oranda devrim yapmalarını beklemek, her şeyin bekleyiş içinde donakalması demek olur. Bu saçmadır.»**

4. «SÜREKLİ DEVRİM» TEORİSİNDE DEVRİM İHRACATÇILIĞI VE SOSYALİZMİN TEK ÜLKEDE İNŞAASI OLANAĞININ İNKÂRI

Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, ZAFERİNİN olanaksızlığına ilişkin baltalama tezlerine rağmen gerçekleşince, bu kez de devrimin KENDİSİ baltalanmaya maruz kaldı.

Ekim Devrimi'nden sonra Troçki, sosyalist inşanın gerçekleştiği dönemdeki ulusal ve uluslararası sınıf mücadelesinin, uluslararası plânda **devrimci savaşlara** yolaçacağını söyleyerek öteki ülkelerde devrimi kamçılama maskesi altında, bozguncu duyguları ve Rus proletaryasının devlet gücünü elinde tutma olanağına inançsızlığı aşılamak için yoğun çabalara girişti.

Troçki, dünya devrimini ateşlemek pahasına, Rus Devrimi'ni, kendine sorulursa, tarihsel olayların gelişmesi içinde birdenbire ve «ideal» yoldan bir sapma olarak ortaya çıkan «kriz olgusu»nu (!) ateşe atmaya karar vermişti. Ne pahasına olursa olsun ,imzalaması söylenen Brest anlaşmasını imzalamayarak, Sovyet Cumhuriyeti'ni Alman ordularına yem etme çabaları, bu faaliyetinin ilk adımıydı. Hazır, Rusya'da devrim «kıvılcım»ı parlamışken bunu üflemeli ve dünya ateşe verilmeliydi. Çünkü Rus Devrimi ancak böylece muzaffer olabilirdi.

Leninist enternasyonalizmi devrim ihracı olarak anlayan ve devrimin dış zorlamalarla gerçekleştirilebileceğini sanan bu tavırlara ilişkin olarak Lenin 1918'de şöyle yazıyordu: **«Kuşkusuz, yabancı bir ülkede devrimin emir üzerine, bir anlaşma gereğince doğabileceğine inanan kimseler var. Bunlar ya delidirler, ya da ajan provokatör. Şu son 12 yıl içinde iki devrim yaşadık. Biliyoruz ki bu devrimler, ne emir üzerine, ne de bir anlaşma uyarınca yapıldı. Bunlar, on milyonlarca insan geçmişteki gibi yaşanamayacağını farkettikleri vakit ortaya çıktılar.»**

Devrimin ihraç edilemeyeceği Marksist tezine rağmen, Troçki, «devrimci savaşlar»a girişme çizgisini Partiye kabul ettirme çabalarından vazgeçmedi. 1919'da «devrimci savaşların» yürütülmesi için «stratejik bir plan» başlıklı uzun bir mektubu Parti Merkez Komitesi'ne sundu.

Troçki, mektubunda, Kızıl Ordu'nun (Doğu'da olması Avrupa'da olmasından daha etkili olacağı için) «Doğu'ya yöneltilmek üzere» geri çevrilmesini önerdi. Şöyle yazıyordu: **«Şu anda, Avrupa ölçüsünde belirleyici etkisi olamaya bir ordu, sömürgesel bağımlılığın Asya kıtası çerçevesindeki ilişkilerinin zayıf dengesini darmadağın edebilir, ezilen yığınların bir başkaldırısına belirli bir omuz verebilir ve Asya'da böyle bir başkaldırının zaferini garantileyebilir.»**

Daha sonra da «Paris ve Londra yolu, Afganistan, Pencap ve Bengal'in kentlerinden geçer» diyerek, «Hindistan'da sınanmak üzere» otuz ya da kırkbin atlıdan meydana gelecek bir süvari birliğinin kurulması için ısrar etti.

Bu düşünce biçimi, sadece devrim ihracaatçılığı değil, aynı zamanda, başka halkların kaderlerini belirleme hakkını kendinde görmekte somutlanan büyük güç şovenizmiydi.

Bu «devrimci savaşçılar» hakkında Lenin şöyle yazıyordu: **«...nesnel rolünüz emperyalist provokasyonun aracı olmaktır. Öznel düşünüşünüz ise, çılgın bir küçük burjuva düşünüşüdür.»**

Devrim ihraç etmek, devrimi zorlamak ve diğer ülkelerin iç işlerine karışmak, devrimi geciktirmekten başka hiç bir işe yaramaz. Lenin şöyle diyordu: **«Böyle bir 'teori', marksizmden uzaktır. Çünkü, marksizm, ancak sınıf zıtlıklarının keskinleşip büyümesiyle gelişen devrimlerin, 'zorlanması'na karşıdır.»** Kaldı ki Troçki'nin görüşleri proleter enternasyonalizminin gereği sayan sapıklara da rastlanmaktadır. Lenin: «Biz şimdi uluslararası görevlerimizi kendi ülkemizde sosyalizmi inşa etmekle yerine getiriyoruz.» diyerek proleter enternasyonalizminden ne anlaşılması gerektiğini belirtiyordu.

1920'lerde, Komünist Partisi, sosyalizmi büyük ölçekte inşa çalışmalarına başladı. Lenin'in Sovyetler Birliği'nde tam bir sosyalist toplum kurmak için tüm önkoşulların varolduğuna ilişkin sözleri bu çalışmalara kılavuzluk etti. Troçki'nin «sürekli devrim» teorisi, bu dönemde, birbirinden çok farklı, ancak tümü de anti-sosyalist olan unsurları biraraya getiren bir platform oldu.

Troçkizm, yine bu dönemde, küçük burjuvazinin, genellikle kentli olan, devrimci eylem fırtınası içinde sürüklenerek iç savaşta iradeleri dışında yer alan, ancak çatışmanın nihai amaçları hakkında çok muğlak bir kanıya sahip oldukları için toplumun sosyalist yoldan yeniden inşa edilmesinden korkan belirli bir bölümünün psikolojik durumunu yansıtıyordu.

Troçki, Barış İçin Bir Program'a yazdığı önsözde, 1922'de şunları söylüyordu: **«Rusya'da sosyalist ekonomi ancak proletaryanın en önemli Avrupa ülkelerindeki zaferinden sonra doğabilir.»**

Oysa Lenin, daha 1919'da sorunu şöyle koymuştu ortaya: **«Bu rakamlar, komünizmin kapitalizme karşı zafer kazanması açısından, durumda yavaş ama sürekli bir iyileşmeyi açıkça göstermektedir. Bu iyileşme, dünyada eşi görülmemiş güçlüklere, dünyanın en kuvvetli güçlerinin tümünü işe koşan Rus ve yabancı kapitalistler tarafından örgütlenen iç savaşın yarattığı güçlüklere karşın başarılmaktadır.**

«Bu yüzden, tüm ülkelerin burjuvazisinin yalanlarına ve iftiralarına ve onların açık ve gizli uşaklarına (ikinci Enternasyonal 'sosyalistleri') karşın, bir şey tartışma götürmez. Proletarya diktatörlüğünün temel ekonomik sorunu sözkonusu olduğu ölçüde, ülkemizde komünizmin kapitalizme karşı zaferi güvence altına alınmıştır.»

Ve 1923'te, Lenin **«Gerçekten, başlıca üretim araçları üzerinde devlet iktidarı ve devlet iktidarının proletaryanın elinde oluşu, bu proletaryanın milyonlar ve milyonlarca küçük ve küçücük köylüyle olan ittifakı, köylülüğün proletarya tarafından yönetiminin güvenlik altına alınmış bulunması, vb., eskiden bezirganlık saydığımız ve bugün de NEP düzeninde bazı bakımlardan öyle saymakta haklı olduğumuz kooperatifçilikten, sadece kooperatifçilikten hareket ederek, tam bir sosyalist toplumu kurmak için gerekli olan her şey değil mi? Bu, henüz, sosyalist bir toplumun kuruluşu değildir, ama bu kuruluş için gerekli ve yeterli olan her şeydir.»** diyerek Sovyetler Birliği'nde sosyalizmi kurma olanağı konusunda hiçbir kuşkuya yer vermiyordu.

Tarih tarafından da doğrulanan bu teze karşı Troçki, Sovyet Rusya'nın kapitalist ülkelere karşı bir devrimci savaşı başlatmaktan, ya da öteki ülkelerdeki devrimi beklemekten başka bir alternatifi olmadığı fikrini aşılamaya çalıştı durdu. Oysa her iki durumda da Ekim Devrimi kazanımları tehdit ediliyordu.

Gerçekten de, Sovyet Rusya için, kendi toplumsal ve ekonomik hayatında sosyalizmin temellerini güçlendirmeye çalışmaksızın öteki ülkelerdeki devrimi beklemek ne anlama gelirdi? Kimin kazanacağı konusundaki tarihsel tartışma henüz ortada iken, çeşitli kapitalist unsurlar ve sömürücü sınıfların kalıntıları kaçınılmaz olarak canlanacaklardı. Çabalarını, durumlarını güçlendirme ve genişletme üzerine yoğunlaştıracakları kuşkusuzdu. Bu koşullarda kapitalizmin canlandırılması tehlikesi ortaya çıkacaktı ve bu da dünya devrimci hareketini bir bütün olarak epeyce gerilere götürecekti.

Dünya devriminin hemencecik desteğini hesaba katmadan sosyalizmin kuruluşu yolunda ilerlemek ve barışçı «mola» dönemini bütün araçlarla savunmak veya devrimci savaş ilânı doğrutusunda bir politikaya atılmak sorununun ülkede kendini nesnel olarak dayattığı bu koşullarda, SBKP, «sürekli devrim» teorisinin maceracı niteliğini yeni bir güçle teşhir etti.

Halkı sosyalizm için savaşmaya özendirmiş ve parlak bir zafer kazanmış olan SBKP'nin verimli çalışmaları, tek bir ülkede sosyalizmi kurma olanağı ya da olanaksızlığı sorununu kesin bir biçimde çözümledi. 1925 yılındaki 14. Parti Kongresi'nin konuya ilişkin kararında şöyle deniyordu: **«Sözün kısası, sosyalizmin zaferi, bir ülkede kesinlikle mümkündür.» «Tamamıyla karşıt iki toplum sisteminin varlığı, sürekli kapitalist ablukası tehlikesine, türlü ekonomik baskılara, silahlı müdahaleye ve restorasyona neden oluyor. Sosyalizmin kesin zaferi için biricik güvence, bu restorasyona karşı güvence demektir. Bundan, asla Rusya gibi geri kalmış bir ülkede sosyalist toplumun kurulmasının ve tamamlanmasının teknik ve ekonomik bakımdan gelişmiş ülkelerin 'devlet tarafından yardımı'** (Troçki) **olmadan olanaksız olduğu sonucu çıkmaz. Troçkist teorinin bir kısmı olan sürekli devrim, Rusya'da, sosyalist ekonominin gerçek bir atılımının, ancak Avrupa'nın önemli ülkelerindeki proleterlerin zaferinden sonra mümkün olacağı iddiasıdır.** (Troçki, 1922) **SSCB proletaryasını, şimdiki dönemde, kaderci bir edilgenliğe mahkum eden bir iddiadır. Bu türlü 'teoriler' için yoldaş Lenin şöyle diyor: 'her türlüsünden' 'bilgiç' bayların batı Avrupa sosyal demokrasisinin gelişmesi boyunca ezberledikleri ve kendi aralarında ileri sürdükleri gibi, bizim, henüz sosyalizmi sindirecek durumda olmadığımız ve sosyalizm için maddi ekonomik önkoşullardan yoksun olduğumuz kanıtlaması tamamıyla basmakalıptır.»**

Yaşam, Troçkist peygamberleri fena halde gülünçleştirdi. Sovyetler Birliği'nde sosyalizm, kapitalist kuşatmanın son derece güç koşullarında galebe çaldı.

RKP'nin Ocak 1924'teki 13. Konferansı, Troçkizmi, «yalnızca bolşevizmi revize etmeyi amaçlayan bir girişim, yalnızca leninizmden doğrudan bir uzaklaşma değil, fakat aynı zamanda açıkça ifade edilmiş bir **«küçük burjuva sapması»** şeklinde tanımlıyor, «Bu muhalefetin açıkça proletarya partisine ve onun politikasına karşı küçük burjuvazinin saldırısını yansıttığına ilişkin en ufak bir kuşku yoktur.» deniyordu.

15. Kongre, troçkist muhalefeti, «uluslararası ve yerli burjuva güçlere karşı teslimiyetçi bir çizgi tutturmuş ve nesnel olarak proletarya diktatoryasına karşı üçüncü kolun bir silahı durumuna gelmiştir» diyerek mahkûm ederken, KEYK'in 1925 Mart-Nisan genişletilmiş toplantısında, «Leninizmi Komintern'de gerçekleştirmek, tüm partilerde troçkizmi teşhir etmek ve onu bir eğilim olarak tasfiye etmektir.» deniyordu.

Komintern Yürütme Komitesi'nin Şubat 1928'deki 9. toplantısında ise şöyle deniyordu: **«Emek hareketinin tüm en kötü unsurları, komünist hareket içindeki açıkça oportünist unsurlar, Komintern'in saflarından kovulan tüm dönek gruplar, şimdi SSCB'ye, SBKP'ne ve Komintern'e karşı mücadelede troçkist platformda birleşiyorlar...»**

Yine aynı toplantıda alınan, «Troçkist muhalefete bağlılık ve onun görüşlerini paylaşma **bundan böyle Komünist Enternasyonal'in üyeliği ile bağdaşmaz.»** kararı, troçkizmin, yani devrimin kabaran ve büyüyen dalgalarının yerden yere çaldığı «sürekli devrim» teorisinin iflâsını ifade ediyordu.

«SOL»CULUĞUN TEORİK BİLEŞENLERİ: ANARŞİZM VE TROÇKİZM

İLKE

Yukarıdaki iki yazı, birbirlerini tamamlayan, çok farklı konuları ele alıyor ve farklı görüş açılarından inceliyor gibi görünseler de, aynı sınıf temelini anlatan «sol»culuğun teorik gelişmesinde tarihi varyantlarından ikisini incelemektedirler.

Günümüzde «sol» hareketleri karakterize eden başlıca özellik, bu hareketlerin teorik temellerini anarşizmde ve troçkizmde bulmalarıdır. Proudhon'da «ekonomi-politik eleştirisi» gibi görünen şey, aslında ekonomi-politiğin burjuva kategorilerini, değişik isimler ve ilişkiler altında yeniden ifade etmekten başkası değildir. Tarih boyunca iktisat bilimcilerinin keşfettikleri şeyleri Proudhon bir kere daha kendisi «keşfetmeye» girişmekte, böylece Avrupa'nın kültür merkezlerinde varsaydığı bir boşluğu doldurmaya çalışmaktadır. Esasında onun, yandaşlarından Max Stirner ya da Bakünin'le birlikte doldurduğu yer, kapitalizme karşı eylem alanlarında küçük burjuvazinin tutmaya çalıştığı kendi «bağımsız» sınıf konumudur.

Eğer, o güne kadar ekonomi politiğin gelişmesi toplumsal hayatımızın bir takım problemlerini çözmekten uzaksa ve ortaya çıkan sorunlara ve sorulara ve cevap veremiyorsa bu boşluğu Marksizm dolduracaktır ve doldurmuştur. Burjuva ekonomi politiğini, kendi kalıpları içinde yeniden ve acemice üretmeye kalkan anarşistlerle, kapitalist hayatı yeniden yoruma tabi tutan ve açıklayan Marksizm arasında en küçük bir benzerlik bulunmadığı, üstelik farklılıklarının sadece ekonomi-politik'le kalmadığı daha sonraki yıllarda görülmüştür. Bu farklı bakış açı-

larının I. Enternasyonal içindeki uzantıları arasında geçen mücadele, işçi sınıfının siyasal tutumuyla küçük burjuva sınıfların tutumları arasındaki mücadele olmuştur. İşçi sınıfı, kendi düşüncesini ve mücadelesini, tarihin sağlam zeminine basarak yükseltirken, küçük burjuvazinin yerden kesilen ayağı, Paris Komünü'nde ve işçilerin arasında yiğitliğe bürünse bile tarihin her döneminde yenilgiye dönüşmüştür. Görülmüştür ki, küçük burjuvazinin «bağımsız» tutumu anarşizme, proletaryaya bağımlı tutumu ise, demokratik ve sosyalist devrime aktif olarak katılmaya götürmektedir.

Günümüzdeki «sol»culuk ise, belki farklı yerlerden çıkmakta ama, tıpkı Proudhon'daki sonuçlara varmaktadır. Her şeyi bir kere daha yeni baştan keşfettiğini sanan küçük burjuva siyasi akımların, sonunda keşfedilenleri bile kavramadıkları, hemen her yerde görülür. Bu sadece tutum benzerliği ya da sınıf ayrılığı değildir. Bu aynı zamanda, hayatı, onu yönlendiren kurallardan bağımsız olarak da değiştirilebileceğini ummanın benzerliğidir.

Anarşizmin tarihi yaşamında Troçkizm diye bir uğrağın bulunması da bir rastlantı değildir. Troçkizm, devrimin pratik sorunları karşısında küçük burjuvazinin yalpalaması, işçi sınıfı içinde eritemediği sabırsızlığını dışa vurmasıdır. Ama görülmüştür ki, bunun «hoşgörü» ile karşılanacak bir yanı yoktur ve hoşgörülse de, üzerine gidilse de, küçük burjuvazinin **kendi** politikasının ekseni, ihanete varabilmektedir.

Günümüzdeki küçük-burjuva siyasal akımların, türlü varyantları görülür ama bunların tümünü birleştiren ortak özellikleri bulunmaktadır. Anarşizmin değişik biçimler altında yeniden ve yeniden üretilmesi olan bu ortak özellik, ancak Proudhon ve Troçki'deki biçimleriyle işe başlanarak anlaşılabilir.

Buradan yola çıkılarak, günümüzdeki «sol»culuğun anatomisine varmak mümkündür. En uzak göründükleri yerde bile, tarihi olarak tam da çakıştıklarını görmek yine mümkündür. Bu konudaki çalışmalara sayfalarımızda yer vereceğiz.

ANARŞİZM

Anarşizmin teorik temelleri tarihi olarak Proudhon'un felsefi ve ekonomik görüşlerinden kaynaklanır. Ancak, bu akımın günümüzdeki değişik varyantlarının ideolojik bileşenlerinden birini de Troçki'nin görüşleri oluşturuyor. Kuşkusuz bu görüşler, kaynaklarındaki biçimlerinden oldukça uzaklaşmış, pek çok çağdaş düşünce akımından etkilenmiş ve genellikle küçük burjuva sınıfların günümüzdeki konumlarına uygun düşen birer düşünceler yığını haline gelmişlerdir.

Bu nedenle, anarşizmin çağdaş şekillerine kaba bir yaklaşım bile, Proudhon'un ve Troçki'nin görüşlerinden kalkılarak yapılmalıdır. Aşağıda yayınladığımız ve birbirini bütünleyen iki yazı, Troçki'nin, özellikle günümüz sol hareketlerine kadar uzanabilen görüşlerini öne çıkararak anarşizme temel teşkil eden yanlarına değinmektedir.

İLKE

19. yy. da, bir dönemin işçi hareketi içinde olmasa bile genel devrimci akımları arasında itibar görmüş ve yandaşlar bulabilmiş olan Proudhon'un görüşleri, anarşizmin ilk teorik temellenişi olarak değerlendirilir. Burjuvaziye karşı işçi sınıfının yürüttüğü mücadelenin bilimsel rayına oturmadığı 1850 öncesi Avrupasında ve özellikle Fransa'sında anarşizm düşüncesi, yer yer bu mücadeleye önderlik iddiasıyla ortaya çıkabiliyor, işçi hareketinin enternasyonalist bileşenleri arasında kendine yer edinebiliyordu.

Marksizm emekçi sınıf hareketinin, burjuva düşüncesinden tamamen bağımsız olan teorik temellerinin yaratılması yönündeki mücadelesinde, burjuva düşüncesini ters çevirip «devrimcileştirmek» çabası içinde olan anarşizm akımını etkisiz kılmak için de belli bir zaman ve emek harcamak zorunda kalmıştır. Uzantılarıyla I. Enternasyonal'e kadar yaşamayı başarmış olsa ve hatta Paris Komünü'nde politik önderliğin içinde yer almış olsa bile anarşizm akımı, Marksizmin kurucuları sayesinde, örtünmeye çalıştığı tülden arındırılarak yerine oturtulmuş, işçi sınıfının bilimi karşısında kesin yenilgiye uğratılmıştır.

Sadece sınıf temeli ortadan kaldırılmadığı için, değişik biçimlerde ve hepsi kapitalizmin varlığına bağlı olarak her dönemde anarşizme veya anarşizmden etkilenmiş siyasal eğilimlere rastlanmıştır ve rastlanmaktadır. Ancak, Marksizmin anarşizm düşüncesine karşı olgunlaştırdığı eleştiri karşısında bu akımın herhangi bir tarihi şansından, etkinliğinden veya başarısından sözetmek mümkün değildir. İşçi sınıfının bilimsel prensipleri karşısında anarşizmin bütün varyantları kolayca teşhis edilebiliyor.

Anarşizmin klasikleşmiş adı olan Proudhon'a karşı Marks'ın yönelttiği bütünsel eleştiri de, anarşizme karşı mücadelenin klasiği olmuştur. «Felsefenin Sefaleti» adlı yapıtında Marks, Fransa'da etkinliği gözle görülür biçimde artan Proudhon'un aslında bir felsefi canbaz olduğunu kanıtlamakta, oturmaya çalıştığı koltuğu altından çekmektedir. Bu eleştirinin ardından anarşizm düşüncesi tarihi olarak siyasal merkezileşme şansını yitirmiş, ancak çeşitli 'sol' biçimler altında emekçi sınıf hareketine sızmaya çalışmıştır. Bunda da başarı kaydetmesi mümkün olmamıştır.

Günümüzde ancak, anarşizmden etkilenmiş 'Sol' revizyonist siyasal akımlardan sözedilebilir. Bunlar, küçük burjuva sınıfların başkaldırı geleneğinin siyasal biçimleri olarak siyasal yaşamda ama işçi hareketinin dışında varlıklarını sürdürmektedirler. Böyle olmalarına rağmen, emekçi halk hareketine zarar vermedikleri söylenemez.

Bu nedenle, anarşizmin günümüzdeki şu ya da bu uzantılarına karşı mücadele her zaman belli bir öneme sahiptir.

PİERRE JOSEPHE PROUDHON:

Klasik anarşizmin teorik öncüsü olarak sayabileceğimiz Proudhonun yazmış olduğu ve büyük iddialarla bezemiş eserlerindeki ortak nokta, tümünün «ahlak» ve «dürüstlük» gibi soyut kavramlar üzerine oturtulduğudur. **Le Monde Indüstriel** adlı gazetenin düzeltim işleriyle uğraştığı içindir ki, hemşerisi Charles FOURİER'den ziyadesiyle etkilenmiştir. Ne var ki, Proudhon, kendisini pek öyle etkilenmiş bir kişi olarak göstermek centilmenliğinden uzak görünür. O, her şeyi kendisinin bulduğuna inanır ve yapıtlarındaki süslü ve mizansenli tema ile de buna kendisini daha çok inandırmaya çabalar. Başkalarının söylediklerini, sanki yalnızca kendisi bilirmiş gibi, değişik anlatım biçimleri altında, üstelik beter bir yanlışlık örneği ile sunduktan sonra, aşırı bir övünme payını kendisine ayırmayı da asla ihmal etmez.

İbranice'yi iyi bilmenin, ekonomi-politiği bilmek demek olacağı yanılgısına düşen Proudhon, başından büyük işlere girişmekle de ekonomik tahliller yerine, bol bol MİSTİSİZM, ve TANRISAL VAİZLERDE bulunmuştur. 1837 yılında yazmış olduğu **ESSAİ DE GRAMMERE GENE-**

RALE'de tüm dillerin aynı kökten türediği varsayımına dayanarak, insan türünün kaynak bakımından birliğini tanıtlamayı denedi.

Ekonomi-politik'le 1838'den itibaren ilgilenmeye başlayan Proudhon, Paris'te işçilerle ilgili bilgileri derleyip, kendi fantezilerini de ekleyerek 1840'da **Qu'est ce qvela Proprieté ou Récherches sur le Principe de Droit et du Gouvernement**'i yazdı. Mülkiyetin bir hırsızlık olduğunu «keşfeden» Proudhon, bu eserinde insanları adeta yağmacılığa ve talana teşvik ediyordu. Toplumun uğradığı tüm felaketlerin kaynağı olarak gösterdiği mülkiyetin gene de nasıl kaldırılacağı konusuna asla değinmeden —daha doğrusu her şeyi olduğu gibi mülkiyet konusunu da es geçerek— **«çelişkiler»** külliyatına yeni çelişkiler eklemek için yoğun çalışmalara koyuldu. Proudhon'un söylemek istediklerini ne yazık ki kendisi de dahil hiç kimse anlayamamıştır. Öyle ki, o, kendisine yapılan ideolojik saldırılara verdiği cevabi mesajdan ötürü mahkemeye düştüğünde, tahliyesini, ne söylemek istediğini bir türlü anlayamayan jurinin o anki haleti ruhiyesine borçludur.

Yapmaktan çok yıkmakta mahir Proudhon, bir tür yeni tarih anlayışıyla bilime asalak oldukları gerekçesiyle, din ve felsefe kollarını budamak gerektiğini söyler. Bu görünüşte tanrısızlık olan şey, aslında Proudhon'un ateist oluşundan değil, çelişki adamı oluşundan böyledir. Çünkü, hemen ardından ekonomi-politiğe ilgisi olmayan her şeyi sokuşturup oluşturduğu yeni ve yeni olduğu kadar da garip sistemin son «tanrı kelamı» olduğunu söylemekten kendini alamaz. (c. IV. sf. 405)

Onun tanrıya olan aşinalığı, herhalde düştüğü her çıkmazda ona sığınmaktan başka çare bulamayışına dayanır.

Lyon'da girdiği bir işten sonra ekonomi ile içiçe olduğundan olacak, felsefede yeni bir atılım (!) göstererek, ekonomi üzerine yazdığı yeni eserini çatışkı (antinomi) yöntemi üzerine oturtur. Değer, işbölümü, rekabet, kredi ve mülkiyet gibi tüm ekonomik kategorilerin çelişkilerini —ya da ona göre iyi ve kötü yanlarını, yararlılık ve sakıncalarını— sözümona ortaya serer. Oysa onun yaptığı, kendi döneminin sosyalizm ve ekonomi-politiğini yıkmaktan-yıkmaya çalışmaktan ibarettir.

Sosyalizmin, ekonomi-politiğin yerine istihdam olunacağına ilişkin yağız kehanet ve ütopya kokan iddialardan sonra, Proudhon; ekonomi-politiğin sefalet ve hırsızlığın övgüsünden başka bir şey yapmadığına olan derin ve samimi inancını cesaretle belirtmekten de geri durmaz! **Proudhon, bu konuda en şiddetli saldırılarını komünistlere yöneltere**k **«komünistler, benden uzaklaşınız, sizden nefret ediyorum»** der.

Aynı eserinde tanrı ile yine bol bol haşır-neşir olmaktan kurtulamayan Proudhon bir yanıyla tanrıyı inkâr ederken diğer yanıyla da onu olumlamaktan kurtulamaz. Ancak kendisinin bir ateist değil, anti-ateist olduğunu belirten Proudhon, tanrının sefalet ve alçaklık olduğunu, onun

insanlarla herhangi bir alışverişi olmadığını, ancak ekonomi-politik ile ilgili olarak endüstriyel gazap ve felaketlerden kurtulmanın iradesi ve iktidarı olduğunu söyler.

Proudhon'un «halk bankası» diye bir iktisadi kuruluşu da vardır ki, gerçekten incelenmeye layık bir banka olduğunu teslim etmek gerekir! O, bu bankanın kendince ekonomik huzursuzlukları ortadan kaldırdığı inancındadır. Bu bankaya parası olan herkesin parasını kendi rızasıyla yatırmasını, yatırmayanların paralarının zorla alınmasını, bir buyrultu olarak ilân eder. Ancak bu noktada **«özgürlük»**ü anımsayan Proudhon hemen kendine gelir ve zoralımın özgürlüğü ortadan kaldıracağını belirterek, bu kez, bankanın bir takım biletler çıkararak çalışanlara dağıtılacağını bir genelge ile yayınlar. Ne ki, teminatsız biletlerin hiçbir işe yaramayacağını ve son tahlilde kağıt parçalarından öteye değer taşımayacağını söyleyerek bu işin içinden çıkmanın mümkün olmadığına dair örnekleri gene kendisi verir. Bir kez çelişki türevi formülünden hareket eden Proudhon, dünya bir yana, o bir yana, inancından ölünceye dek vaz geçmeyecektir.

İflasını bankacılık konusundaki bu «müstesna» düşüncelerle noktalayan Proudhon, ardıllarından ve kendisinden sonra gelecek halk kuşaklarından vecdi bir özür dileyerek, kendisinin bir türlü yapamadığını —ihtilalci sahneden çekilme işini— onların yerine getirerek —yani ardıllarının Proudhon'u müstafi addederek— bu istisna ihtilalcinin ruhuna fatiha okumalarını öğütlüyor.

EKONOMİ—POLİTİK VE PROUDHON

Dört dörtlük bir küçük burjuva ideologu olarak Proudhon, kapitalizmin biri kötü ve biri de iyi olan ikili bir karakteri olduğunu, kapitalizmin tasfiyesi yerine, kötü yanının düzeltilerek iyileştirilmesini —revizyonunu —öğütler. Kapitalizme bu genel bakış açısıyla bakan Proudhon, kendine özgü küçük-burjuva mantığıyla kapitalizmin «tahlillerini» yaparken hareket noktası, ya da bir başka deyimle her şeyin belirleyici ögesi olarak o soyut «özgürlük»ü seçmiştir. Bu hareket noktası ve özellikle de metodolojideki Proudhon'cu karakter, Proudhon'un kendisini, bizzat kendisinin çizdiği ekonomik-politik hattan anarşizmin batağına sürüklemiştir. Çünkü, ekonomi-politika ile ilgili olarak her şeyi insan iradesinin düşsel belirlemelerine indirgeyen Proudhon'un bu subjektivizmle yoğrulmuş düşünceleri doğal olarak onun politik-ideolojik belirleme ve «sentez»lerine de yansımıştır. Durum bu olunca bir bütün olarak Proudhon, anarşizmin klasik ideologu olmayı fazlasıyla hak etmiştir.

A. SMİTH ve RİCARDO'dan sonra kapitalizmle ilgili ekonomik yasaları, sözümona «ele alınmamış» biçimiyle ortaya koyma iddiasıyla yola çıkan Proudhon, kapitalizmin klasik burjuva ideologlarının bile gerisine düşmüştür; üstelik de onların genel anlamdaki doğrularını da tersyüz ederek.

Marx onun: **«A. SMİTH ve RİCARDO'ların tarihi ve anlatımcı yöntemlerini» büyük bir küçümseme ile karşılayan Proudhon'un «tarihi ve anlatımcı yönteminin» bir örneği olarak; Proudhon'un işbölümü şeceresinin ayrıntılarına inmeyerek, o, değişim gerçeğine, bunu üçüncü şahıslar tarafından değişimin kurulması yolunda yapılmış bir öneri gibi sunarak, bir çeşit tarihi damga vurmakla yetindiğini»** göstermiştir. (Felsefenin Sefaleti, sf. 35-36)

«Mülkiyet nedir?» başlıklı kapitalizme yönelik yergisinde Proudhon, doğal haklar temasını işlemektedir. Çünkü, Proudhon kendisini 1789'un sürdürücüsü olarak sayar. Onun gözünde özgürlük ve eşitlik dokunulmaz, mutlak ve kutsal haklardır. Ama o, nedenleri değil, sonuçları irdeler yalnızca ve zahmetsizi zahmetli olana tercih etmekle de yanlışa giden yolu daha baştan gene kendisi çizer. Özetle; tüm insanları «eşit işlem» görmelidirler, der ama, bu eşitliği sağlamanın yol ve koşullarını bir türlü saptayamaz.

«İnsanlıkta düzenin yaratımı üzerine» adlı eserinde **«tüm toplumsal görev ve işlevler kesinlikle bir birine bağlı şeylerdir; dolayısıyla birinin öbüründen üstün olduğunu söylemek olanak dışıdır.» Kaldı ki; bireyler arasındaki yetenek eşitsizliği, toplumsal ilerleme sonucunda, büyük ölçüde ortadan kalkacaktır, arta kalacak olan eşitsizlik payı ise rahatça küçümsenebilir.»** diyen Proudhon, böylece DÜZEN YARATIMINDA bir «eşitlik» teorisi sunmaktadır.

Proudhon'a göre mülkiyete temel ve geçerli bir neden bulmanın olanağı yoktur ve özetle **«mülkiyet hırsızlıktır»** der ama, Proudhon'un ulaştığı bu sonuçtan, özel mülkiyetin ortadan kaldırılması gereği çıkmıyor. Çünkü, düşünürümüze göre mülkiyet kendi «dizi»sinin içine yerleştirildiği bir çok kötülüğün kaynağı olduğu kadar, birçok iyiliğin de kaynağıdır. Böylece mülkiyete çatışkılı (antinomik) bir karakter yakıştırılarak despotluğun kaynağı ve özgürlüğün güvencesi olduğu sonucuna varılıyor.

Mülkiyetin bu «çatışkılı» karakteri **EKONOMİK ÇELİŞKİLER'de** bir kez daha işlenir ve diğer etkenlerin analizı yapılırken hep bu «çatışkı»lıktan söz edilir. Örneğin, makinanın emekçinin zahmetini azaltırken, ücret rejimini geliştirmesi, serbest değişimin hem iyi, hem kötü yanlarının bulunması v.b.

Bu çelişkilerin namütenahi olduğunu söyleyen Proudhon, zor kullanarak bu çelişkilerin çözümünü sağlamak, bireyin —buna dikkat edin— özgürlüğünü ortadan kaldırmak demek olacağı için, «sahip olunan değerlerin en yücesi özgürlük» adına çağdışı sosyalist akımların her türlüsüne karşı çıkmaktadır.

Marx, Proudhon'a yanıtında ,onun (Proudhon'un) değişimi «yaratılışı üzerinde öteki iktisatçılardan daha özenle durmaya» kalkıştığı o değişim değerini de birlikte var sayıyor» der. Ancak Marx; Proudhon'un **«işbölümünü bilinen olarak ele alıp, kendisi için her zaman bir bilinmeyen olarak kalan değişim-değerini açıklamayı nasıl becerebildiğine»** şaşılması gerektiğine işaret eder. (a.g.y., sf. 34)

«Adalet üzerine» adlı incelemesinde **«mutluluğu, özellikle gereğinden fazla uzmanlaşma gerektiren emeğin koşullarını tehlikeye soktuğunu»** varsayaığı içindir ki; **«madem ki özgürlük ve eşitlik aynı anda gerçekleşiyor, öyle ise bundan böyle bireyleri yepyeni bir tarzda eğitmek ve her bireye; bir yerine birden fazla mesleği birden öğretmek gerekmektedir»** der. (C. III, 6. inceleme)

Proudhon, genellikle uzak bir gelecekten kahince sözedebiliyor. Buna karşılık, ivedi çözümlerle ilgili olarak, ister kendi kurduğu «değişim bankasına» bağladığı umutlar, ister III. Napolyon'a beslediği inanç sözkonusu olsun ön yargılarındaki o teolojik güvenin kaybolduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Yalnız Proudhon'un evrimci tarih anlayışını reddettiği anımsanırsa, buna şaşmamak gerekir.

Tarihin ve toplumsal maddi-manevi değerler bütünlüğünden habersiz olan Proudhon, pek güvenli bir tema ile **«tarihi yalnız düşünceler yapar»** diyebiliyor. (Adalet Üzerine, c. II, Sf. 471)

Proudhon, ilerlemeyi hukuk ve ahlâkla açıklamaya çalışır; onun gözünde ilerleme, **«hukuktan kaynaklanan hareket»** sayesinde adaletin giderek belirlenen zaferidir.

Şunları der bu konuda;

«Sözleşmenin içerdiği kimselerin sayısı ve sözleşmenin düzenlediği çıkarların çoğalması nedeniyle iyilik iyiliğe eklenmekte, adaletin egemenliği gittikçe yayılmakta, bunların sonucunda da zorunlu olarak ilerleme meydana gelmektedir.» (C. III, Sf. 514)

Yeni şeyler söylemek konusunda pek iddialı olduğunu sanan Proudhon, girdiği ekonomik labirentler içinde «çok fantezi» sonuçlar bulacağını sanarken, yeniden başladığı noktadaki kendi varsayımlarına dönünce apışıp kalır. Proudhon, değişim-değeri ile kıtlığı, kullanım-değeri ile bolluğu eşitledikten sonra; kıtlığın ve değişim-değerinin içinde kullanım değeri; bolluğun ve kullanım-değerinin içinde de değişim-değerini bulmaya çalışır. Ne ki, bu kördöğüşünün içinden gene yenik çıkan

Proudhon; o inatçı «inanmaya» sarılarak «hesaplanamayacak ölçüde bir yüksek değer» diye yeni bir buluşla durumu kurtamaya çalışır.

Proudhon; kullanım-değerini arz'a, değişim-değerini de talep'e eşitleyerek, ekonomik bir «anti-tez» olduğuna iyice kendisini inandırdığı yeni yeni deyimleri de eklemeyi ihmal etmez. Örneğin ;değişim-değeri yerine **«sanal değer»i**, kullanım-değeri yerine **«yararlılık»ı** koyarak, savaş alanını değiştirir. Ancak Proudhon hep bulmakla yetiniyor; oysa çözüm için ne yapılması gerektiği konusunda suskundur, ve o, çelişkilerin «bitimsizliği» ilkesine uygun olarak, düşünsel alanda bunun kanıtlarını vermekle meşguldür. Anti-tez'ini geliştirirken, dönüp dolaşıp gene o mutad **«özgürlük»**ün kapısını çalmakta buluyor çareyi; ve her şeye neden olarak insanoğlunun **«özgür iradesini»** gösteriyor. Ama, ne «özgür irade»nin kaldırılmasına ve ne de bu çelişki yumağının içinden nasıl çıkılacağına dair tek söz etmiyor. Hiç bir konuda çıkış kapısı bulamayan Proudhon'un, konu değiştirmek konusundaki ustalıklarına bir başka örnek daha;

«Kanıtlanmıştır ki, kullanım-değeri ile, değişim-değeri arasındaki karşıtlığa yol açan şey, insanoğlunun ÖZGÜR İRADESİDİR. Özgür irade varoldukça bu karşıtlık ortadan nasıl kaldırılabilir? Ve insanlığı feda etmeksizin özgür irade nasıl feda edilebilir?» (Fel. Sef., Sf. 42)

«İktisatçıların —Proudhon'a göre kendi dışındakiler— değerin ikili niteliğini açıklığa kavuşturdukları, ancak değerin ÇELİŞİK NİTELİĞİNE aynı kesinlikle değinemedikleri biçimindeki sözlerini duyunca Marx, onu (Proudhon'u) iktisatçılarla yüzleştirdiğinde her şeyin Proudhon'un söylediklerinin tersi olduğu ortaya çıkar. Marx bu konuda Proudhon'u iki tanınmış sima ile karşılaştırır; SİSMONDİ ve LAUDERDALE.

Gelirdeki azalmanın, üretimdeki artışa orantılı olduğunu savunan temel tezlerini, kullanım-değeri ile değişim-değerinin karşıtlığı üzerine oturtan SİSMONDİ'ye karşılık; LAUDERDALE, iki tür değerin birbirine ters orantılı olduğunu söylüyordu.

Proudhon'a göre gereksinim duyduğumuz .şeyler GEREKSİNME, değer verdiğimiz şeyler de DEĞERDIRLER. Gene ona göre, üretici aynı zamanda üretim araçlarının da sahibidir. Oysa üreticinin elindeki araçlar asla o «özgür iradeye» dayalı değildir. Bu araçların birçoğu dışarıdan edinilen ürünler olup, üretici dilediği miktarda üretmede bile «özgür» değildir.

Proudhon ÖZGÜR ALICI'yı, ÖZGÜR ÜRETİCİ'nin karşısına koyarak her iki unsura da metafizik nitelikler yakıştırır. Marx'ın da belirttiği üzere; ona, **«KANITLANMIŞTIR Kİ, KULLANIM-DEĞERİ İLE DEĞİŞİM-DEĞERİ ARASINDAKİ KARŞITLIĞA YOL AÇAN ŞEY, İNSANOĞLUNUN ÖZGÜR İRADESİDİR»** dedirten şey budur. (Fel. Sef. sf. 43)

Proudhon, toplumun üreticilerini ve tüketicilerini tek bireye (üreten ve tüketene) dek indirgeyen uç soyutlamalara yönelerek, ekonomik yaşama ,kendi düş dünyasında iki kişinin —aynen böyle— mücadelesi olarak değerlendirir. Oysa, toplumsal pratiğin gösterdiği M. Proudhon-un söylediklerinin taban tabana karşıtıdır. Mücadele iki kişi arasında değil, hem üreticilerin kendi aralarında ve hem de tüketicilerin kendi aralarındaki rekabetin sonucu, bu iki farklı kesimler arasında cereyan eder. Bu mücadelenin yalnızca bir parçası olan şey, pazarlanabilen değerin de asıl nedeni olmaktadır.

Arz ve talebin «**ne bir fazla ne bir eksik bir üretim ilişkisi**» olduğunu belirten Marx'ın tersine, Proudhon, her türlü üretim ilişkisini «törensel biçimler» diye tanımlamayı daha uygun bulur.

Proudhon, her şeyi kendisinin keşfettiği düşüne iyice kapıldığı içindir ki ,altın ve para konusundaki söyledikleri de, daha öncekiler gibi hiçbir somut nedenselliğe dayanmıyor; aksine Proudhon'vari bir buluşa borçlu olduğumuz iki olgu gibi sunmakla mutluluğun doruğuna ulaşıyor. Ancak bu öz-tatmin alışkanlığı, Proudhon'u belki kötü niyetinden ötürü değil ,ama saflığından ötürü içinden çıkılması güç bir dizi yanıtsız sorunun içine itiyor.

«**Altın ve gümüş, değerleri oluşturulmuş ilk metalardır**» (1.69) derken; Proudhon, altın ve gümüşten meta olarak değil, para olarak sözeder. Parayı ve altını üretim ilişkilerinden ve tekâbül etmesi zorunlu üretim tarzından kopuk ele aldığı için, «**oluşturulmuş değerin**» ilk uygulamaları sayıyor. Ancak parayı böyle kendi başına ve üretim biçiminden koparmakla hiçbir sonuca varamayınca da —daha doğrusu sonuçsuzluğa varınca— bu kez parayı kendi hayal dünyasının ürünü olan bir ekonomik dizinin öngerekleri arasına koymakla, işin içinden sıyrıldığını sanıyor.

Proudhon'un bu konuda da yaptığı tek şey, her zamanki gibi bu «ender buluşları» hiçbir iktisatçının görüp sezmediğini söylemekten ibaret oluyor. Sorunlara çözüm getirmeyen Proudhon'un «mutlu kâşif» pozlarına bürünmekteki kararlılığı burada da devam ediyor.

«**Değerli madenlerin durumlarını, onların ayrıcalıklı durumlarını belirleyen ekonomik nedeni hiçbir iktisatçı ne görmüş, ne de anlamıştır.**» (1. Sf. 69)

Proudhon, altın ve gümüşün «değerleri ilk oluşan metalar» olduğunu kanıtlamaya çalışırken; padişahların, hükümdar ve kralların bu metaları ele geçirmeye çalıştığını ve üzerlerine mühürlerini vurduklarını... örnek olarak gösterir. Proudhon'a göre ekonomi-politikada en yüce nedenler, hükümdarların kaprisleridir.

«Para» diyor Proudhon, **«hükümdarlarca takdisten doğar; hükümdarlar altın ve gümüşü ele geçirirler ve onlara kendi mühürlerini vururlar.»** (1. 69)

Görüldüğü gibi Proudhon, en küçük bir genel tarih bilgisi bile bulunmayan sıradan insanların bile üzerinde söz söyleyebileceği şeyleri, bir dizi karmaşık olgu haline getirmekle, tarihsel misyonunu yerine getirebildiğine inanıyor. Oysa azçok tarih bilgisi olanlar da bilir ki, ekonomik yasalara boyun eğenler hükümdarlardır; ve hükümdarlar ekonomik koşullara hiçbir yasa kabul ettirememişlerdir. Hükümdarların mühürleri, altın ve gümüşün değerini değil, ağırlığını gösterir. Proudhon'un sözünü ettiği değişmezlik, güvenilirlik yalnızca para standardı için geçerlidir. Değer konusunda bu iddia, ya da Proudhon'cu belirleme tek ipucu bile vermiyor. Proudhon altın ve gümüşün değerini hükümdarların özgül iradesine bağlamakla ,olguları nasıl kendi süreçlerinden kopuk ele aldığının bariz bır örneğidir. Altın ve gümüş hükümdar ve imparatorların mührü sayesinde —ya da yüzüsuyu hürmetine— değil üretildiği için değer, ekonomik ilişkiler içinde de özel değer kazanan altın ve gümüş, hükümdarların (devletin) cazibe merkezleri haline gelmiş ve değerli oldukları için hükümdarların damgasını yemişlerdir. Demek oluyor ki, birtakım bireyler yerine, nedenleri bulmak için koskoca bir üretim tarihine eğilmek gerekiyor. Yoksa işin kolayını seçen Proudhon gibi, kişilerin özgül niyet ve iradeleri ile hiçbir yere varılamayacağı gün gibi ortadadır.

Başkalarını küçümseme —hatta çoğu kez yadsıma— edebiyatı ile zamanını boşa harcayan Proudhon, uygulamada onların da gerisine düştüğünü görünce, bu kez de her şeye lânet okuyor ve ekonomi-politiğe; bir ilâhi olguymuş gibi, neden böyle karmaşık, içinden çıkılmaz olduğuna şaşarak doğrudan saldırıyor. Nedense ilk bağlarından kopuk olgular icat etmenin kendisini ulaştırdığı tek net sonuç oluyor; ve işte samimiyetle ağzından kaçırdığı ve kendi dünyasını anlamlıca özetleyen sözler;

«Bu ekonomi-politik ne karışık işmiş» (1.72)

Artı-emek konusunun açıklamalarına girişte gene Proudhon'daki o bilgelik havasıyla yeniden karşılaşmak mümkün. Proudhon, artı-emekle ilgili olarak şunları söylüyor;

«İktisatçılar tarafından genellikle kabullenilen bir aksiyom da şöyledir. Her emek bir artı bırakmak zorundadır. Benim görüşüme göre bu önerme, evrensel ve mutlak olarak doğrudur; bu, oran yasanın sonucudur ve tüm ekonomi biliminin özeti olarak görülebilir. Ama iktisatçıların izniyle şu kadarını söyleyeyim ki, HER EMEĞİN BİR ARTI BIRAKMAK ZORUNDA OLDUĞU ilkesi, onların teorisine göre anlamsızdır ve herhangi bir kanıt gerektirmez.» (Fel. Sef., Sf. 94)

İktisatçıların —Proudhon'un dışındakileri— görüşlerindeki kanıtsızlığı kanıtlamak görevini üstlenen Proudhon, bunu başarmak için toplumu kişiletirerek, bir «kişi toplumu» biçimine dönüştürür. Çünkü Proudhon'un genel kategorilerle işi yoktur. Bu genel kategoriler içinde kendince seçeceği ya da var sayacağı bir özel unsur her şeyi açıklamaya yeter -ya da daha kolay yeter.- Toplumun bütünüyle analizi onun için güç bir iştir. Ekonomi-politiğin tarihine bakış açısı için de aynı şey sözkonusu; ancak biraz zor olanın, daha doğrusu ve harcanan enerjiyi boşa çıkarmayan sonuçları vereceğinden habersizdir Proudhon. O, kolay olanı, ya da kendince saptadığı düş ürünü olguları seçmekle çelişkiler zincirine yeni halkalar eklemekten öteye gidemiyor.

«Artı-emeğin bu ilkesi» diyor Proudhon, **«bireylere kendi yasalarının yararlarını bağışlayan toplumdan kaynaklandığı için, yalnızca bundan ötürü, bireyler için gereklidir.»** (Fel. Sef., Sf. 95)

Proudhon'un, bu sözlerle toplumsal bireyin üretiminin, tecrit edilmiş bireyinkinden fazla olduğunu mu? Bir araya gelmiş bireylerin birbirlerinden kopuk bireylerinkini aşan bir üretim fazlasını mı kastettiği anlaşılmaz. Oysa durum şudur:

Toplu çalışma, bireysel çalışmanın hiçbir zaman başaramadığı ve başaramayacağı sonuçlar üretir. Çoğalma ile —insanların çoğalmasıyla— üretim eşdeğerde büyümez. İnsanlığın birey olarak çoğalması, onun üretimdeki yoğunluğunun çok gerisinde kalır. Emeği aritmetik ve geometri ile ölçmeye kalkışmak mekanizm olur. Emeğin toplumsal değeri, birbirinden kopuk bireysel çabaların oranıyla asla hesaplanamaz.

Şimdi de Proudhon'un ekonomi-politikteki biricik buluşu **«oluşturulmuş değer»**e dönelim.

Marks'ın işaret ettiği gibi, **«Adam SMİTH'in işbölümünü keşfetmiş olması gibi, M. Proudhon da «oluşturulmuş değeri» keşfettiği iddiasındadır.»** (Fel. Sef., Sf. 46-7)

Proudhon için bu «hiç duyulmamış» diye sunulan şey, aslında öyle hiç de «duyulmamış» şey değil. Zaten ekonomi-politikte bulunuşu sözkonusu olan şeyden «duyulmamış şey» diye sözetmek mümkün müdür? Ama Proudhon bazı koşullarda övünme tonunu da hafifletmekle beraber, gene de en büyük aslan payının kendisine ait olduğunu açıklamaktan bir türlü vazgeçemiyor.

İşte bu konuda söyledikleri;

«Sentetik değer (ya da oluşturulmuş değer) düşüncesi Adam SMİTH tarafından kapalı bir biçimde fark edilmiştir. Ama Adam SMİTH-de bu değer düşüncesi tümüyle sezgiye dayanır. Toplum artık alışkanlıklarını yalnızca sezgi gücüyle değiştirmiyor; toplum kararları ancak gerçekler üzerine dayandırılıyor. Bu çatışkı (antinomi) ortaya daha açık

ve seçik bir biçimde konmalıydı: J.B. SAY bunun başyorumcusu oldu.» (Fel. Sef., Sf. 47)

Proudhon bu sözleriyle gelecek kuşakların kendisi hakkında neler düşüneceklerine aldırmaz görünüyor. Çünkü, 1817'ye dek uzanan RİCARDO'cu sistem **«metaların göreli değeri, yalnızca üretilmeleri için gerekli emek miktarına tekâbül eder»** ilkesini koymuştu. Ayrıca RİCARDO'cu sistem, RESTORASYONDAN sonra da İngiltere'ye egemen olan ekolün de başıdır. Hiç kimse **«gelecek kuşak buna ne der»** diye soru soran Proudhon'un RİCARDO'yu tanımadığını söylemez. Çünkü, Proudhon ondan her fırsatta sözetmekte, sözlerini de onun —yani Ricardo'nun— düşüncelerini bir **«SÜPRÜNTÜ»** diye niteleyerek bitirmektedir. Ricardo'nun burjuva toplumu için geliştirdiği teoriyi, M. Proudhon'un **«geleceğin devrimci teorisi»** diye sunmasına şaşmamak gerek. Proudhon iyi bir savcı ama çok kötü bir yargıç olduğu içindir ki, sonuca bir türlü ulaşamaz ve hep o «bir yanı iyi bir yanı kötü» ikilemi arasında bocalayıp durur. Proudhon, var olanı yeniden bulmayı bir marifet olarak sunarken, çözüm konusuna girmeden «köşeyi dönmeye» çalışması onun bu konuda yeteneksiz ve beceriksiz olduğunu gösteriyor. Marx Proudhon'un «mantıkta değil ama, belagatta usta olduğunu» boşuna söylememiştir.

Proudhon'un iş zamanı ile ölçülen göreli değeri, onun arzuladığı gibi, proletarya'nın kurtuluşunu sağlayan bir «devrimci teori» olmak yerine, kaçınılmaz olarak proletarya'nın bu günkü sefaletini formüle etmektedir. Çünkü, değerin ölçüsü olarak iş zamanının alınması, varolan uzlaşmaz sınıfların uzlaşmaz karşıtlığı ve ürünün, onu dolaysız üreten emekçi ile birikmiş emeğin sahibi arasındaki eşitsiz dağılımla bağdaşmaz.

Proudhon, Ricardo'nun öğretisinden kaçırdığı «eşitlikçi» sonuçları bile yanlış bir temele dayandırmıştır. Proudhon, içinde cisimleşmiş emek miktarıyla öçülen meta değerlerini, «EMEK-DEĞER» ile ölçülen meta değerleriyle karıştırır.

Proudhon, bir malın üretilmesi için gereken iş zamanı ölçüsü ile, emek-değeri ölçüsünü birbirine karıştırarak cisimleşmiş emek miktarını, işçiye yapılan ödemeyle, yani emek-değeriyle eşitler. İşte Proudhon'un üretim maliyeti ile ücretleri birbirine karıştırmasına neden olan şey budur.

Ricardo'cu öğretinin ütopik bir yorumunu vermekten öte hiçbir iş yapmayan Proudhon, göreli-değer yerine «oransal değeri» hiç duyulmamış bir şeymişcesine sunmakla, kimseye nasip olmamış bir iş yaptığına kendisini inandırmaya çalışır. Onun yaptığı mevcut ekonomik terimleri restorasyona tabi tutmak ve ekonomi-politiğin temellerini, kendi mistik sistemini kurtarma pahasına feda etmekten ibarettir. Proudhon

nedenleri açıklamayı, sonuçla uğraşmak sanıyor ve yağmurlu bir havayı tanımlamak için, «herkesin eline bir şemsiye almasını» öğütlüyor.

İŞBÖLÜMÜ VE MAKİNE KONUSUNDA PROUDHON'UN GÖRÜŞLERİ:

Proudhon'a göre EKONOMİK EVRİMLER dizisini başlatan İŞBÖLÜMÜDÜR? Onun felsefesinde her şeyin bir iyi bir de kötü yanı olduğuna göre, ölümsüz bir yasa diye ilan ettiği işbölümünün iyi ve kötü yanlarını şöyle formüle eder;

«Öz olarak işbölümü, koşullarda ve zekâda eşitliğin gerçekleşme biçimidir» diyen Proudhon, işbölümünün kötü yanı ile ilgili olarak da şunları söyler; **«İşbölümü bizler için bir sefalet aracı haline gelmiştir.»** İyi ve kötü yanı böylece özetlendikten sonra, çözülmesi gereken sorunun, **«yararlı sonuçlarını alıkorken, bölünmenin sakıncalarını ortadan kaldıracak yeniden-bileşimi bulmak»** olduğunu son derece güvenli bir tonla açıklayarak işin içinden çıkıyor, ya da çıktığını sanır. (Felsefenin Sefaleti, s. 133)

İşbölümünün soyut ve basit bir kategori olarak ele alınışı ve özellikle de Proudhon'un işbölümünden değil de, hiçbir açıklamayı kolaylaştırmaması bir yana, her şeyi bin beter perişan eden «BÖL» sözcüğünden sakınca diye sözetmesi kendisini nereye götürmüştür? Ekonomik tarihi bilmeyişinin kanıtlayıcı alanlarına. Bir kez ekonomik tarih bu soyut ve kategorik sözcükle açıklanamayacak kadar zengin ve hareketli bir içeriğe sahiptir. Yalnız köylerle kentlerin bölünmesi, ilk işbölümünün gerçekleşmesi bile binlerce yıl gibi uzun bir zamana ancak sığabilmiştir. Sadece bu örnek bile Proudhon'un o yakıştırma «böl»ünden kalkarak ekonomik analizlerde tek adım ilerleyemeyeceğimizi göstermeye yeter.

Proudhon yanlışlar manzumesinin her ara başlığına birer tüy dikmeyi de ihmal etmemiştir. İşte işbölümü ile ilgili iktisatçılara değinen sözleri;

«Adam SMİTH'den bu yana bütün iktisatçılar bölünme yasasının ÜSTÜNLÜKLERİNE ve SAKINCALARINA işaret etmişler, ama birincisi üzerinde ikincisinden, çok daha fazla durmuşlardır; çünkü bu onların iyimserlikleri için daha elverişliydi ve bu iktisatçılardan hiç biri, bir yasanın sakıncalarının neler olabileceği konusunda hiç kafa yormamışlardı, sonuçlarına dek büyük bir gayretle izleyen aynı ilke, nasıl olur da taban tabana karşıt sonuçlar verir? Adam SMİTH'den önce ya da sonra, hiç bir iktisatçı, ortada açıklanması gerekli bir sorun olduğunu sezinlememiştir bile. SAY, işbölümü içerisinde iyiyi yaratan aynı nedenin, kötüyü de doğurduğunu görecek kadar ileri gidebiliyor ancak.» (Fel. Sef. Sf. 135)

«İşbölümü içerisinde iyiyi yaratan aynı nedenin kötüyü de doğurduğunu» gören ilk kişinin J. B. SAY olduğunu söyleyen Proudhon'a karşılık; Marx'ın bu konuda haklı olarak J. B. SAY'ı eleştiren LEMONTEY'i konuşturması, Proudhon'un neyi, niçin eleştirdiği bile bilmediğini açığa çıkarır. Ayrıca, Proudhon'un işbölümü ile ilgili olarak kendi dışındakileri «süprüntü» diye niteleme çabasının abesliği Adam SMİTH'ten de önce bu konuda gerçekten doğru şeyler söyleyebilmiş A. FERGUSON ve daha sonra da SİSMONDİ'nin tesbitleri irdelendiğinde tümüyle açığa çıkar.

Proudhon'un tarihi kıyaslamalı tarihtir. O, bu günün işçisiyle ortaçağın işçisini kıyaslarken, terazinin kefesini, ortaçağ tarihinden yana olanlara doğru eğiyor. İşbölümünün sakıncalarını söylüyor olduğunu iddia eden Proudhon'un, aslında yaptığı şey, bir tarihsel çağa tekabül eden işbölümü ile, bir başka tarihsel çağa ait işbölümünü karşı karşıya koymaktan ibarettir.

Sefaleti işbölümünün bir sonucu olarak varsaymakla, atelyeyi sefaletin diyalektik yadsıması olarak sunmak zorundadır. Atelyenin gelişmesi, ustabaşı, makine vb., vb... her şeyi ayrı ayrı ele aldıktan sonra Proudhon en nihayet işçinin sefaletini makinaya ve atelyeye yıkarak, bu metafizik saçmalıkları ayyuka çıkarıyor. Yalnız bu da değil. Bu kez çelişkileri türetmeyi bir yana bırakarak, kendi düşünce tarzına uygun düşebilecek bir atelyeyi yeni baştan kurmak için, yeni bir işbölümü tarihi kuramlarken, daha önce işbölümü konusunda söylediklerinin tamamını unutmak zorunda kalır.

Ne ki, Marx'ın da belirttiği gibi; **«iş, elinin altındaki aletlere uygun olarak değişik biçimlerde örgütlenir, bölünür. Eldeğirmeni buharlı değirmenden ayrı bir işbölümü öngörür. Demek ki, sonradan özgül bir üretim aletine ,makineye varmak için işe genel olarak işbölümü ile başlamayı arzulamak, tarihe şamar atmak demektir.»** (Fel. Sef., Sf. 139)

Proudhon «işbölümü sayesinde makine ve atelyenin işçiye sefalet getirdiği» biçimindeki tezini, «makine veya atelye işçiye bir patron vererek, işçiyi zanaatçı rütbesinden sıradan işçi rütbesine indirir» diyerek sürdürür. Ancak Proudhon'un unuttuğu bir şey var. O, tezini tüm tarihsel dönem için geçerli sayarken, «işin değişik parçalarının, herkese kendisini en uygun uzmanlaşmaya varma olanağı tanıyarak birbirinden ayrılmasının» yalnızca rekabetin egemen olduğu modern sanayide var olduğunu düşünemiyor.

Proudhon, OTORİTE İLKESİ'ni de, işbölümü sonucu atelye veya makinenin topluma soktuğunu savunuyor. Böylece de makine veya atelyenin işçiyi eski haline (sefalet) getirdiği sonucuna varır. Proudhon bir atelye rejimi ile, toplumsal yaşamın tamamını bir birine karıştırmakla

diyalektik yeteneksizliğinin uç örneklerine bir yenisini daha ekler. Topluma otoritesinin bu biçimiyle girdiğini, tek bir atelyeyi örnek vererek kanıtlamış sayar kendisini. Oysa durum hiç de Proudhon'un iddia ettiği gibi değil. Modern atelyenin içindeki işbölümünün işverenin otoritenin bu biçimiyle girdiğini, tek bir atelyeyi örnek vererek kanıtlamış sayar kendisini. Oysa durum hiç de Proudhon'un iddia ettiği gibi değil. Modern atelyenin içindeki işbölümünün işverenin otoritesiyle düzenlenmesine karşılık, Modern toplumla iş dağılımını ÖZGÜR REKABET dışında sağlayan ve düzenleyen hiçbir kural, hiç bir otorite yoktur. Ekonomik yasalar, tarihin hiç bir döneminde, herhangi bir yasa koyucu tarafından konulmamış, maddi üretim koşullarının doğurduğu sonuçlardır sadece. Toplumsal örgütlenmenin temellerini de bu insan iradesi dışında oluşan yasalar oluşturmaktadır. Atelye bu arada işbölümü açısından, toplum biçimleri içinde en az gelişendi ve denebilir ki; toplumsal işbölümü ne kadar az otoriteyle yapılırsa ,atelye içindeki işbölümü o denli gelişir ve tek bir kişinin otoritesi altına girer. Bu nedenle atelyedeki otorite ile toplumdaki otorite, iş bölümü bakımından, farklı yönde gelişirler.

Otomasyonun devrimci niteliğini sezemeyen Proudhon, geriye doğru adım atarak; işçiye, bir metaın herhangi bir parçası yerine periyodik olarak tamamını üretmesini öneriyor ve böylece de işçinin ürettiği metaın bilincine daha fazla varacağını iddia ediyor. İşte Proudhon'un sentetik emek dediği şey budur.

«İYİ» VE «KÖTÜ» YANLARIYLA REKABET VE TEKEL:

Rekabetin iyi yanını **«iş için rekabet, bölünme kadar önemlidir... Bu eşitliğin sağlanması için gereklidir»** biçiminde formüle eden Proudhon, onun kötü yanının **«ilke, kendi kendini yadsımasıdır. En kesin sonucu, ardından sürüklediklerini yok etmesi»** olduğunu belirttikten sonra, çözülmesi gereken sorun konusunda da şöyle der:

«Uyum ilkesini aramak, ki bizzat özgürlükten daha üstün bir yasadan türetilmelidir.»

Bu belirlemelerden sonra farklı biçimde ilgili olarak özetlenen Proudhon'cu görüş şudur:

«Demek ki, burada rekabeti yok etmek diye bir sorun olamaz, bu özgürlüğü yok etmek kadar olanaksız bir şeydir; yapacağımız tek şey, onun dengesini, GÜVENLİĞİNİ de diyebilirim, bulmaktır.» (Fel. Sef., Sf. 151)

«Rekabetin yerine yarışmayı koymak isteyenlere karşı, rekabetin ölümsüz gerekliliğini» savunmakla işe başlayan Proudhon, daha sonra şöyle devam eder:

«...Aşk için kadın, muhteris için iktidar, cimri için altın, şair için antoloji ne ise, sınai yarışmanın hedefi de zorunlu olarak kârdır. Yarışma, rekabetin kendisinden başka bir şey değildir.» (Fel. Sef. 152)

Ne ki, yaşanılan gerçekler Proudhon'u yalanlıyor. Rekabetin sınai yarışma değil, ticari yarışma olması ve sınai yarışmanın ilk hedefinin KÂR değil, ürün olması gibi vb., vb...

Proudhon varsayım, doğrulama ve yadsıma yerine, rekabetin gerekliiiğini bir kategori olarak ölümsüzlüğü kanıtlamak için o otantik buyrultusuyla tirada devam eder;

«1847 ocağının birinci gününden sonra» diyor Proudhon, **«herkese iş ve ücret verileceğini emredin; sanayideki yüksek gerilim, yerini derhal büyük bir gevşemeye bırakacaktır»** (Fel. Sef. Sf. 153)

Tüm yaşam biçimlerinin değişmesini sağlamaksızın, bir kral buyrultusuyla işi ve ücreti alıkoyarak, rekabetin kaldırılabileceğini düşünmek, mistik bir saçmalıktır. İradeyi objektiviteye, soyut «özgürlük»ü maddi üretim ilişkilerinin kaçınılmaz sonuçlarına egemen kılma çabasıdır.

Proudhon rekabetin ölümsüzlüğüne ilişkin belirlemelerini sıraladıktan sonra, kötü ve habis yanlarını da aynı deha ile açığa çıkarır.

Proudhon'a göre rekabet; sefaletin, içsavaşın ve her türlü bireysel ve ailevi problemin ana kaynağıdır. Ahlâksızlığın, kamu vicdanını yozlaştırmanın, özgür, dürüst ticareti yok etmenin, kısacası düş kırıklıklarının anasıdır rekabet. Rekabetin, üretici güçlerin gelişmesini sağladığı oranda, burjuva ilişkilerini çözücü niteliği Froudhon'u hiç mi hiç ilgilendirmez. O kötülükleri sayarken, kötü olanın toplum adına yararlı olanı da aynı kategoriye sokmakla tüm bir ekonomi-politiği sfenks bilmecesine çevirir.

Marx'a **«M. Proudhon'a göre kanın dolaşımı, Harvey'in teorisinin bir sonucu olsa gerekir»** (Fel. S. s. 156) dedirten, Proudhon'un şu pek ilginç sözleridir; **«Bir ekonomik durum veya evre olarak rekabet, kökeni bakımından düşünüldüğünde, genel masrafların azaltılması teorisinin... zorunlu sonucudur.»** (1.235)

Proudhon'da, tekel konusunda da herkesin bildiği genel bir şeyi yinelemekten —ama eksik yinelemekten— öteye hiç bir şey yok. Öyle ki; modern tekelin rekabet tarafından yaratılmadığını şimdiye dek hiç kimse söylememiştir. Ancak rekabetin, feodal tekel tarafından yaratıldığı sonucu, Proudhon'ca kapalı ve açıklanmaz kalıyor. O halde, başlangıçta tekelin karşıtı olan rekabet, modern tekele, yani gerçek senteze ulaşır. Oysa Proudhon için tekel, rekabetin karşıtıdır; ve modern tekel de yalnızca basit bir anti-tezden ibaret oluyor. «Demek ki», diyor Marx, «modern tekel, yani burjuva tekel, sentetik tekeldir; yadsımanın

yadsıması, karşıtların birliğidir. Saf, normal, akli durumdaki tekeldir.» (Fel. Sef., Sf. 157)

Proudhon, tekel iyi bir şeydir diyor; çünkü, ekonomik bir kategoridir. Rekabet de iyi bir şeydir; o da ekonomik bir kategoridir. İyi olmayan her ikisinin gerçekliğidir, birbilerini yiyıp bitiriyor olmalarıdır. Peki ne yapmalı? Bu konuda Proudhon'un söyleyeceği söz yok. Proudhon'dan ses çıkmadığı zaman tek çıkar yol, tanrının kapısını çalmak.

Proudhon rekabet ve tekeli bir birinden soyutlanmış apayrı iki kategori olarak ele aldığı içindir ki, bir türlü bu iki kategorinin birbirlerinin türevi olduğu gerçeğini kavrayamaz. O habire basit bir gerçeği yakalayamamaktaki beceriksizliğini, kendi ürünü olan ne idüğü belirsiz çelişkilerle örtme çabasındadır.

Basit olan nedir? Gerçek yaşama bakıldığında, rekabet ve tekelin arasındaki uzlaşmaz karşıtlıkla birlikte, her ikisinin sentezinin de görüleceğidir. Bu diyalektik bir yasadır. Rekabetçilerden tekelciler oluşur ve rekabetçilerin bizzat kendileri tekelci olurlar. Bu genelde toplumsal, özelde ekonomik bir harekettir. Ve bu hareketin sentezi öyle bir karakterdedir ki; tekel, ancak sürekli rekabet içinde bulunarak varlığını sürdürebilir.

PROUDHON, GERÇEKLERİ «ESRAR» HALİNE GETİRİYOR

«Mülkiyeti, sanki bağımsız bir ilişki, ayrı bir kategori, soyut ve ölümsüz bir düşünceymiş gibi tanımlamak, metafiziğin ya da hukukun kuruntusundan başka bir şey olamaz» (Fel. Sef. Sf., 161) diyen Marx'a karşılık; Proudhon, **«Mülkiyet olarak rant'ın kökeni, deyiş yerindeyse, ekonomi-dışıdır. Zenginlik üretimi ile ancak çok uzaktan bağlantılı olan psikolojik ve ahlaki düşüncelere dayanır.»** diyor. (Fel. Sef. Sf., 162)

Eğer Proudhon'un sözlerine inanmak gerekirse, üretim sürecinin kendisi ile, üretim aletlerinin dağılımı arasındaki ilişkinin bir giz ya da mistik bir gücün etkisiyle oluşumu söz konusu olacaktır ki; tüm bir ekonomik tarih sürecinin objektif birikimlerini yadsımaksızın böyle bir sonuca ancak Proudhon'cu bir mantıkla ulaşılabilir.

Mülkiyetin gerçek nedenlerini bulamamakla, kendi tarihsel görüş kıtlığını, bu mutlak üretim ilişkileri içerisinde oluşan gerçeği, insan aklının asla çözemeyeceği psikolojik etkenlere bağlayarak örtmeye çalışan Proudhon; bırakınız mülkiyeti ya da toprak rantını açıklamayı, burjuva iktisatçılarının bulgularını dahi esrar perdeleriyle açıklanmaz hale getirerek, deyim yerindeyse berbat ediyor.

Proudhon; **«tarımsal ürün fiyatlarının, sermaye üzerinden elde edilen olağan kârı ve faizi de içeren üretim maliyetini aşan fazlalığın, ran-**

tın ölçüsünü vereceğini» söyleyen RİCARDO'yu da aşıyor ve toprak sahipliğini «makinalarla gelen tanrı» gibi işe karıştırıp, rant alıcısının elinden üretim maliyeti dışındaki tüm üretim fazlasını ele geçirmesini sağlıyor.

Proudhon, Ricardo'nun bu konudaki öğretisini mistik ve alegorik sözlerle süsleyerek aynen piyasaya sürmekten öteye bir şey yapmıyor; üstelik de sorunu objektiviteden boşaltıp, tanrısal bir takdir-i ilâhi derekesine indirgiyor.

Proudhon'un, toprağın ölümsüz ve tükenmez değerler gizleyen bir sermaye olduğuna ilişkin iddiaları da, toprağa yakıştırdığı tanrısal özelliklerin bir ürünü olsa gerek. Oysa, sermaye olarak toprak tüm diğer sermayeler gibi asla tükenmez ve değişmez değildir. Rant, toprağın şu veya bu özelliklerinin değil, tamamen toplumsal faaliyetler toplamının bir sonucudur. Öte yandan toprağın sermaye olarak temsilcisi toprak beyi değil, işletmecidir. Ve toprağın sermaye olarak ürettiği gelir, rant değil, faiz ve sınai kârdır.

Proudhon'un sıraladığı bu çok basit ve hiç bir gerçek olguyla ilişkisi bulunmayan toprak ve rantla ilgili ifadeler; doğal koşulları, jeo-politik özellikleri, değişen sermayenin uygulanışındaki özgül durumları ve en önemlisi, kimyasal etkilerin topraktaki verimlilik üzerinde yaptığı derin etkiyi bir çırpıda silip süpürüyor.

GREV VE İŞÇİ DAYANIŞMALARINA DÜŞMANLIK, ANARŞİZMİN BİR DİĞER ÖZELLİĞİDİR

FİYATLARDA GENEL BİR ARTIŞTAN sözeden Proudhon, bu artışın, ücretlerin genel artışıyla eşgüdümlü yürüdüğünü savunarak, terimlerdeki değişikliğin, üretim ilişkilerindeki değişiklik olduğu yanılgısına düşer. Proudhon, sorunu daha da ileriye götürerek, **«ücretlerde bir artış getiren grevlerin fiyatlarda genel bir yükselme ile, hatta bir kıtlık ile sonuçlandığını»** (Fel. Sef. Sf. 176) söyler.

Proudhon işçilerin grev ve dayanışmaları konusunda gene o «ahlâk» ve «ekonomik eğitim» kavramlarının kapısını çalarak; maşinizmin grev ve dayanışmadan arızi olarak uzaklaştırdığı işçilere, bu duruma düştüklerinden ötürü bir de «aferin» çekiyor. —Bu arada işçilerin bu durumuna— yani grev ve dayanışmadan geçici uzaklaşmalarına yalnız maşinizmin değil, İngiltere'deki iki yıllık bolluğun da neden olduğunu belirtmek yerinde olur.

Proudhon, «kıtlığın geleceği» endişesiyle işçi grev ve dayanışmalarını yasaklamaktadır. O kendi dokunulmaz görüşlerini kanıtlamak üzere, tarihin tekerleğini tersine çevirmeye çabalıyor. Yani, «ücretlerde bir

artışın, ürün fiyatlarındaki artışla eşdeğer olduğu» varsayımını geçerli kılmak için, grev ve dayanışma içindeki işçileri «ahlâksızlık» ve «ekonomik eğitimsizlik»le suçluyor.

«İşçilerin grev ve dayanışmalarının yalnızca bir yasal suç değil, aynı zamanda ekonomik sistemin ve kusurlu düzenin zorlamalarına da aykırıdır» diyen Proudhon, işçilerin birey olarak ellerini kullanmalarına «evet» ama, birleşik eylemlerde «tekel» oluşturmalarına «hayır» diyor.

Proudhon, işçilerin grev ve dayanışmalarını kınamakla, kurulu düzenin iktisatçılarıyla —yani burjuva iktisatçılarla— birleşiyor. Bu konuda Proudhon ile Ovenciler ve Furiye'ciler arasındaki nüans farkı şudur;

Burjuva iktisatçılar, işçilere; dayanışmanın «zararlarını» telkin ederken, her dayanışmanın ekonomik ilerlemeye engel olduğu, ihracatçıların daha fazla mal sağlayamamalarına neden teşkil ettiği ve özellikle de makinelerin daha çok istilaya uğraması sonucu, işçilerin daha düşük ücret kabullenmelerini zorunlu kıldığı noktasından hareket ediyorlar. En önemlisi, işçilerin grev ve dayanışma ile ücretlerini arttırmak istemelerinin «saçma» ve «tehlikeli» olduğunu söylüyorlar.

Küçük-burjuva sosyalistleri ise, dayanışmakla işçilerin hiç bir şey elde edemeyeceklerini, ayrıca, koparacakları artışın, kendi örgütlenme giderlerini karşılamak için de yıllar alacağını belirtiyorlar. İşçiler eskiden olduğu gibi işçi, patronlar da gene patron olarak kalmalıdır. Bunun için dayanışma da yok, politika da. Her dayanışmanın aynı zamanda politik bir hareket olduğunu sezen küçük-burjuvalar, işçiye dolaysız olarak politikayı da yasaklamış oluyorlar.

DİYALEKTİK DÜŞMANLIK, METAFİZİK TUTKU:

Tarihe bakış açısıyla Proudhon «saf akıl»cı yöntemle Hegel'in diyalektiğini ve Hegel'in soyutlamalarını «idelerini» bir sistem haline getirdiği için övünüyor. O, tarihsel olayların tamamını değil, yalnızca birisini ele alıp, tüm bir tarihsel dönemi bu tek ve kendince seçtiği ilişki ile açıklamaya çalışıyor. Bu kısır döngü içinde bocalarken, aslında uğraştığı ilişki ile yaşıt olan tüm diğer ilişkileri karşısında görünce kendisinin yeni keşfetmiş olduğu ilişkiler sanıp, onlara bebek muamelesi yapıyor.

Proudhon, metaların, insanların aralarındaki belirli üretim ilişkileri sonucu üretildiklerini kavrıyor ama, onun göremediği, toplumsal ilişkilerin tıpkı metalar gibi insanlarca üretildiği ve toplumsal ilişkilerin üretici güçlere sıkı sıkıya bağlı olduğu gerçeğidir.

Proudhon ekonomik kategorileri incelerken iki şeyi, tez, anti-tez'i görüyor; ancak, üçüncüyü görmemekle de, kendi «çelişkiler» sistematiğinin sonu bir türlü gelmiyor. Ekonomik kategorilerden her birinin bir

diğerinin türevi olduğunu sanan Proudhon, bu tez, anti-tez konusunda da pek başarıya ulaşamadığını her defasında gösterir. O önce var olan toplumu yok ediyor, sonra da kendi kafasında düşlediği bir toplum oluşturup ,bazı olguları bu garip kuramsı topluma monte etmeyi daha uygun buluyor. Sonuçta a-simetrik bir görüntüyle de karşılaşınca dehşete kapılıyor, bu yenilginin acısını unutmak için de her şeyi «tanrının» o soyut karar ve iradesine terkediyor.

Daha önce de gördüğümüz gibi, Proudhon'un ekonomik kategorilerinin iki yanı vardır. O, ekonomik kategorilere 4/4'lük bir küçük-burjuva gibi bakmasını tam olarak başarmıştır.

Bir ekonomik kategorinin çelişkileri Proudhon'a göre, «iyi yan ve kötü yan», «yararlar ve sakıncalardır». Bu çelişkilerden sıyrılmanın yolu da, kötüyü ayıklayıp, iyiyi alıkoymak. Bu nefis mantık hangi ekonomik kategoriye uygulanırsa uygulansın, tarihsel nefreti içeren cümle kategorileri yok etmek yerine onların sürekliliğini sağlamak demek anlamına geliyor! Öyle ki, kölelik, feodalizm, kapitalizm ve bunlarjn içerdiği ekonomik kategoriler, Proudhon'a göre ıslâh edilmeli ama, asla ortadan kaldırılmamalıdır. Çünkü, iyi yanları Proudhon'un terazisinde daha ağır basmaktadır.

Köleci toplumla üretimin vazgeçilmez koşulu olarak köleyi gören Proudhon, köleliğin bu haliyle mutlak var olması gerektiğine inanır. Yoksa, kölelik olmaksızın kıtalar nasıl varolabilirdi?

Proudhon'un diyalektik hareketi, iyi ile kötü arasındaki doğmatik ayırımdır. Yani, o, iyi lâf etmenin dışında, diyalektiği kavrayamamıştır.

«Bütün bu düşünceler» diyor Proudhon, **«mutlak akılda... eşit ölçüde basit ve gereklidirler... Gerçekte bilgiye, ancak düşüncelerimizi BİR TÜR BASAMAKLAŞTIRMAKLA ulaşırız. Ama gerçeğin kendisini, bu diyalektik simgelerden bağımsızdır ve zihinlerimizin birleşmelerinden arınmıştır.»** (Fel. Sef. Sf. 119)

Proudhon koskoca bir EKONOMİK ÇELİŞKİLER SİSTEMİ'nde bundan daha doğru birşey söylememiştir. En nihayet, çelişkileri «saf aklın» çemberinden kurtarmada kullanılması gereken diyalektik araçlarının kullanılmaması, Proudhon'a —belki de farkında olmadan— bu ekonomik kategorileri tahlildeki metafizik yöntemin içinde olduğu gerçeğini zorla söyletmiştir.

Proudhon, ne ekonomik kategorilerin tarih içindeki gerçek sıralanmalarını ve ne de düşüncede var olan tarihi veremiyor; onun verdiği tarih, salt kendi çelişkilerinin toplamı olan tarihten başkası değil.

Diyalektik hareket içinde düşüncelerin farklılaşmalarını söylemekle Proudhon, hareketin hem nedenlerini ve hem de sonuçlarını ortadan kaldırmıştır. Böylece de o, bizzat kendi suçunu ve beceriksizliğini

tarihin kendisine yıkıyor. Onun için hareket halinde olan ve kendisini de harekete geçiren yalnızca kendinin de bir türlü içinden çıkamadığı «çelişkileri»dir. En önemlisi, herhangi bir ekonomik kategoriyi açıklamaya çalışırken, ekonomik kategorinin inkârını da beraber getiriyor. Öyle ki, **«üretimi açıklarken, herhangi bir şeyin üretilip üretilemeyeceğinden kuşkuya kapılıyor»** (K. Marx, Fel. Sef., Sf. 122)

Bir formüller adamı olan Proudhon için artık tarih yoktur, düşünce sıralaması diye bir şey de yoktur. Ortada kala kala kendi kitabı vardır ve Proudhon için tarih de bu kitaptır.

Proudhon'un bir dizi sözcükle süsleyip piyasaya sürdüğü akıl, kendi aklından başkası değil. Aklın herhangi bir gerçeği yaratamadığı, ancak gerçekleri ortaya çıkardığına bakılınca, Proudhon bunu da becerememiş ve kendi bireysel aklı, eleştiri yönelttiği ve çoğu kez küçümseyerek «süprüntü» diye niteleyip «mahkûm ettiği» tüm diğer iktisatçıların aklından da geri ve yeteneksiz kalmıştır.

Proudhon'un varsaydığı «kişi-toplum» aklı, kendi ağzıyla insanlığın önüne koyduğu amaç, iyiden başka hiçbirşey kalmayacak biçimde kötüyü tasfiye etmekti. Ona göre, iyi en yüce mutluluk, en **gerçek eşitliktir.** Proudhon tüm ilkelerin çözümünün sentezi olarak tek hedef göstermektedir, o da EŞİTLIKTİR. Proudhon'un ideali, tek kuruntusu EŞİTLIK olduğu içindir ki, tüm ekonomik ilişkilerin bu **eşitlik** için var olduğu, ancak zaman içinde eşitliğe yönelik tehlikeler haline geldiği sonucuna varıyor. Proudhon'un bu uydurmaları gerçek tarihle uzlaşmayınca, ortada bir çelişkinin olduğunu sanıyor. Oysa tek çelişki, Proudhon'un değişmez düşünceleri «saf aklı», «bitimsiz çelişkileri» ile, gerçek hareket arasındadır. Yani uyanmayan, onun kendisiyle tarihin gerçeğidir.

«Tanrı», «tanrısal amaç» diye tumturaklı ama hiç bir şey ifade etmeyen —daha doğrusu somut hiçbir şey ifade etmeyen— sözlerle işlerin içinden çıkılamayacağını, sayın Proudhon'un kendisi de pekala biliyordu. Ve bildiği içindir ki, sözü evirip çevirip bu mistik kapıya dayıyor. O tanrıya atfettiği yüce görevlerle, tanrının ekonomik sorunların tümünü, Proudhon'un kendisinden daha iyi çözümleyebileceğini de ortaya koymuş bulunuyor! Bu, idealizmin tarihi kullanmak için, tarih boyunca kullanageldiği pek esrarlı bir sözcüktür. Bu sözcüğün Proudhon'un ağzında sentez haline gelmesi, onun hareket noktasını çok iyi belgelemektedir.

Proudhon'un tanrı ile, tanrısal amaçla bu kadar sıkı fıkı olması, onun bir filozoftan çok, bir papaz olduğuna işarettir. O, «eşitlik»e giden yolda ekonomi havarisi kesilirken; aslında, katolikliğin propagandasını yapmaktadır.

Proudhon bu haliyle formüller arayışı içinde yoluna devam eden

geri zekâlı bir matematikçidir aynı zamanda. O hem ekonomi-politiği ve hem de komünizmi eleştirmiş olmakla övünüyor. Hiçbir zaman bir işçi sınıfı sosyalisti olamayan Proudhon, eleştirdiklerinin her zaman gerisinde kalmaktan da kurtulamamıştır. Öyle ki, onun görüş ufku, bir burjuva görüş ufkunun ötesine geçememiş ve geçecek cesareti kendinde bulamamıştır.

Marx'ın da dediği gibi; Proudhon, **«sentez olmayı arzular, oysa bileşik bir yanılgıdan ibarettir.**

Bilim adamı olarak, burjuvaların ve proleterlerin üstünden süzülerek uçmayı arzular; oysa, sermayeyle emek, ekonomi-politikle komünizm arasında ileri geri fırlatılıp duran küçük-burjuvadır yalnızca.» (Fel. Sef., Sf. 132)

MARX'IN PROUDHON'A ELEŞTİRİLERİ:

Marx, Proudhon'un «Sefaletin Felsefesi» adlı kitabına yönelik yazdığı eleştirel yapıtta —Felsefenin Sefaleti'nde— daha başlarken şöyle diyordu:

«M. Proudhon'un garip bir biçimde Avrupa'da yanlış anlaşılma bahtsızlığı var. Fransa'da iyi bir Alman filozofu diye itibar gördüğünden, kötü bir iktisatçı olmaya hak kazanmıştır. Almanya'da ise, en yetenekli Fransız iktisatçılarından biri olarak itibar gördüğünden ,kötü bir filozof olmaya hak kazanmıştır. Biz, aynı zamanda hem Alman ve hem de iktisatçı olduğumuzdan, bu ikili hatayı protesto etmek istiyoruz.» (Fel. Sef., Sf. 2)

Markx, Proudhon'un ikili hatasına yönelttiği protestosuna, Proudhon'un «olguların çözümü için gerekli en temel bilgilerden yoksun bulunduğunu» vurgulayarak başlar.

Sefaletin Felsefesi'ni «şekilsiz ve gösterişli» diye niteleyen Marx; bu kitabın, bir ekonomik incelemeden çok, Proudhon'un çelişkilerinin bir bileşkesi olduğunu söyler. Proudhon'un «ekonomi-politiğin yanlış bir eleştirisini yapması, saçma bir felsefi teoriye sahip bulunmasından ötürü değildir» (a.g.y., Sf. 188) o ,günün toplumsal sistemini, sonuçlarının doğal sıralanması içinde kavrayamadığı için saçma bir felsefi teoriye varmıştır.

Proudhon, tanrıdan, evrensel akıldan, hiçbir zaman yanılmayan ve insanlığın kişisel olmayan aklından sözederken, kurduğu bilmecenin anahtarını gene kendisi veriyor. Proudhon için tarihte bir dizi toplumsal gelişme var. Ancak, insanların yaptıklarından habersiz olduklarını ve kendi hareketlerinde yanıldıklarını söylemektedir. Ona göre gelişme yalnız bireysel olmaktan öte, ayrı ve bağımsız görünmektedir. İşte bu

olguları açıklayamadığı içindir ki, bir evrensel akıl keşfediyor —ya da icat ediyor— ve kendi kendisini açıkladığı gerekçesiyle bu evrensel aklın himayesine sığınıyor.

Proudhon yalnızca insanlığın tarihsel gelişimi konusundaki bilgisizliğini itiraf etmekle kalmıyor; o, aynı zamanda ekonomik gelişimi kavrama yeteneğinden yoksun bulunduğunu, üstü kapalı bir biçimde de olsa kabulleniyor.

«Biçimi ne olursa olsun, toplumun, insanların karşılıklı eylemlerinin bir ürünü» olduğunu belirten Marx, insanların herhangi bir toplum biçimini seçmeden özgür olmadıklarına işaret eder. **«İnsanın»** der Marx **«üretici güçlerinin belirli bir gelişme aşamasını alırsanız, belirli bir ticaret ve tüketim biçimi elde edersiniz. Üretimde, ticarette ve tüketimde belirli gelişme aşamaları alırsanız, buna tekâbül eden bir aile, zümreler veya sınıflar örgütü, tek sözcükle buna tekâbül eden uygar toplumu elde edersiniz. Belirli bir uygar toplumu alırsanız, uygar toplumun yalnızca resmi ifadesi olan belirli politik koşullar elde edersiniz.»** (a.g.y., Sf. 189) Proudhon devletten topluma seslenmeyi daha kolay bulduğu için, bu tarihsel ekonomik sıralamayı bir türlü kavrayamıyor.

İnsanlar nasıl ki belirli bir toplum biçimini seçmekte özgür değildirler; diledikleri üretici güçleri seçmek özgürlüğüne de sahip değildirler. Her yeni kategori, daha önceki toplumsal faaliyetlerin bir ürünüdür. Üretici güçler pratik insan enerjisinin, içinde bulundukları durumun daha önceki edinilmiş üretici güçler ve insanların asla kendilerinin yaratmadıkları, kendilerinden önceki kuşakların toplumsal biçimi ile koşullandırılmış sonuçlardır. Bu haliyle toplumsal tarih, kopukluktan kurtularak bir tutarlılık bulur. Bu sıralama ekletik olmayıp, birbirinin nedenini ve sonucunu içeren tüm bir hareketin zorunlu sonucudur.

Marx, Proudhon için, **«...düşünceler ile şeyleri birbirine karıştırıyor»** der. İnsanlar kazanımlarından asla vazgeçmezler. Ama bu belirli üretici güçler düzeyine tekâbül eden toplum biçiminin değişmeyeceği anlamına da gelmez; aksine, varılan sonuçları alabildiğine insanın kendi yararına kullanabilmesi, gelişen üretici güçlere denk düşen yeni toplum biçimlerine ulaşmaya bağlıdır. Bu değişimi sağlamak yolunda insanlık, içinde bulunduğu koşullar aracılığıyla zorlanır. Deyim yerindeyse, dilediği toplum biçimini seçmekte özgür olmayan insanlık, ulaştığı toplum biçiminde duraksamaya zorlanmaya da asla gelmez. Maddi yaşamın belirlediği bu gelişim, gene insan faaliyetiyle, ama insan iradesi dışında ve ondan bağımsız oluşan objektif bir olaydır.

İnsanların içinde üretim, tüketim ve dağıtım yaptıkları tüm ekonomik biçimler, tarihsel olup geçicidirler. Yeni üretici yetenek ve özellik-

lerin kazanılmasıyla üretimleri ve bu üretim biçimlerine denk düşen tüm üretim ilişkilerini gene kendileri değiştirirler.

Proudhon'un geçmiş tarihten sözetmek ihtiyacını duymadığını, çünkü onun tarihinin, yaşamın boyutları içinde zaman ve mekândan yoksun bulunduğunu belirten Marx, eleştirisini şöyle sürdürür:**«M. Proudhon'un anlayamadığı ve hele hiç göremediği işte budur. M. Proudhon, tarihin gerçek hareketini izleme yeteneğinden yoksun olduğundan diyalektik olduğunu küstahça iddia eden bir hayalet yaratıyor.»** (Fel. Sef., Sf. 190)

Markx; Proudhon'un tarihinin insanlığın tarihi değil, düşüncelerin tarihi, kutsal ve Hegel'ci süprüntü tarih olduğunu belirterek, Proudhon-un insanı kendi kendine yeten bir varlık olarak görmediğini, **«onun —Proudhon'un— bakış açısından insan, düşüncesinin, ya da ölümsüz us'un kendisini ortaya koymak için kullandığı aletten ibaret»** olduğunu söyler. (a.g.y., Sf. 191)

Proudhon için çok basit bir şey olan işbölümü, aynı zamanda ölümsüz aklın evrimler dizisinin de tek nedenidir. Proudhon baştan sona değişmeyen tek bir üretim biçiminden sözetmekle, tarihsel gelişim içindeki işbölümünün vardığı ve gerçek olarak da değiştirdiği üretim biçimlerinden tamamen habersiz olduğunu bir kez daha ortaya koyuyor.

Makineyi işbölümünün bir türevi sayan Proudhon, aynı zamanda onu kötülükleri içeren bir sonuç olarak görmektedir. Proudhon, işbölümü ile makine arasındaki bağa mistik bir formasyon yakıştırarak, bu bağın bilincine insan aklının varamayacağını söylüyor. Oysa her işbölümünün kendine has üretim aletleri olduğunu, Proudhon'dan başka tüm «laik iktisatçılar» görebilmiştir. Her şeyde olduğu gibi makinanın kökenini kavrayamayan Proudhon, gelişimini de hiç kavrayamamıştır.

Makinanın üretim sürecine girişi, koşullar gereği her yerde elbette aynı nedene dayanmıyor. Örneğin; İngiltere'de makinanın gündeme gelmesi, işverenlerle işçilerin arasındaki tükenmez savaşların sonucudur. Oysa Batı Avrupa, makinayı, kendi pazarına egemen olabilmek ve dünya pazarlarındaki rekabete ayak uydurmak için icat etmiştir. Kuzey Amerika'da ise durum daha farklıdır. Makina hem rekabetin, hem el emeğinin kıt oluşunun ve hem de nüfus ile sınai gereksinmeler arasındaki oransızlıkların sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu olgulardan sonra REKABET hayaletini bir üçüncü evrim diye yutturmaya çalışmakla; Proudhon'un nasıl bir akılsızlık gösterisinde bulunduğu daha iyi anlaşılmıyor mu?

Makinanın uygulanması ile, ondan yararlanma farklı şeylerdir. Makınanın üretim faaliyeti içindeki uygulanış biçimi bir üretim ilişkisidir. Onun —makinanın— bu ikili karakteri, makinanın makina olarak nite-

liğini asla değiştirmez. Marx'ın da belirttiği gibi; **«ister bir adamı yaralamak için ,isterse onun yaralarını sarmak için kullanıyor olsun, barut aynı baruttur.»** (a.g.y., Sf., 193)

Proudhon'un sistemindeki son kategoriyi de MÜLKİYET oluşturmaktadır. Oysa Proudhon'un tüm söylediklerinin tersine, mülkiyeti diğer ekonomik kategorilerin bütünlükleri içinde oluşturan, toplumsal ilişkilerin kendisidir. Mülkiyeti bağımsız bir ilişki olarak ele almakla; Proudhon, burjuva mülkiyetine yakıştırdığı o müstesna özellik, hukuki bir kuruntu içine hapsolmaktan öteye birşey yapmış olmuyor. Belirli bir çağın üretim biçimlerinin geçici şeyler olduğunu farkedemiyor. Toplumsal kurumlarımızın tarihsel ürünler olduğunu göremeyen Proudhon, bu ilişkilerin kökenlerinin ve gelişmelerinin ancak doğmatik bir eleştirisini yapmakla yetiniyor. O tüm ekonomik kategorilerin kendi «sabit düşüncesine», «mutlak eşitlik»ine hizmet etsinler diye yaratılmış olduklarını sanıyor. Ne gariptir ki, eşitlik içn icat olunan bu şeyler, daha sonra özgürlüğe yönelen tehditler haline «dönüşüyor.»

Proudhon'un felsefi ve ekonomik görüşlerinin tarihi konumunu Marx, Hegel karşısında Feurbach'ın konumuna benzemektedir. Proudhon da burjuva ekonomi-politiğini «kendince ve devrimci bir biçimde aşmaya yönelirken, ne yeni bir çerçeve çizmeyi başarabilir, ne de onların pozitifliğini karikatürleştirmekten kendini kurtarabilir. Feurbach'a göre Hegel nasıl ki kendi sağlam sistemini korumaya devam etmektedir, Proudhon karşısında da burjuva ekonomi politiğinin Ricardo veya Simith'le kazandığı boyutları da önemini korumaya devam etmiştir.

Bugün aanrşizmin ekonomi-politiğinden sözetmenin hiç bir ciddiyeti yoktur ama, Proudhon'un ekonomi-politik denemesindeki mantık düzlemi, aynı sığlığını anarşizmin uzantılarında koruyor. Anarşizmin geçirdiği evrim ve aldığı biçimler üzerine yapacağımız denemelerde bu mantık düzlemi sık sık karşımıza çıkacak, «tek boyutlu» olmakla nitelendirdiği kendi dışndaki dünyaya bakış tarzıyla kendi tek boyutluluğunu ele verecektir.

NOT: Bu yazıda Marks'ın Proudhon'a karşı eleştiri olarak yazdığı Felsefenin Sefaleti adlı yapıtındaki görüşlere bağlı kalınmış, ve kitabın uslübu gözetilerek bir özeti yapılmaya çalışılmıştır.

Bulgaristan-Türkiye Arasında İşbirliğinin Sağlam Temelleri Vardır

Todor Jivkov'un Temmuz ayı başında Türkiye'ye yaptığı resmi ziyaret, iki ülke arasındaki karşılıklı işbirliğinin çok yönlü olarak geliştirilmesinde önemli perspektifler açabilir. İki ülke arasındaki işbirliğinin gelişmesinden, sadece bu iki ülke halkları değil, genel olarak Balkan ülkeleri ve halkları, hatta bölgemizdeki tüm barışsever güçler yarar görecektir. Türkiye, yaşadığı koşullar ve ekonomik ilişkiler açısından özellikle bugünlerde, böylesi bir işbirliğinden daha fazla yararlar umma hakkına sahiptir.

Balkan ülkeleri arasında gelişecek bir işbirliğinin bölgede estireceği yumuşak havadan emperyalizmin korku ve kuşku duyacağı bilinir. Esas olan, basiretli politika savunuculuğunu bir iddia olmaktan çıkarıp pratik işbirliği haline dönüştürmektir. Bu ziyaretin sunduğu olanakları Türkiye bu yönde değerlendirebilir.

Aşağıda, bu işbirliğinin sağlam temellerinin bulunduğuna dair Sofya Pres Ajansı'nın belgelerinden bazı çevirileri, bu ziyaret dolayısıyla yayınlıyoruz.

İLKE

SAYI VE VERİLERLE BULGARİSTAN

(Ülkenin 1977'deki Toplumsal-Ekonomik Gelişimi Üstüne Bilgiler)

Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin yüzölçümü 110.548.6 kilometre karedir. 1977 sonuna doğru nüfusu 8.825.000 idi.

Ekonominin ana dallarında 1977'de sağlanan üretim şöyleydi:

Hizmete giren temel fonlar, 1976'ya oranla yüzde 22 oranında artış gösterdi.

Üretilen ulusal gelir, önceki yıla oranla yüzde 106.3'ü buldu.

Sanayii ürünü yüzde 6.8 oranında arttı.

Bazı temel sanayi ürünlerinin 1976'ya göre üretimi tam sayı ve yüzdelerle şu düzeye ulaştı:

Elektrik enerjisi	29699	milyon kvs.	— %107
Dökme Demir	1610	bin ton	— %103.7
Çelik	2589	bin ton	— %105.2
Haddeli siyah metal	2948	bin ton	— %107.0
Yapay gübre	983	bin ton	— %108.7
Kireçlenmiş soda	1218	bin ton	— %116.5
Sentetik tekstil lifi	7924	bin ton	— %113.2
İçten yanmalı motorlar	10740	tane	— %144.9
Torna tezgahları	5928	tane	— %100.4
Traktör	6248	tane	— %105.6
Fork-lift	98066	tane	— %103.8
İstif makinesi	16878	tane	— %123.2
Elektrik motorları	1205	bin tane	— %118.0
Çimento	4665	bin ton	— %107.0
Tuğla	1430	milyon tane	— %100.2
Pamuklu kumaş	363	milyon met.	— %103.1
Yünlü kumaş	34	milyon met.	— %102.7
Triko giysi	104	milyon tane	— %103.7
Ayakkabı	20.831	bin çift	— %103.4
Sebze konservesi	222	bin ton	— %103.9
Süt yağları	17.262	ton	— %118.2
Kaşar	19.695	ton	— %118.0
Peynir	80.395	ton	— %101.5

Tarım Ekonomisi

Doğa afetlerine karşın, tarım emekçilerinin örgütlü çabaları sayesinde bazı bitkilerden önceki beş yıllık döneme (1971-75) bakarak daha yüksek ortalama yıllık verim elde edildi.

1977'de alınan bazı tarım ürünleri şöyleydi:

Buğday	3.011	bin ton
Arpa	1.476	»
Mısır (tane)	2.649	»
Ayçiçeği	406	»
Şark tütünü	106	»
Şeker pancarı	1.825	»
Domates	746	»
Patates	388	»
Üzüm	867	»

Hayvansal ürünler de arttı ve şu düzeye ulaştı:

Süt	....	1430 milyon litre	— %107.1
Yumurta	....	977 milyon tane	— %100.6
Yün	....	24.2 bin ton	— %101.9

Tarım ekonomisinde üretimin maddesel-teknik altyapısını modernleştirme ve genişletme konusunda çalışmalar sürdürüldü. Yalnızca devlet planı gereğince, bu alana yaklaşık 900 milyon leva(1) yatırım yapıldı. Bundan başka, 742 bin ton veya 1976'ya oranla %12.7 fazla kimyasal gübre sağlandı. 86.400 kapasiteli yeni modern inek çiftlikleri, 1.6 milyon kümes hayvanı yetiştirilen yeni kombinalar hizmete açıldı. 174 bin dekar tarım alanları sulayan yeni tesisler kuruldu. 6.6 bin traktör, 3.3 bin biçer-döver daha sağlandı. Makineleştirilmiş işler hissedilir ölçüde arttı.

Dış Ticaret

Ülkenin mal alışverişi 12 milyar levayı (döviz değeri) aştı ve 1976'ya kıyasla %13 artış gösterdi.

Ülkenin sosyalist ekonomik bütünleşmeye katılışı genişledi. Mal alışverişinin %80'i sosyalist ülkelerle, %55.6'sı da yalnızca Sovyetler Birliği'yle yapıldı.

Bulgaristan'ın sosyalist olmayan ülkelerle dış ekonomik ilişkileri de başarıyla gelişti. Bu ülkelerle yapılan ihracatta %18.3 artış gözlendi.

Genel dışsatım içinde makine ve donatımların göreli payı arttı ve 1976'da %42'den 1977'de %45.5'e ulaştı. Şöyle ki, %78.8 fazla freze makinesi, %12.2 fazla elektrik motoru, %67.1 fazla otomatik telefon santralleri, %12.2 fazla fork-lift ihraç edildi.

Yaşam Düzeyi

1977'de yaşam düzeyini yükseltme yolunda yeni ilerlemeler sağlandı.

Kullanılan ulusal gelirin %75 kadarı halkın maddesel ve tinsel gereksinmeleri için harcandı. «Tüketim» fonunun toplam hacmi geçen yıl %4 arttı.

Kişi başına tüketim fonu 1976'ya göre %3.5 artış gösterdi. Ortalama işçi ücreti %2 arttı. (Fiyatlar sabit) Perakende mal satışı %3.2 büyüdü. Süt ve et mamulleri, yumurta, bitkisel yağ, mobilya, giysi, ipekli kumaş, trikotaj vb. gibi bir dizi malların satımı %4 arttı.

---

1) Bir dolar = 0.98 leva

Radyo, elektrikli süpürge, elektrik sobaları, otomobil, bisiklet vb. gibi dayanıklı tüketim mallarının satışında da artış görüldü.

Geçen yıl 76.464 konutun yapımı tamamlandı. Başka bir deyişle, 1976'ya oranla 8.838 daha fazla konut yapıldı.

Çocuk yuvalarındaki çocuk sayısı 13 bin çoğaldı. Kreşlerin kapasitesi de 4-5 bin çocuk kapasite arttı.

Çocuk yuvalarında bakılan çocuk sayısı 357 bini buldu.

Kreşlerde yer sayısı 72.5 bine yükseldi.

Dinlenme evlerinde yatak sayısı 1977 sonunda 90.600'e çıktı. Dinlenme evlerinde 818.000 emekçi tatilini geçirdi.

Hastane ve sanatoryumlarda yatak sayısı hemen hemen 94.000'e ulaştı.

Sosyal hizmet kuruluşlarında yer sayısı 750 artış göstererek 18.000'in üstüne çıktı.

Toplumsal tüketim fonları 4 milyar levayı aştı veya 1976'ya oranla %5 arttı. Sağlık hizmetlerine yaklaşık 500 milyon, emekli aylıklarına 1.2 milyar leva harcandı.

Kültür

1977/78 öğretim yılında bütün okullarda 1.510.000 öğrenci öğrenim görmektedir. Her 1000 kişiden 171'i öğrenim yapmakta 10.000 kişiye de 142 üniversiteli düşmektedir.

1977'de 18.400 genç uzman yüksek öğrenimini tamamladı. Bunların 6.800'ü veya yüzde 36.9'u mühendis ve teknik elemandır.

Eğitimin gelişimi için yaklaşık 800 milyon leva harcandı.

1977 sonunda sinema sayısı 3.575'e ulaştı, gösterilen filmler 113.500.000 kişi tarafından izlendi.

Geçen yıl 71 tam film, 387 kısa metrajlı film ve aktüalite filmi yapıldı.

Televizyon abone sayısı 1.600.000'e, radyo abone sayısı 1.300.000'e yükseldi.

Ülkede 10.350 kütüphane vardır. Bunların kitap stoku 65.000.000 cilttir. Kütüphanelerde kitap sayısı 1976'ya bakarak 2.500.000 artmıştır.

Toplam tirajı 57.000.000 olan kitap ve broşür yayımlandı. Basılan kitap ve broşür sayısı 1976'ya oranla 3.200.000 fazladır.

Uluslararası Turizm

1977'de Bulgaristan'a gelen yabancı turist sayısı artmaya devam etti ve 4.600.000'e ulaştı. Değişik bir deyişle, transit geçenler dışında, ülkeyi ziyaret eden turist sayısında 1976'ya kıyasla 320.000 veya %15.5 artış gözlendi. Bulgaristan'da uluslararası turizm yıl-

da %10-15 artış göstermektedir. Bu artış hızı dünya ortalamasından oldukça yüksektir.

1977'de «Balkanturist»in elinde toplam 76.880 yataklı 364 otel, 67 kamping, tahta evlerde 8.549 yatak ve kampinglerde 65.150 kişilik yer, toplam 147.620 kişilik 739 lokanta vardı.

Devlet Turizm Komitesi, 21 ülkede temsilcilikler açmıştır.

Bulgaristan şimdiye değin turizm alanında işbirliği öngören 26 hükümetlerarası anlaşma imzalamıştır.

Hükümet, bütün dünya ülkelerinden Bulgaristan'a gelen ve topraklarında en az 48 saat, en çok iki ay kalan örgütlü turist grupları ve tek tek turistler için vizesiz rejim süresini 1980 yılına kadar uzattı.

Bulgar makamları, serbest konvertibl döviz değiştirenlere resmi kura ek turistik prim hakkı tanımaktadır. Öyle ki, «Balkanturist» 1978'de yabancı turistlere 100 dolar karşılığında 141.10 leva vermektedir.

«Balkanturist» 1978'de Karadeniz kıyısındaki «Slınçev Bryag» («Güneşli Kıyı») ve «Albena» dinlenme sitelerinde çocuklarıyla gelen konuklara yeni kolaylıklar sağlıyor. Örneğin, yaşları 2 ile 6 arasında değişen çocuklar, ana-babalarının odalarına ek olarak yatak koymak suretiyle otellere ücretsiz yerleştiriliyor.

BULGAR-TÜRK İLİŞKİLERİNDE OLUMLU EĞİLİMLER

Bulgaristan Halk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki işbirliği politikası yıldan yıla pekişiyor, giderek yükselen bir çizgide gelişiyor. İki halkın iyi komşuluk ilişkileri sağlam antlaşma temellerine dayanıyor. Bu temelleri en başta iyi komşuluk ilkeleri deklerasyonu, devletler ve kurumlar arası diğer 30'u aşkın anlaşma oluşturuyor. İki komşu ülkenin iyi ilişkileri 1977'de başarıyla gelişmeye devam etti. Siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda daha bir yoğunlaştı, zengileşti.

Devlet Konseyi Başkanı Todor Jivkov ile Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün 1976 Haziran görüşmelerinde ortaya konan fikir ve tavsiyeler doğrultusunda siyasal temasların gelişimi olumlu yönde sürdürüldü. Geçen yıl iki ülkenin dışişleri bakanlıkları arasında birçok görüşme ve danışma gerçekleştirildi. Türkiye Dışişleri Bakanının Eylülde Sofya'ya yaptığı ziyaret bu bakımdan en belirgin örnek olarak gösterilebilir. Bulgaristan Dışişleri Bakanı Petır Mladenov'la yapılan görüşmelerde Bulgar-Türk ilişkilerinin bir dizi pratik sorunu ele alındı. Çözüm yolları üzerinde anlaşmaya varıl-

dı. Bu ziyaretin ardından Bulgaristan Dışişleri Bakan Yardımcısı Nikolay Minçev ile Türkiye Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreter Yardımcısı V. Aşiroğlu yönetiminde iki ülke heyetleri Kasımda Ankara'da bir araya geldi. Bütün bu temaslar, ikili ilişkilere ilgili bir dizi konunun incelenmesini sağladı, karşılıklı güveni işbirliğini arttırma yönünde yeni ilerlemeler için ortam hazırladı.. Nitekim, 1968 yılı Göç Anlaşması'nın uygulanmasını sürdürme ve 1978'in sonuna doğru tamamlama konusunda bir protokol imzalandı. Böylelikle, 1952'ye değin yapılan göçler sonucu parçalanmış ailelerin birleştirilmesi sona erdirilecek.

Siyasal alanda karşılıklı tanışma ve deney alışverişi yeni temaslarla zenginleşti. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Bülent Ecevit'in ,Bulgaristan'ın en yığınsal örgütü Vatan Cephesi Ulusal Konseyi'nin konuğu olarak 1977 Ocak ayında yaptığı ziyaret, bu bakımdan önemli bir olaydı. CHP liderinin, Bulgar halkının değişik katmanlarıyla temasları, Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi Birinci Sekreteri ve Devlet Konseyi Başkanı Todor Jivkov'la görüşmeleri, kuşkusuz, iki komşu halk arasındaki güvenin artmasına katkıda bulundu. Bir yandan, Bulgaristan'ın diğer siyasal partisi Bulgar Halk Çiftçi Birliği ile Adalet Partisi yöneticilerinin temasları ve karşılıklı ziyaretleri sürdürüldü. Bulgar ve Türk sendika, kadın, kooperatif örgütleri, diğer kuruluşlar arasındaki ilişkiler ve tanışma süreci de etkince gelişti.

Siyasal temaslar ekonomik işbirliğinin artmasına yardımcı oldu. 1975'te kurulan Bulgar-Türk Ekonomik İşbirliği Karma Komitesi Ocak ayında ikinci dönem toplantısını yaptı. Tarım ve turizm ortak komisyonları da toplantılar düzenlediler. Ulaşım alanında karayolu mal ve yolcu taşımacılığı üstüne yeni bir anlaşma imzalandı. Türkiye Ticaret Bakanı Uluslararası Plovdiv Fuarı'nın resmi konuğuydu. İstanbul'da Bulgar sanayiinin büyük bir sergisi tertiplendi. Bu girişimler, dünya ekonomisindeki bunalımlı olgulara ve darboğazlara karşın, ikili mal alışverişi ve ekonomik işbiliğinin doyurucu bir düzeyde sürdürülmesine olanak yarattı. Yıl sonunda mal alışveriş tutarı 80 milyon dolara karşılık, Türkiye'nin Bulgaristan'a ihracatı hissedilir ölçüde arttı ve 24 milyon dolara ulaştı. Bulgaristan metal, saç, kimyasal ürünler gibi Türkiye sanayii için gerekli hammaddelerin ihracatına devam etti. Türk ekonomisinin enerji sıkıntısı çektiği dönemlerde elektrik iletimini artırdı. Bununla birlikte, ortak üretim alanında başarılı adımlar atıldı. Bulgaristan'da yapılan parçalarla Türkiye'de elektrikli ve motorlu istif makineleri, torna tezgahları, burgu makineleri, elektrik sayaçları üre-

tiliyor. Bulgar makine, elektronik ve elektroteknik sanayiinin üstün kaliteli ürünleri Türkiye pazarında giderek daha çok rağbet görüyor. Bulgar «Balkan» Sivil Havayollarına bağlı uçaklar İstanbul Sofya seferleriyle iki ülkeden binlerce yolcu taşıyor.

Kültür değiştokuşu iki halk arasında işbirliği, tanışma ve yakınlaşma için geniş olanaklar yarattı. Sabahattin Kalender ve Hikmet Şimşek gibi opera sanatçıları, Yıldız Tombul, Atilâ Manizade ve diğer opera sanatçıları, Ankara Oda Orkestrası, piyanistlerden Bedi ve Elif Aran, Ergican Saydam, Ankara Konservatuvarı Korosu, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Bulgaristan'da büyük ilgi topladı. «Altın Orfe» Uluslararası Festivalinde Türkiye temsilcisi Semiha Yankı Bulgar şarkısını en iyi söyleyen sanatçı ödülünü kazandı ve ülke içinde 28 konser verdi. Besteci ve şarkıcı Timur Selçuk Blagoevgrad kentinde düzenlenen «Alen Mak» Politik Şarkı Festivaline ilk Türk temsilcisi olarak katıldı. Gabrovo Gülmece Yarışması'na 60 Türk karikatürcü ve mizah yazarı yapıtlarını gönderdi. «Narodna Mladej» gazetesinin «Altın Kirpi» ödülüne lâyık görülen genç yazar Mehmet Semih, Gabrovo Gülmece Festivali'nin konuğuydu. Aziz Nesin festivalin «Kurnaz Peter» ödülünü aldı. Bu saydıklarımız, Türk sanat ve kültürünü Bulgaristan'da tanıtan sanatçıların yalnızca bir bölümüydü. Bulgar halkı daha birçok Türk gazeteci, bilgin, kültür adamı, folklor topluluğu ve sanatçıyı sıcak bir ilgiyle karşıladı.

Öte yandan, Bulgar kültür ve sanat temsilcileri de Türk toplumunun sempatilerini kazandılar. Geçen yıl gözde müzisyenler Ankara Operası'nda uzun süreli çalışmalar yaptılar. Kemancı, viyolonselist, orkestra yönetmeni ve hafif müzik sanatçıları başarılı konserler verdiler. Pedagog Pavlina İvanova İstanbul Operası'nda yerli sanatçılarla «Karmen» balesini sahneledi. Yirmi karikatürcü Akşehir Nasreddin Hoca Şenliklerine katıldı ve 10'u derece aldı. Bursa, Antalya, Yarımca festivallerinde Bulgar folklor toplulukları ilgi gördü. Bulgar kültür ve sanatının daha birçok temsil ve girişimi basın, radyo ve televizyon tarafından övüldü.

Spor alanında da iyi komşuluk bilançosu hoşnutluk uyandırıyor. Türk sporcuları Bulgaristan'da 49 uluslararası, ikili ve özel yarışmaya, Bulgar sporcuları da Türkiye'de 32 yarışmaya katıldılar. Sofya'da düzenlenen Dünya Üniversite Oyunları'nda Türkiye'den kalabalık bir kafile vardı. Kafilenin başında, Bulgar Beden Eğitimi ve Spor Birliği onur konuğu Türkiye Gençlik ve Spor Bakanı bulunuyordu.

1978'e ikili ilişkilerde ümit verici yeni girişimlerle girildi. Ocak

ayında Türkiye Elektrik Kurumu ile Bulgar Energoimpeks Birliği arasında iki yıllık bir anlaşma imzalandı. Anlaşma gereğince, karşılıklı yarar sağlayan koşullar altında bu yıl 600 milyon kilovat saat elektrik ithal edilecek, 1979'da bu miktar artırılacak. Şubat'ta Türkiye Senato Başkanı sayın Sırrı Atalay on senatörden oluşan bir heyetle birlikte Bulgaristan'da konuk edildi. Her şey göstermektedir ki, bu yıl Bulgar-Türk ilişkilerinde dostluk ve iyi komşuluk yönünde yeni girişimler gerçekleştirilecek, daha büyük ilerleme sağlanacak.

BULGARİSTAN HALK CUMHURİYETİ İLE TÜRİYE CUMHURİYETİ ARASINDA ELEKTRİK ENERJİSİ ALANINDAKİ İŞBİRLİĞİNİN DURUMU VE PERSPEKTİFLERİ

Bulgaristan Halk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında elektrik enerjisi alanındaki işbirliği 1969 yılında Ankara'da iki ülkenin enerji sistemlerinin bağlanmasına ilişkin hükümetlerarası anlaşmanın imzalanmasından sonra başladı.

Anlaşma uyarınca nispeten kısa süre içinde Bulgaristan topraklarında Bulgaristan'ın «Maritsa-iztok/Doğu Meriç» elektrik santralleriyle Türkiye'nin Babaeski trafo merkezini bağlayan 63 kilometre uzunluğundaki elektrik nakil hattı geçirildi, Babaeski trafo merkezine Sofya «Vasil Kolarov» fabrikasında yapılan 180 megavatlık trasformatör monte edildi.

İki ülkenin enerji sistemlerini bağlayan ve ilk evrede 220 kilovolt enerji taşıyan elektrik nakil hattı 1975'in Temmuz ayında resmen hizmete açıldı.

Ortak enerji sisteminin ilk evresi böylece tamamlanmış oldu. Tasarılarda, enerji sisteminin kapasitesinin gelecekte 400 kilo volta çıkarılması öngörülüyor.

Bulgaristan Halk Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti devlet yöneticileri, iş çevreleri, enerji uzmanları ve kamuoyu, enerji alanında şimdiye kadar gerçekleştirilen işbirliğine yüksek değer vererek, bu işbirliğinin iki ülke yararına sürekli ve kalıcı bir temel üzerine oturtulması için büyük olanaklar bulunduğunu kaydediyorlar.

Bulgaristan Halk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti enerji sistemlerinin bağlanması ve gerçekleştirilen enerji alışverişi, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin kökleşmesi ve daha yetkin işbirliği biçimlerine geçilmesi yolunda atılan önemli bir adımdır.

İki ülke arasındaki elektrik alışverişi, 1977 yılı sonuna kadar «Elektroenergetika» Devlet İktisat Kurumu ile TEK (Türk Elektrik Kurumu) arasında imzalanan ticaret anlaşmasına göre gerçekleştiriliyordu.

1978'in ocak ayı sonunda Sofya'da «Energoimpeks» Dış Ticaret Örgütü ile Ankara Türk Elektrik Kurumu (TEK) heyetleri arasında bir hafta süren görüşmeler yapıldı.

Anlaşma ve dostluk havası içinde geçen görüşmeler 1978 ve 1979 yıllarında yeni enerji alışveriş anlaşmasının imzalanmasıyla sonuçlandı. Bu anlaşma, iki hükümetçe onaylanmış bulunmaktadır.

Yeni anlaşma uyarınca Bulgaristan Halk Cumhuriyeti, 1978 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ne 600 milyon kilovat saat enerji verecek. 1979 yılında, Türk tarafı enerji nakil sisteminin kapasitesini artıracak techizat monte ederse, bu miktarın 700-800 milyon kilovat saate çıkması öngörülüyor.

Karma Ekonomik ve Teknik İşbirliği Komitesi'nin 1978'in nisan ayı sonunda Sofya'da yaptığı üçüncü dönem toplantısında enerji alanındaki işbirliğinin başarıyla gelişiminden memnunluk ifade edildi. Türk tarafı, yetkili Bulgar makamlarının, verilen enerji miktarının artırılması ve ödemelerde kolaylıklara ilişkin önerilerini memnunlukla karşıladı.

Bunun yanısıra 1969 yılında imzalanan Hükümetlerarası Anlaşma esas alınarak daha birçok ana soruna çözüm getirildi. Yeni karar ve girişimler artık olumlu sonuçlar vermeye başladı.

Bakanlar düzeyinde yapılan görüşmelerde ve iki ülkenin devlet yöneticilerinin buluşmalarında Bulgar tarafı, Trakya'daki enerji nakil sistemlerinin kapasite olanaklarının arttırılması halinde Türkiye'ye daha çok elektrik enerjisi vermeye hazır olduğunu belirtti. Bulgaristan Halk Cumhuriyeti, Trakya bölgesine verilen elektrik miktarının artırılması olanaklarının güvence altına alınması amacıyla Türkiye'nin Trakya enerji sistemlerine gerekli ek transformatör güçleri, transformatör istasyonları ve elektrik nakil hatları kurulmasına ilişkin projelerin hazırlanması ve gerekli donatımın sağlanması için gereken yardımı vermeye hazır olduğunu belirtti.

Bulgaristan Halk Cumhuriyeti, verilen enerji miktarını artırmaya hazır olduktan başka, Türkiye'nin enerji üretimi ve elektrifikasyonunun geliştirilmesi amaciyle araştırmalar yapmak, projeler hazırlamak ve enerji tesisleri kurmakla görevli karma Bulgar-Türk teknik firması oluşturmaya da hazır olduğunu kay-

detti. Bu son derece güncel sorun, hâlen iki ülkenin uzmanları tarafından inceleniyor. Kendiliğinden anlaşıldığına göre, bu tasarı başarıyle uygulandığı takdirde üçüncü ülkeler için projeler hazırlanması ve bu ülkelerde enerji tesisleri kurulmasına da gerçek olanaklar sağlanmış olacak.

Sonuç olarak belirtmek gerek ki, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında elektrik enerjisi alanında şimdiye kadar gerçekleştirilen işbirliği temelinde, karma komitenin 3. dönem toplantısında uyumlaştırılan ortak girişimler ruhunda, Sayın Todor Jivkov ile Türkiye Bakanlar Kurulu Başkanı Bülent Ecevit arasında 1978'in mayıs ayı başlarında yapılan görüşmeler sayesinde bu işbirliğinin perspektifleri daha belirgin ve umut verici bir nitelik kazandı. Karma komitenin 3. dönem toplantısında kabul edilen ve imzalanan protokolde yer alan kararlarla bu alandaki işbirliğine daha geniş ufuklar açıldı.

BULGARİSTAN HALK CUMHURİYETİYLE TÜRKİYE CUMHURİYETİ ARASINDAKİ TİCARİ VE EKONOMİK İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNDE YENİ BİR ATILIM

BH Cumhuriyetiyle Türkiye Cumhuriyeti arasında, son yıllarda, ticari ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinde karşılıklı yarar, güvence ve iyi komşuluk havasını pekiştirme temeline dayanılarak yeni bir derinleşme ve atılım gözlenmektedir.

İki ülkenin yöneticilerinin karşılaşmalarından sonra başlıyan elverişli siyasal hava, iki ülkenin birbirine çok yakın bulunması, elverişli taşıt bağları ve ülke ekonomilerinin birbirini tamamlayıcı yapıları, barış içinde yan yana yaşama ve Helsinki Toplantısının sonuç belgesinde yer alan temel ilkeler ruhunda, daha etkili bir işbirliği için somut olanaklar yarattı.

Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi Başkanıyla Türkiye Cumhuriyeti Başbakanının 3-5 Mayıs 1978'de Varna'da yaptıkları görüşmeler ve bundan bir süre önce Bulgaristan-Türkiye Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komitesi'nin Sofya'da yaptığı üçüncü toplantısı, iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğinin geliştirilmesinde nitelik bakımından yeni bir aşamayı belirliyor. Yayınlanan ortak bildiride belirtilen somut sorunların incelenmesi ve Türkiye Başbakanının ziyareti sırasında «Bulgaristan Halk Cumhuriyetiyle Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ekonomik işbirliğinin daha sonraki gelişimi için alınan kararların» imzalanması ve ayrıca Karma Komite'nin Üçüncü Toplantısına ait protokol, eşitlik ve

karşılıklı yarar temelinde ekonomik ilişkilerin önemli ölçüde geliştirilmesi yönünde şimdiye değin kullanılmamış bir sıra yeni olanakların ortaya çıkarılması bakımından geniş bir program oluşturmaktadır.

Türkiye'deki son derece elverişsiz döviz-para durumunun bulunmasına karşın, ticaret alanında, iki ülke arasındaki mal değişimi 1977 yılında 85 milyon dolara yükseldi. Karma Komitenin aldığı karar uyarınca önümüzdeki birkaç yıl içinde bunun 200-300 milyon dolara yükselmesi öngörülüyor. Mal değişiminin daha da artırılması, ilerde, karşılıklı olarak sanayii ve tarım ürünleri alım satımıyla olacaktır. Her iki ülke de bu tür ticaretin uzun erimli olmasını ve ekonominin değişik alanlarında karma, ortak faaliyet yürütülmesine dayandırılmasını istemektedir.

Bununla ilgili olarak, Türkiye'den tarım ürünleri, ayçiçeği küspesi, pamuk, narenciye, maden, konsantre renkli maden vb. mallar karşılığı Bulgaristan'ın kimyasal gübre, maden, çelik ürünleri, makine ve donatım vermesi için anlaşmaya varılmıştır.

Bulgaristan Bakanlar Kurulu Başkan Yardımcısı Andrey Lukanov'un başkanlığında bir Bulgar ekonomi heyetinin Türkiye'yi ziyareti sırasında, iki ülke arasındaki ticaretin geliştirilmesi amaciyle Türkiye'nin dış alımlarında ödenmemiş borçlarının finansmanı için olduğu gibi, Bulgaristan'dan yapmakta olduğu dış alımların finanse edilmesi için de kredi anlaşmaları imzalandı.

Üretimsel ve teknik işbirliği alanında, bazı cins levha maden kesme makinelerinin, elektrikli ve motorlu arabaların ve yükleme boşaltma makinelerinin üretiminde kooperatifleşme arttı ve yeni boyutlar aldı. Bazı türden elektrik sayaç aygıtlarının, elektronik teknolojinin ve elektrojeneratörlerin üretiminde ortaklık kurulması için anlaşmaya varılmış ve bu yöndeki işbirliği sağlam temele oturtulmuştur.

Bir sıra önemli Türk firmasıyla kurulan bağlar, maden filizi çıkarımında ve metalurji alanında daha rasyonel işbirliği yapılması olanaklarını açıklığa kavuşturmuştur. Jeolojik araştırmalar alanında, makine ve donatımlarının ve teknik yardımın karşılığı olarak maden filizi ve konsantratı verme koşuluyla bir flotasyon fabrikasının proje donatım alanında en yakın bir zamanda ortak çalışmalara başlanması öngörülüyor.

Türkiye Başbakanıyla Bulgaristan Devlet Konseyi Başkanının Varna'da vardıkları anlaşma uyarınca, ileride iki ülke arasında makine yapımı alanında, gemi yapımı, elektrik tekniği, elektronik, haberleşme alanlarında besin sanayii alanlarında değişik türden

makine ve teknolojilerin ortaklaşa olarak üretimi, tarım komplekslerinin kurulması, maden çıkarımı ve işlenmesi, renkli maden konsantratı üretimi alanlarında bir sıra projelerin gerçekleştirilmesi yönünde çaba gösterilecektir.

Bulgaristan Halk Cumhuriyetiyle Türkiye Cumhuriyeti arasında elektrik enerjisi alanındaki işbirliği geniş ve uzun erimlidir.

İki ülke arasında tarım ürünleri ve beslenme sanayii alanlarındaki işbirliği de geliştirilecektir.

Bitkicilik ve hayvancılık alanında şimdiye değin varolan deney teatisine paralel olarak, ayçiçeği üretimi ve işlenmesi alanında bilimsel teknolojik işbirliğine daha çok önem verme konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu amaçla, iki ülkenin bu alandaki özdeş bilimsel araştırma enstitüleri arasında dolaysız bağlar kuruluyor ve öte yandan uzun erimli anlaşmalara dayanılarak ayçiçeği küspesi ya da başka tarım ürünleriyle ödenmek üzere, Bulgaristan Türkiye'ye, ayçiçeği ekimi, yetiştirilmesi ve hasatında kullanılacak ayçiçeği tohumlarını işliyecek komple teknolojiyi krediyle verecektir.

Özdeş temelde, Bulgaristan'ın Türkiye'ye margarin fabrikası, süt ve süt ürünleri işletmeleri, şarap fabrikası ve konserve alanında başka işletmeler vermesi için görüş birliğine varılmıştır.

Kuşku yok, bu uluslararası ilişkilerin çok yanlı biçimde daha da geliştirilmesine, Balkan ülkeleri arasındaki iyi komşuluğun ve anlaşmanın pekişmesine ve Balkanların bir barış ve işbirliği bölgesine dönüştürülmesine yardım edecektir.

ilke 35 Lira

AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ